

96
2025/3

irodalom - művészet
OPUS

TARTALOM

Szépíráás

Zsille Gábor: <i>Romantikus vers</i> (vers)	3
Z. Németh István: <i>Utazás a vers középontja felé, Terasz, Angyalkamera, esti szén, El, al, él</i> (versek)	4
Kürti László: <i>háromlábú szék</i> (vers)	8
Kartali Zsuzsanna: <i>Borostyán</i> (vers)	9
Lazarev Oleg: <i>Feltámadunk?</i> (vers)	11
Sajtos Orsi: <i>Transzlégzés, Holokauszt</i> (versek)	12
Klein T. László: <i>Atala</i> (novella)	14
Szolláth Mihály: <i>végleg otthagya, Karrier</i> (versek)	25
Kovács Marianna: <i>Medáliák</i> (vers)	27
Nyilas Atilla: <i>Fénytörés, Zsoltár, Búcsú</i> (versek)	29
Szegedi Kovács György: <i>Kavicsok</i> (versciklus)	33
Hajdú László: <i>Maszlag</i> (novella)	34
Zirig Árpád: <i>Vers, Velünk párban jár a gyász</i> (versek)	37
Törő István: <i>A dobsinai jégbarlangban</i> (vers)	40
Fülöp Antal: <i>Bécsújhelyi tullianum</i> (novella)	41
Csóka Zsófia: <i>a százötíz éves hirdetőtábla [plakátmagány]</i> (vers)	45
Szabó Zoltán Attila: <i>Mozi</i> (novella)	46

Opus – 35 éves az SZMÍT

Grendel Lajos: <i>Önéletrajzi töredékek</i> (Közreadja és a szöveget gondozta Grendel Ágota)	49
--	----

Opus-napló

Tóth László: <i>1989, avagy Egy év a hetvenötéből (Március–május)</i>	61
---	----

Opus-esszé

Vasvári Zoltán: <i>Mesék és mondák az Alsó-Ipoly mentén</i> (Magyar Zoltán könyveiről)	76
--	----

Opus-tanulmány

Hörcher Eszter: <i>„A kulcs a napfényes ablakban van”</i> (Petőcz András <i>Dadog</i> és <i>Az anyáért, aki alszik</i> című versesköteteiről)	80
---	----

Könyvek között

Rásó Attila: <i>Nini, tükör!</i> (Bartalos Tóth Iveta <i>Helé</i> című kötetéről)	94
---	----

Küszöb

Haver Márta: <i>Ragyogva haldokolni</i> (novella)	96
Šereš Rebeka: <i>Szerelmes haiku, Haiku a városról, Haiku egy téli meséről</i> (versek)	98

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei	99
Lapszámunk szerzői	100

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL:

Debreczeny György, Parragi Eszter, Dombos Krisztina Hanga és Oláh András versei – Harmatos Mária és Bálint Erika novellái – Szemes Péter: *Hármas szellemi mérőföldkő* című írása Füzi László: *Fent s alant* című könyvéről – Péntek Imre kritikája Tóth László: *Rossz napok, Új versek és rátalálások* című munkájáról – Erni-Szakács Szilárd: *A világfelfordulás perspektívái Krasznahorkai László epikájában* című esszéje – Vasvári Zoltán tanulmánya a palócföldi mesemondókról – A Küszöb-rovatban Koczkás Kitty és Bittera Sophie Iman novellája – Darázs Enikő festményei

A lap elérhető a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrásy út 45.
Dunaszerdahely: Molnár Könyv, Vámbéry tér 14/55
Dunaszerdahely: NFG Klub, Bartók B. korzó 788/1
Érsekújvár: Kultúra Könyvesbolt, Mihály bástya 4.
Fülek: Városi könyvtár, Fő u. 14.
Galánta: Molnár Könyv, Fő u. 918/2
Ipolyság: Litera Könyvesbolt, Janko Král' utca 46/27

Kassa: Rovás Művészetek Háza, Kmetöva 34.
Királyhelmec: Regionális könyvtár, Fő utca 72.
Komárom: Diderot Könyvesbolt, Lúdpiac tér 4810.
Nagykapos: Magyar Közösségi Ház, Csepely 64.
Pozsony: ArtForum, Kozia 611/20
Vágsellye: Molnár Könyv, Dolná 524/1
Zselíz: Magyar Ház, Schubert u. 26.

17. évfolyam, 3. szám (június)
Felelős kiadó: **Hodossy Gyula**
Főszerkesztő: **Petőcz András**
(szerkesztoseg.opus@gmail.com)
Vezető szerkesztő: **Angyal Sándor**
(angyal.opus@gmail.com)
Szerkesztő, olvasószerkesztő: **Kovács Balázs**
(kovacs.balazs.opus@gmail.com)
Tanácsadó testület: **Balázs F. Attila,**
Hogya György, Lackfi János
Tördelés és nyomdai előkészítés: **Rácz Éva**
Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5,
92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk,
E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Nyomta: **PRESS GROUP, Kft., Besztercebánya**
Megjelent 2025 júniusában 700 példányban.
Regisztrációs szám: EV 5895/20

Dvojmesačník. 17. ročník, 3. číslo (jún)
Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov
na Slovensku
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
Sídlo spoločnosti: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 92901
Dunajská Streda, www.szmit.sk,
E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Vydavateľ: **Gyula Hodossy**
Šéfredaktor: **András Petőcz**
(szerkesztoseg.opus@gmail.com)
Hlavný editor: **Sándor Angyal** (angyal.opus@gmail.com)
Redaktor, korektúra: **Balázs Kovács**
(kovacs.balazs.opus@gmail.com)
Poradný zbor: **Attila F. Balázs,**
György Hogya, János Lackfi
Sadzba a predtlačová príprava: **Éva Rácz**
Tlač: **PRESS GROUP, s.r.o., Banská Bystrica**
Vyšlo v júni 2025. Náklad 700 ks.
Registračné číslo: EV 5895/20
ISSN: 1338-0265

www.opus-folyoirat.sk
www.facebook.com/Opus.irodalmi.folyoirat
Ingyenes / Nепredajné

irodalom - művészet

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Tel: +421/911 239 479

Megjelent a Szlovák
Köztársaság Kisebbségi
Kulturális Alapja támogatásával – Realizované s
finančnou podporou Fondu
na podporu kultúry
národnostných menšín

Romantikus vers

Ó, ha egyszer ott ülhetnék
egy bizottsági ülésen veled,
és csak prezentálnál, pedig
a notebookodat sehol sem leled.

Ó, ha együtt workshopolnánk,
igen, egy közös workshopra vágyom,
és pozitív brainstormingra
a szuper trendi céges tanyámon.

Árfolyamok szerint élnénk,
aztán majd eltemet, ki eltemet,
és szombaton, túlórában,
megmenedzselnéd a projektemet.

S nem lenne negatív semmi.
Csak pozitív érzések, élmények
és pozitív gondolkodás –
esténként legyártanánk hét mémet.

Speciális sztori lennénk,
a tested akár egy portfólió,
és ha működik köztünk a
kommunikáció, az csudijó,

igen, mi kommunikálnánk
kerti partikon és egy meetingen,
sikerorientált módon,
és kémia is lenne, meg minden.

Ó, miként a digitális
up-to-date sztrádán, úgy áramolna
köztünk az információ –
s persze az is speciális volna.

Utazás a vers középpontja felé

Lobogj, létidegenség
dobold a ritmust
lázadozó kobold
figyeld a kobzos kezét
ürülj ki, lélek
ültesd a múzsát
ünnepi lakomához
dionúzótt vándor
árva rímfaragó
huncutulj fürdőzz meg
hiányzó lányszemekben
lelki könnyűbúvár szakkör
életed kitepelt lapjait
akárha hősrobbanás
vesse ki a föld
lángoló diavetítőn
te miegymásvilág
szeplőtlen fogadtatás
legyen a jussod
holdarcon monokli
ne keserítsen
a tenger habteste
mossa le könnyeid
drámulj és bámulj
szívközelségben
hangjegyben járva
a nagy kitaláló/kitaláló
titkos gondolatmenetét
dübörgő verslábakkal
hágókon gerinceken
a bűn kastélyában
a szelídség freskóképein

angyalok szárnytollaival
festve a fortyogó égboltra
felmosva szennyét
az elkárhozott szavaknak
a vers középpontjában
magmagyarul
a készülő hangrobbanás
rózsaszín tüdejében
altass éberré anyanyelv
rögzíts égi rögökhöz
fürdess fényes aranyban
ints meg jó atyaként
pergesd ki szemünkből
a só- és koromszemcsét
vesd be áldott fűvel
kacskaringós tévutainkat
hogymajd a szörnyű napon
legyen erőnk leborulni
rímeid robajától
feltakarítva magunk után
sárt vért és salakot
tedd vállunkra az ujjad
te hákettő eskető
adj össze minket
lehetetlenségünkkel
kivagyivigyorunkkal
habarodjon belénk
a könnyűléptű isten
gyémánttá csiszolódva
nézzünk ki egy szonett ablakán
megvénhedt gyermekek
lábtörölők égi portálok előtt
lazán levetett rossz szokások
pörgess ujjaid körül
erősítsd halszájka gerincünk
adj a tollunk alá verset
eperízt élhető öröklétet
dobbanj meg velünk
anyánk szeretett szíveként

Terasz

A ködben is mindent rögzítenek
a térfigyelő varjak. De csak a képet.
A zsolnárt nem hallják, a háttérben
búgó orgona számukra néma. Pattog
a festék a szemhéjakról, mállik a vakolat.

A hívek megosztják egymás közt, ami van:
serpenyőben a vacsorát, pár fiatalkori
képet. Az angyalok fürdőköpenyben,
leforrázva ülnek az ég teraszán, míg az éghez
támasztott létrák füstje messzire érzik.

Angyalkamera

A világ összes rezdülése egyetlen lemezen
megvehető. Keresd ki rajta tegnapi álmaim.
Kit látsz a gyűrött felvételeken?

Gyűjtsd össze csokorba a rokonlelkeket.
Mondanak-e valamit a finom átkötések,
borzasztanak-e vajon az újrhangolások?

Én nem merek belenézni sem. Nem akarom
láttni a riadt kisfiút, a sors nadrágszárába
kapaszkodót, a hintából kiszédülő lelket,

aki – mint erőművész a súlyt – versszakot
emelget, rozoga zongorán billenti a rímet,
míg közvetlen mögötte az évek elkoszolódnak.

Újraírnám őt, mint egy félresikerült verset.
Tollhegyemen tonnányi súlyok. Felhívnám, hogy
megvigasztaljam, ám a vonal örökké foglalt.

esti szén

megégett tollkabátját lazán
hátára veti a távozó vihar
a fák csúcsáig ér még a lába
tobozok magva hull

láthatatlan égi festők
pacsmagolnak naplementét
zsebükben akár izzó rajzszegek
mocorognak a csillagok

türelmes cseppek az égi lift előtt
egymás hátát fényesítik
egyre gömbölyűbb mosolyukkal

a Föld fázni kezd az űrben
a lelkek portestük siratják:
költők kiszáradt tollukat

El, al, él

Meggyőződése, hogy a verset úgy *adják*,
s amit adnak, meg kell becsülni. Ha csak napi
egyet, s nem fényes sétapálcát, csak vastag
göcsörtöt, vállat vonni és faragni estig.

Reszelni, bekenni fényesítő lakkal, talán így
küldenek még, hisz végtelen az égi raktár.
Ha pedig nem adnak, biztosan okuk van rá,
talán most más fejébe hullnak a szótagok.

És ő is nekem dolgozik. Van idő kitakarítani
a szobát, lepókhálózni a lelket, főzni
egy teát. Megteríteni, mintha vendéget várnál.
S elalélni, hogyha hamarabb jön a vártnál.

háromlábú szék

mit mondhatnék újat, vagy őszintébbet,
tudd, hogy akarat hajt rozzant kart és térdet.
dermeszt a félelem, sújt a szánakozás,
hízélgéseidtől ömleng a kis lakás.
nem a hősiesség, *fontosabb a kontroll,*
ne a kabátról íj, inkább csak a gombról.
ne kezd, hogy nélkülem hasztalan az élet,
bukásaid romján lehetsz friss ígéret.
minden túrkálóban kincsre lehet lelni,
elnyűtt holmik között tanulj újnak lenni!
mit kaptam én tőled? hiányodban békét,
arany jános *bának* három lábú székét:
kényszer, érdek mellé, harmadik a csend lesz,
ami hozzá nevel egy még nagyobb csendhez.

Godány Sándor: Metamorfózis 3.

Borostyán

(Ujvári Erzsinek)

Ott tartunk, ahol száz éve. Utálnád
te is, azt hiszem.

Kísérleteztél, tündököltél, ahogy
egy munkáslánytól elvileg
nem telik.

Attól se, akinek híres a bátyja. Dacból
lehetnél volna sült realista is, ám
a politika és az izmos izmusok
magukkal ragadtak a légbe.
A világmegváltás olyan szexi volt!

Jó

lenne tudni, hogy aztán mért
adtál fel mindent.

Persze, kitalálhatom.

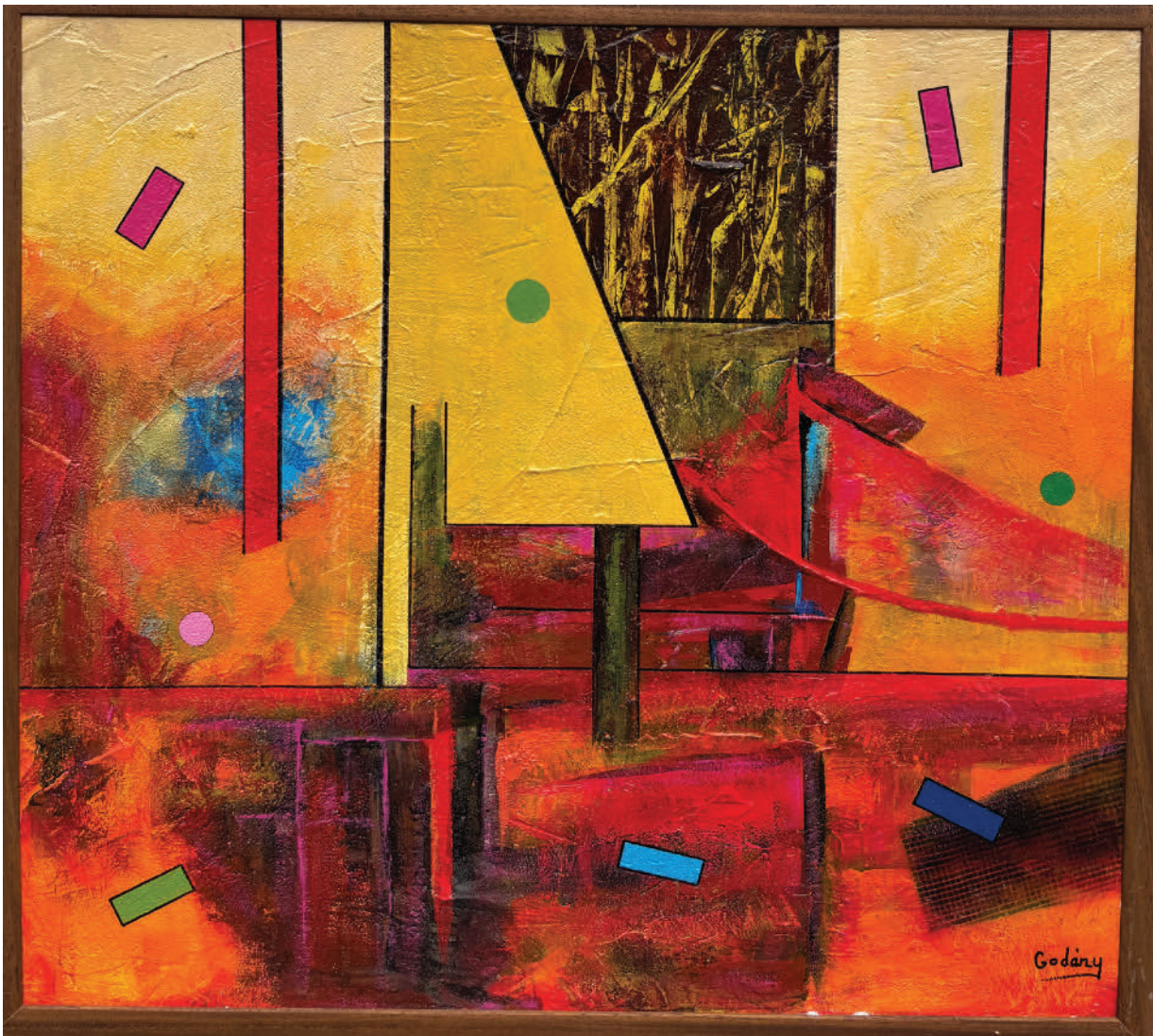
A politika, az írás, meg a
sok pasas együtt se ért annyit, mint a
gyerekeid. A jobb napokon
ezzel áltattad magad. Különben csak
a kozmikus fáradtság a konyhakövön.
Szűkös kosztpénz, szoros konty.

Gránithomlokod mögül
hamar kikoptak a vad
képzettársítások.

Mért hagytad, hogy feszes,
magnetikus melleidből
szítt emlékek legyenek?

Hogy kiszívott nyakad, nyakas természeted
közönnyé hamvadjon? A töredelem
természetellenesre
fakította színeidet.

Talán eleinte vágytad még,
hogy szavad és neved legyen, de
meggyőztek aztán, hogy
nem ez a lényeges. Ha élni
akartál, hinned kellett nekik.
Mikor pedig már nem, addigra minden
megmindegyedett.
Mint egyedet, mint egyedit
a sors mézgája magába zárt.
Egyszer még borostyán leszel.

Godány Sándor: Metamorfózis 4.

Feltámadunk?

Ifjúságom városa Budapest
régi-új terek és mindig más
a levegő simul rá a régi test
ugyanazok az utcák, a hatás
mely ujjával megbökve néz:
de ismerős vagy valahonnan –
mondja a mederben folyó víz
aztán árnyékként újra elillan
szalad tovább, sétány szélén
járókelők kezére csókot ad
az örökmozgó és sosem vén
napsugár szerelmesen tagad
árnyéket festve értelmetlenül
akárcsak te szerelem hajnalán
tettet oly kitartón makacsul
Örökkévalóból lett így magány

remegve fáztunk – kopogva
koporsónk falán
karcoljuk azt hogy
feltámadunk
talán

2022. április 20., Filozófusok kertje, Budapest

Transzlégzés

Amikor nem történik az élet,
Nem kapnak fel forgószelek,
Aljószer sem éltet:
Először félsz,
Aztán beletapogatózol
A ritka morajú reggel
Hűvös körvonalaiiba.
/elfogyott a kávé,
a fene egye meg...!/
Kénytelen vagy úrrá lenni
A rádrakódott éjszakák
Áporodott leheletű romjain:
Visszakúszva tudatalattid
Irányába.
/vajon mit üzent az álom...?/
Ismét összeszűkülsz,
Vonyítva, kérdőn
Istenhez szűkölsz.
/mondd mi a fenét akarsz
itt velem...?/
A válasz automatikusan
Belép a rendszered ismeretlen,
Feltérképezetlen tájairól.
Megengeded magadnak,
Hogy ne történjen az élet.
Csituljanak el a valótlan
Viharok.
El Nino leszel: egy
viharvert – Istennel ölelkező,
Meztelen gyerek.
Magas légnyomásoktól

Átlyuggatott sejtjeid
Labirintusán át,
Transzlégzés fúj vissza a
Háromdés mátrixba.
/a sarki fűszeresnél veszek
egy elviteles kapucsínót.../

Holokauszt

(Edith Egernek)

Szilánkokra törtem
és fölálltam.
Paták dübörögtek
tova a kozmikus ködben.
Mögöttük csonthéjuktól
megfosztva heverő
törmelékmező.
Sárból/nyálból
végtagokat restauráltam.
Mezítláb indultam el
a Negev porában.
Rongyaim megszagatva,
koponyám lékre verve,
hamut hintettem
kék agyvelejemre.
Sípoló gégem ordította:
– Jahve...!!!
/„...az Úr nevét ne vedd hiába szádra...”/
S lett a Sivatagnak
újvirágzása.
Csoszogva, szomjasan,
a jelre várva, jutottam el
ismét Dávid városába.
Leomlottak bennem a
siratófalak...
Isten ege alatt mandulafa
fakadt – vedd széder tálamat...!

Atala

*„Utunk irányát magunkban hordjuk”
(Szerb Antal: Utas és holdvilág)*

Atala Mendezzel egy szeles délutánon találkozom Párizsban.

Kornél szerint konspirációra Párizsnál nincsen ideálisabb hely a világon. Az ember kényelmes figyelőállásba helyezkedik egy kávéházi szegletben, és ha nem csak úgy bambul bele a világba eme csendes szemlélődés közepette, szembetalálkozik az élet valódiságával. Ő élvezzi ezt, engem megrémít minden, amire azt mondják: valóság.

Bécsben töltött ösztöndíjas éve alatt ismerte meg Atalát. Nehezen jövök ki ismeretlen emberekkel. Vonakodtam a találkozástól, amikor a telefonban Kornél megkért.

– Hidd el, Dezső, szükséged lesz erre az utazásra! – mondta.

Kornél gyerekkorunk óta nagyon meggyőző tud lenni. Négy évvel idősebb nálam, és azon túl, hogy unokatestvérek vagyunk, Kornéllal összekötnek a gyermekotthonban töltött közös évek, ahol az életünk maga volt a pokol.

Két nappal karácsony előtt lép Atala a Café de Flore art deco stílusú belső termébe a Boulevard St. Germainen. Londonból jön, hátizsákkal, fotóstáskával és azon határozott elképzeléssel, hogy elkísérem Argentínába. Habozás nélkül lép az asztalomhoz. Lekapja fekete bőrdzsekijét, ráfekteti a szék támlájára. Nyakában a vékony láncon lógó aranykeresztet Che Guevara arcképes pólója alá rejti. Még le sem ülök a bemutatkozás után, máris felteszi zavarba ejtő kérdéseit.

– Valamilyen elveszített illúziót kerestek ti ott Magyarországon? – kérdezi Atala angolul. – A múlt század harmincas éveire akartok visszatérni? Mi ez az építészeti és politikai kísérlet nálatok? – Meglepetésemben mosolygok, mire elkomrodik. – Nem viccelek – mondja.

Ékkövek nélküli ezüstgyűrűit figyelem az ujjain. Beszéd közben párhuzamos vonalakat rajzol két mutatójával a haránt cikázó fehér erekkel átszőtt fekete márványasztalra.

Életünk párhuzamosan futó napjait vetíti előre.

Csodálom a huszonhárom éves lányt. Katalán származású, mégis kozmopolita, nyitott, érdeklődő. Ebben az életkorban minden ügy az ő ügye. Így látom ezt harmincon alig túl.

Belső vibrálás, leplezett megfelelési kényszer sugárzik Atalából. Nem hagy időt a megszólalásra. Kézzelel írt cédulákat dob a feketéje mellé. Jegyzetek, melyeket évekkorábban Konrád György előadásán készített Kornél a bécsi városházán. Felismerem a kézírását.

– Egyszerűen „nacionalista irracionális, hogy a személy azonos a nemzettel, amelyet az állam testesít meg” – ismétli Atala Konrád György szavait Kornél jegyzeteiből.

Mint egy Hemingway regény hősnője. Képzeletemben Atala a kávéházból egyenesen a száz évvel korábbi spanyol polgárháborúban terem, és mint valami ókori Hippolüté amazon hercegnő, pusztán kézzel ráront Franco tábornok csapataira. Már bánom, hogy telefonon nem tisztáztam Kornéllal, jelenleg milyen természetű a kapcsolata a lánnyal. Persze úriemberek egymás közt nőügyekről nem beszélnek. Vannak szabályaink, ezek adnak tartást az életünknek.

Atala befejezi politikai nézeteim feltérképezését, és a riportról mesél, amiért Argentínába utazik egy katalán online újság megbízásából. Egy guarani indiánnal találkozik majd, a világbajnok argentin labdarúgó-válogatott hátvédjének gyermekkori edzőjével.

Esteledik. Zúgnak a harangok az újjáépített Notre-Dame-székesegyházban. Atala keresztet vet. Egyszerű mozdulat, mégsem tudom megtenni. Valójában évek óta képtelen vagyok rá.

Atala előveszi fotóstáskájából mobiltelefonját.

– *Balaeniceps rex* – felém fordítja a fotót. – Papucscsőrű gólya.

Hát ezért akarta Kornél, hogy találkozzam a lánnyal!

– Afrikai madár, ismerem – mondom.

– Ez nem! Ez dél-amerikai! Hihetetlen! Még nem látták soha az amerikai kontinensen.

Percekig bámuljuk a drónnal készült légi felvételt. A koordináták alapján a fotó valahol Argentínában készült; melyen a jácintkék tollú madár háromméteres fesztávolságú, széttárt szárnyaival fenségesen ereszkedik egy mocsár víztükrére. Nehezen uralkodom magamon. A zavart kíváncsiságot sosem tudom leplezni.

Atala arca spanyol és indián ősei vonásait tükrözi, ahogy rám mosolyog. Gyengéden megérinti a kezem.

– Gyere, Dezső, nézzük meg! – Kornél taníthatta neki, akcentus nélkül formálja a magyar szavakat.

Elválnak.

Atala a francia barátainál tölti az éjszakát, egyedül kószálok a holdfényben. Hirtelen huszoneves lányok spicces kompániája keveredik mellém. Mint egy hercegnői konferencia résztvevőinél, a vállukon átvett rózsaszín szalag mutatja összetartozásukat. A leánybúcsú lehangosabb résztvevője rám mutat. Nevetve körbefognak. A diadémmal ékesített lány, vélhetően a menyasszony, nyakam köré fonja a karját.

– Csókot! Csókot! – kiabálják a többiek angolul.

A lány gyerekesen szájon csókol, a fülemhez hajol, majd belesúgja:
– *No vayas allí!* – Nem értem. Megismétli angolul. – Ne menj oda!
Megdöbbenek, ahogy az idegen lány szemébe nézek.

*

A papucscsőrű gólyát együtt akartuk megnézni Kornéllal.

Tizenkettő lehettem, amikor rákerült a gyermekotthonban közösen írt bakancslistánkra. Az olyan dolgok közé, mint klasszika-filológia, Grál-lovag, úriember, család. Az az apróság, hogy Grál-lovagként szüzességet kell fogadni, ami némiképp ellentmond a családalapításnak, abszolúte hidegen hagyott minket. Ismertük az afrikai madár történetét, elhittük. Kornéllal közösen akartuk felfedezni.

Atala Mendez ezt nem tudja.

Nem tudja, hogy ebben a felfedezésben ő csupán pótlék. A napi ételadagon, a napi porción túli repeta, afféle repetaporció, ahogy az otthonban hívtuk a ritkán előforduló, váratlan kedvességeket. Az apróságokat, amiket megtanultunk nem elhinni, úgymint legtöbbször elvesztek. Nem merem Atala Mendez valódiságát elhinni, illúzió, az élettől kapott egyszeri repetaporció.

Figyelem, ahogy megigazítja fejpárnáját a Buenos Airesbe tartó Air France repülőgép turistaosztályán. Mennyire jellemző mindez az uncsitesómra. Nála valami mindig közbejön, aztán hetekre eltűnik. Meglep, hogy most küldött valakit maga helyett.

– Tudod, Kornél egy múmiáról lefejtett papiruszon talált ógörög szöveg eredetét kutatja, ezért nem jöhetett – mondja Atala. – Nagyon izgalmas.

– Izgalmas? – Leplezem keserűségemet. – És halaszthatatlan volt, gondolom.

– Gondolj bele! – mondja. – A múmia Krisztus előtt a tizenkettedik századból származik, ellenben a papirusz, amibe betekerték, Szapphó egyik versének huszonkét sorát rejti.

– Arról a Szapphóról beszélsz, aki Krisztus előtt a hetedik-hatodik században írta a verseit? – igyekszem komoly maradni. Vajon ez is egy a Kornél-féle alibi kifogásokból?

– És ebből a versből eddig csak nyolc sort ismertünk. Hát nem csodálatos?

Atala tényleg őszintén lelkesedik.

A valóban szép nők többnyire tudják, hogyan hatnak a férfiakra. Nincs szükségük érvekre, elég egy mosoly. Atala tehát mosolyog, nem árulja el, Kornél velem vagy velem akarta kipipálni a gyermekotthonban írt bakancslistánkról a papucscsőrű gólyát.

– Jó lesz, meglátod! – mondja Atala magyarul.

Kornél van e mondat mögött, a mindenkori meggyőző rábeszélése, mielőtt be-
lerángatott valami eget verő baromságba.

*

A tizennégy órás repülőút utolsó órájában járunk, sötétedik.

Atala Párizsban átküldte mobilomra a fotót. Amíg alszik, az ülés feletti lámpa fényénél jegyzeteimet lapozgatom. Egyértelmű, a fotón egy papucscsőrű gólya látható, amely a gödényalakúak rendjébe, a *Balaenicipitidae*, azaz a papucscsőrűmadár-félék családjába tartozik. Fűves mocsarak, papirusz mocsarak lakója. Az eddig ismert élőhelye a Felső-Nílus, Kongó és Zimbabwe területe.

Vajon hogyan került Argentínába?

A madártani klasszifikációban monotipikus, írja a szakirodalom a madár rendszertani családjáról, az kizárólag a papucscsőrű madár fajtát foglalja magában. Egyedülállóbb így a törzsfajlásban, mint az ember. Szárnyának fesztávolsága kétszázötven-háromszáz centiméter, a magassága meghaladja a százhusz centimétert. Mint amekkora hétévesen voltam, amikor csontsoványan bekerültem az otthonba. Akkor hallottuk Kornéllal a történetét.

Miközben a repülőgép lassan ereszkedik, az jár a fejemben, talán több ez, mint véletlen egybeesés a múmia papirusztekercse és a Felső-Nílus papiruszmocsarainak madara között.

Az élő, vagy az egykor létezett lények viselt dolgai között az ember mindig analógiát keres.

*

Gond van a vízumommal.

A párizsi argentin nagykövetségen még karácsony előtt kiadott beutazási engedélyt nem találják Buenos Aires nemzetközi repülőterén a számítógépes rendszerben. Szétválunk. Atala a De Los Dos Congresos hotelbe megy az Avenida Rivadavián.

Két órája várok a tranzit elkülönített részén, várom, hogy beengedjenek Argentínába, amikor mellém lép egy negyvenes, szakállas férfi.

– *B. rex*? A madár. *Balaeniceps rex*? – kérdezi felismerhetetlen angolsággal. Az asztalra kitergetett jegyzeteim kezdetleges rajzára mutat. – *The shoebill*. Így hívjuk. Vagy *shoe-billed stork*.

Bálnafejű király latinul, cipőcsőrű gólya angolul, próbálom összerakni a nevet. A papucscsőrű gólya elnevezés találóbb, a holland fapapucsot közélről ismerem. Volt egy Fenna nevű holland barátnőm Pesten, egyszer hozzám vágta a papucsát. Jó pár éve. Talán huszonöt lehettem, és cseppet sem monogám.

– John Smith! Ornitológus, idegenvezető és sofőr – mondja az ír fickó. – Érted jöttem. – Meglep, hogy bejárása van a tranzitba. – Atala kért fel a múlt héten, én leszek a kísérőtök.

Beléptetnek Argentínába.

– Amúgy az útleveled hitelességét ellenőrizték – mondja John a reptéri parkolóban. – A tömeges bevándorlás óta hamisítják az európai útleveleket. Atala felhívta a Buenos Aires-i magyar nagykövetséget, ők igazoltak.

A decemberi forróságban a Range Roverben nem működik a légkondicionáló. A vízözön előtti nyolchengeres, kétkarburátoros terepjáró időtlen nyugalommal és méltósággal teszi a dolgát. A britek birodalmi göggyével cammog a forgalomban a kivilágított belváros felé.

– Tudtad, hogy hidegvérű gyilkos? Felfalja a nílusi varánuszt, sőt a kisebb krokodilokat is.

John a madárról mesél. A nevéen töprengek, létezik-e hétköznapi név, mint a Smith?

– Genetikailag közelebb áll a pelikánokhoz, mint a gólyákhoz. A cipőcsőr kegyetlen, gyilkos fegyver.

Megölt valakit? Azért ez az álnév?

– Türelmes vadász. Órákon át mozdulatlan, majd lezuhan egy fáról, úgy csap le a zsákmányára.

Tagja hazája felszabadítási szervezetének? Egy IRA-taggal autózom a hatos körgyűrűn?

– De hogy került a madár Argentínába? – kérdezem Johnt. Hallgat. – Szerinted nem igaz? Nem hiszed?

– Mesterséges intelligencia. Drónok. Internet. Photoshop. Ugyan már! – mondja.

– Korábban meg a telefon, a távíró, a kőbalta – heccellem.

Névet. Befordulunk a hotel felhajtójára.

– Hamarosan meglátjuk. Viszlát reggel! Legyen szép napod! – mondja, és elhajt.

Mit kívánna Kornél, legyen szép napom vagy szép éjszakám? Bizonytalan vagyok a kétértelmű helyzetekben. Bekopogok Atala ajtaján.

Atala korántsem annyira tartózkodó, mint vártam. Friss ízű és csendesen csodálkozó a szerelemben. Eltűnik lényéből az amazon hercegnő harciassága, a fiatal lány megfelelési kényszere.

*

Korán indulunk. A papucscsőrű gólyáról készült drónfelvétel helymeghatározó koordinátáit követjük.

A terepjáróban a lelkiismeret-furdalás keserűségét érzem a számban. Mintha megcsaltam volna Kornélt. Nem az éjszaka történetek miatt. Az nem számít közöttünk. Atala zavar.

Kornélnak kellene itt ülnie az öreg Rover első ülésén a kocsit vezető John mellett.

Buenos Airestől északra haladunk a tizenkettes úton, majd áthajtunk a Paraná folyó hídján. Atala belefog a mesébe. Vajon Kornéltól tudja, amit a gyermekotthonban meséltek nekünk? Vagy máshonnan ismeri a papucscsőrű gólya történetét?

– Egy fiatal és szépséges királyné szépségesnél szépségesebb fiacskáját elnyelte a mocsár – meséli Atala Johnnak. – Az egyetlen gyermeke halála akkora fájdalmat okozott az asszonynak, hogy azt képzelte, madárrá változott. Meztelenre vetkőzött, és bebújt a trónterem asztala alá. Csak magokat evett, madár módjára ugrált, nem beszélt, csak csipogott egész nap. A királyné gyógyítására egy szentember jelentkezett a királynál. Bement a trónterembe, ő is meztelenre vetkőzött, magokat evett, madár módjára ugrált, és napokig csipogott az asztal alatt. Lassacskán elhitette a királynéval, hogy ő is madár.

John kiosztja a második adag ásványvizet. Hiába engedi le az ablakokat, harminc fok van a kocsiban, pedig alig múlt reggel tíz.

– Errefelé ilyen a karácsony – mondja John.

Ceibasnál a Rover ráfordul az észak felé tartó tizennégyes útra. A zöldellő síkság, az út menti facsoport a végtelenig nyújtózkodik, mint Atala a terepjáró ülésében. Ránk mosolyog.

– A szentember – magyarázza – saját nyelvén beszélt. Apránként rávette a királynét, hogy magvak helyett emberi ételeket egyen, embernek való ruhákat hordjon. Hetek múlva a királyné kimászott a trónterem asztala alól, kíváncsi lett, hova repülnek a madarak. Néhány hónap alatt a szentember visszavezette a királynét az emberek világába, aki hamarosan csodálatos fiúgyermeket szült.

Atala elhallgat, a síkság egy távoli pontját figyeli.

– Ennyi? – John csalódott. – Ez a vége?

Atala bólint.

– De hol van a cipőcsőrű gólya? – kérdezi John.

Atala megrántja a vállát, ásványvizet iszik. Aztán rám néz. Látom a tekintetéből, meggondolta magát; most nem fogja elmesélni a történet végét. Miattam. Szóval, Kornél elmondta neki. Elmondta, hogy az anyám halálra éheztetett, mert én, a második, a becsúszott gyerek, egy nem kívánt terhesség voltam, egy nem kívánt férfitől. Nem én voltam a kedvenc elsőszülött fiókája. Elvettek tőle, mert miután az elsőszülöttje meghalt, egyáltalán nem gondoskodott rólam.

Tudom, mi következik a történetben. Atalára hagyom. Ha akarja, majd befejezi.

*

A körforgalom után északnak tartunk a száztizenkilences úton.

Délután kettőre érünk Mercedesbe; behajtunk a kisvárosba.

– Pizza Libre? – kérdezi John, közben mobiltelefonja útvonaljelzőjét figyeli.

– Ott, a vöröstéglás templommal szemben – Atala a földszintes, parasztházra emlékeztető étteremre mutat. John elhajt a katolikus templom előtt, megáll egy

pálmafa alatt. Harangoznak. John és Atala egyszerre vetnek keresztet. Zsebre dugott kézzel bámulom a virágdísz a templom ajtaján.

Az étterem teraszán összecsucskható, égszínkék vászonszéken ülünk Johnnal. Nem túl kényelmes, de bármi jobb egy felforrósodott, plüssborítású autóülésnél. A pincér asztalunkra tesz két fish and chipset. John bőséges citromlevet facsar a sajátjára.

Látom az étterem belső terében, ahogy megérkezik Atala asztalához a két kávé. Rögzíti mobiltelefonjára az előre megbeszélte interjút, fotót készít a hatvanas éveiben járó guarani indián edzőről, miközben a férfi figyelmesen nézi a lány indián őseitől örökölt arcvonásait. Atala mosolyogva nyújtja előre a fejét karcsú nyakán.

A riport után a férfi a bárpultnál kifizeti a kávéját.

Atala kilép a teraszra, leül az asztalunkhoz, és kecses mozdulattal mindkettőnk tányérjába belenyúl. Eszembe jut Kornél, amikor Bécsben Keatsét idézte egy kávéházban a Ringen.

– „*A thing of Beauty is a Joy for ever.*” – Majd elmondta Somlyó György fordításában. – „Minden, ami szép, öröm lesz örökké.” És – tette hozzá Kornél – ne is kapálózz, Dezső, a szépség mindent visz!

Igaza lehet. Aki szép, megsértheti az illemet, a magánszféra, az ételhez, a saját porcióhoz való ragaszkodásomat, és lazán beleehet a tányéromba. Minden erőmmel azon vagyok, ne szóljak Atalára, hogy hagyja abba.

A guarani indián kísétál a teraszra, megáll az asztalunknál. Atyaian Atala sötét hajára teszi a kezét. Atala mosolyog. A férfi csendesen mormol valamit. Látja, nem értjük. A lányhoz hajol.

– *No vayas alli!* – súgja, majd elmegy.

Eszembe jut Párizs, az utazásunk előtti éjszaka; a mozdulat, ahogy a menyaszony a nyakam köré fonta a karját, a fülemhez hajolt, és ugyanezt súgta.

– Miért mondta, hogy ne menj oda? – kérdezi John. – Ezt mondta, nem? Ne menj oda!

Atala elfordul, az utcát figyeli, ám az indián már eltűnt.

– Nem is mondtam neki, hova megyünk – suttogja.

A guarani indián kutató tekintete marad meg bennem. Ahogyan Atala arcát fürkészte a riport közben; volt abban a nézésben valami, valami olyan, mint az idegen lányéban a holdvilágos párizsi éjszakában: valami nem evilági.

*

Atala hátraül mellém, a vállamon alszik az utolsó háromszáz kilométeren.

Huppanásokra ébredünk. Espinillos külterületén, egy földúton kanyarog a terepjáró. Az egykori bikatenyésztő telep romos épületei, rabszolgaházak, istállók veszik körbe a bikaviadal gyakorlóterét.

John megszokott táborhelye ez. Innen vezeti túráit a környékre. Mire kikászálódunk az autóból, összeszedjük a táskáinkat, hátizsákjainkat, már felállítja a hat-

személyes sátrat, lehajtja a Rover hátsó ajtaját, majd hozzálát a vacsora elkészítéséhez.

Hogy ne legyünk John útjában, a Mercedesben vásárolt gumicsizmában lesétálunk a gyakorlóarénába. Séta közben gyerekesen rúgjuk a port.

Atala felkapaszkodik a derékig érő falmaradványra, szemére húzza gaucho kalapját. Nevet. Csak ül a romos hacienda falának tetején, lóbázza a lábait; így mondta a hatéves nővérem, a féltestvérem, anyám elsőszülöttje. Atala úgy nevet, mint aki csak nevetve tud levegőt venni.

A csendes alkonyatban ismét a lelkiismeret-furdalás keserűségét érzem a számban, miért nem Kornél van velem? Zavar a spanyol lány jókedve.

– Miért nem mondtad el neki?! – kérdezem Atalát.

– Johnnak?

– Miért nem mondtad el a történet végét?

– Mit akarsz, Dezső? Miért keressétek Kornéllal a madarat?

Nem válaszolok. Kegyetlenül gyötörni akarom, amiért ő van itt, nem pedig Kornél, amiért szép, és amiért ő is csak egy újabb veszteség lesz.

– Te is tudod, csak gyáva vagy kimondani! – vágom oda.

Majdnem sírva kérdezi:

– Tudom? Az hiszed, tudom? Te se mondasz semmit.

Mellé ülök a fal tetejére, feltolom a szemérről a kalapját, és az eget bámuljuk. Az egyre határozottabban kirajzolódó csillagképeket, melyek Európából nem láthatók.

– Tudod, mi mozgatja a csillagokat? – kérdezi.

Hallgatok. A holdat figyelem.

– A szeretet – mondja. – „Vonzódnak egymáshoz, mint férfi a nőhöz, követik egymást dübörögve a végtelen mennyei síkon keresztül.”

– Shakespeare? – kérdezem, pedig sejtem a választ. Megdöbben, mennyire jelen van Kornél. Ismerős gondolatai, álmai egy elképzelt valóságról.

– Szerb Antal – mondja. – „A csillagokat a Szeretet mozgatja, gyermekem.”

Felborul a világ. Atala Kornél és Kornél Atala. Két test, egy lélek. Delejesen hat ránk az időeltolódás, az évszakváltás, az ébren töltött éjszaka. Ez a fajta tompa tapogatódzás, az értelem elmosódása, a közeli Ibera Nemzeti Park mocsarának kipárolgása összemosza gondolatainkat.

– Látni akarom a mocsárba veszett első gyermekét feltámasztó királynőt – súgom a fülébe, miközben szeretkezünk. Élvezete csúcspontján az arcát fürkészem, hogy mögé lássak, gyönyörteljes indián vonásai mögé.

Felöltözünk.

– Tényleg pupák vagy – mondja Atala magyarul. Tarkón legyint, mint Kornél szokott, és nevet.

Vele nevetek, mert Kornél mégis itt van.

*

Másnap kora hajnalban Atala szemét figyelem a csónakban.

A barna-fehér foltos criollo, az argentin cowboy-ló, szügyig merül a Carambola patakba. John feszesen ül a nyergében. A nyereghez kötött csónakunk könnyeden siklik a sekély vízben.

Atala a csónak végében ül, én előtte; mindketten a vízben lebegő apró virágszigeteket figyeljük. Magunkat látjuk a szigetek kialakulásában. Az elhalt faágak öszszegyülekeznek, összekapaszkodnak, az iszap összetapasztja őket, a folyondárok, vadszőlők szigetekké fonják az egészet, majd gyökeret vernek rajta a sárga rózsák. Közöttük rózsaszín vízililiomok virulnak. Zöld kígyók csusszannak a levelek közé. Kócsagpár repül felettünk a reggeli napfényben. Közvetlenül a csónak mellett, fél lábukon állva, háborítatlanul alszanak a rózsapiros lángmadarak. Az egyik lebegő virágszigeten egy kajmán napozik. Feltárul előttünk megannyi madár és növény-társulás, melyeket a Teremtő keze telepített az Ibera Nemzeti Parkba.

Vontatólovunk felkavarja a vizet, a kajmán felhagy a napfürdővel, elúszik a füves part felé, a furcsa formájú, apró bokrok közé.

– Két éve hatalmas tűzvészben veszték oda ezek a fák – mutat John a part menti bokrokra a ló nyergéből. – Kész csoda, hogy többől ismét kisarjadtak.

Atala lefényképezi a kajmánt, az újjáéledt fákat, majd felém fordítja teleobjektívjét.

– Engem ne! – ösztönösen az arcom elé kapom a kezem.

– Ne félj! Nem lopom el a lelked!

– Inkább ne!

A nyilvánossághoz nekünk, gyermekotthonban felnőtteknek, legtöbbször fájdalom társul. Látom, megbántottam. De minek magyarázzam? Úgysem értené.

Édeskés rothadásszag keveredik kábító virágillattal.

Egy benzines aggregátor kattogása hallatszik. John lassú lépésre fogja a lovat. Újra halljuk a kattogást. Este mindhárman megnéztük az állatkertben tartott afrikai papucscsőrű gólya filmfelvételeit. John felismeri a zajt. Az elégedett ornitológus mosolyával fordul felénk.

– A nőstény kelepel – mondja. – Talán mégsem photoshop.

A hang irányába vontatja a csónakot.

*

Csendben lopakodunk Atalával a különös zaj felé.

Miután partra tett minket, John hátramarad. Egyre közelebb érünk, végül mindketten lehasalunk. Percekig lapulunk a magas fűben, majd óvatosan felnézünk. A hatalmas argentin pillangófa alatt, fűből kialakított fészek közepén ott ül a kékesszürke papucscsőrű gólya. Néhány métert kúszunk előre. Harminc méterre lehetünk, amikor a gyermek nagyságú nőstény felénk fordítja a fejét, és élénk csőracsattogatásba kezd. Mindkét sárga szeme ránk szegeződik. Feje búbján a tollak égneek állnak, a királynő koronája.

Mozdulatlanná merevedünk. Eszembe jut az előző éjszaka.

Korán lefeküdtem. Miután azt hitték, már alszom a sátorban, Atala és John a tűz mellett beszélgettek.

– A királyné második gyermeke is fiú lett – folytatta a mesét Atala. – A király parancsára elvették az anyától a fiút, nehogy kárt tegyen benne. A királyné a szentemberhez fordult, aki megáldotta őt. Az anya másnap elbúcsúzott élő gyermekétől, levetette ruháit, és papucscsőrű gólyává változott. Felemelkedett az égbe, hogy a madárrá változott királynő megkeresse a mocsárba veszett, elsőszülött gyermekét.

Most itt áll előttünk, fején koronájával, és minket bámul. Várom, hogy Atala felvételeket készítsen, de nem mozdul. A madár fölé néz, a hatalmas, sárga virágdíszben pompázó pillangófára, melybe apró boltíves üregeket vájtak szomorú emberek, majd betapasztották. A fa körülölelte ezeket a sebeket. Halott gyerekek a fában. Apró porontyok, embergyermekek, akik pár hónapig éltek, majd miután meghaltak, guarani indián szüleik eltemették őket a fába vájt fülkébe, hogy a fával együtt felnőhessenek. A királynő halott embergyerekek sírja elé építette a fészket.

Nem mozdulunk.

A nőtény elfordítja a fejét, felöklendez néhány húscafatot, és a fészekből kikukucsáló fiókának adja. A kisebb is előbújik, de a nőtény rákoppint a fejére. Néhányszor megismétlődik a jelenet, mire megértem, a kisebb fiókát nem eteti, mindent az elsőszülött kap. A fészekbe rakott két tojásból csak a korábban kikelt fiókát eteti.

Már nem érdekel a madárrá vált királyné. Valami meghalt bennem. Hátrakúszom, magára hagyom Atalát.

*

Két nappal később Londonban, egy padon ülünk Kornéllal a St. James's Parkban.

Atala Barcelonába repült, egyedül utaztam Kornélhoz. Mesélek neki az argentin papucscsőrű gólyáról a halálfa előtt.

– Szerintem a fa növekedésével növekszik a fájdalom. A gyerekek nem a földben vannak, hanem az odúkban, mint a mókusok. Egyre nagyobbak, mindig szem előtt – mondom. – A halált nem lehet megszokni.

– Ahogyan Szerb Antal fogalmazott – mondja Kornél –, „...életünk túlnyomó részében el tudjuk felejteni, hogy egyszer meghalunk; lassanként a halált éppúgy félre fogjuk tolni a tudatból, mint ahogy már félretoltuk Isten létezését. Ez a civilizáció.”

– De miért? – kérdezem. Percekig gondolkodik, miközben mogyorót majszolunk.

– Saját Paradicsomot akartunk, ezért kiűztük onnan Istent.

– Mi úztük ki? De láttam a Paradicsomot, láttam Isten teremtését, amelyben minden élőlény anyja kegyetlen.

Kornél átlát rajtam.

– Komolyan azt hiszed, tudtam, hogy ez lesz, és ezért nem utaztam veled? – kérdezi.

Egy szürke mókus átszaladt Kornél vállán, kikapja tenyeremből a mogyorót, és felszalad vele a tölgyfára.

– Nem tudom, mit higgyek. – Az apró nádist nézem a tavacska szélén. A csalódás része volt a gyermekotthonban töltött mindennapjainknak; megszokni mégsem tudom.

– Nagy pupák vagy, tudod? – mondja, és gyengéden tarkón legyint. A gyermekkori pajtáskodás nem oldja köztünk a feszültséget.

Kornél feláll a padról. Elém tolja mobiltelefonját. Néhány fotót mutat rajta, és a kezembe adja.

– Atala küldte tegnap. Amúgy üdvözl – mondja. A tölgyfához sétál, kezével a zsebében turkál. A mókus egy ág mögül pislog rá.

A fotósorozaton felismerem az argentin pillangófát a benne felnövő gyermektestekkel, a fűből készült fészket és a két fiókat. A kicsit, ahogy tátog, és a nagyobb fiókat, ahogy maga is felöklendezi a kicsinek az ételt. Az anyja nem, de a nagyobb testvér eteti a kisebbet.

Könnyes a szemem. Mellé lépek, felnézek a tölgyfára. Visszaadom a mobiltelefonfont.

– Amíg nekem jut, addig neked is lesz, tesó – mondja Kornél, és mogyorót szór az üres tenyerembe.

– Miért küldte? – kérdezem.

Kornél a tölgyfa ágain a mókust keresi.

– Szerinted? Tizennégy éves volt, amikor meghalt az anyja. Gyámja nem volt, ő is gyermekotthonban nőtt fel.

Észembe jut, ahogy együtt lapultunk Atalával a fűben. Nagyon cinkos érzés volt.

– Tudhattam volna – mondom.

Megszólal a Szent Pál-székesegyház harangja. Keresztet vetek. Atalára gondolkok, képzeletbeli párhuzamosára a fekete márványasztalon. Nem minden párhuzamos találkozik a végtelenben.

végleg otthag

*„A kaktusz és homok kora elközeleg –
a barátságnak: vége.”
(Petri György: Felirat)*

csak el tudnám mondani
csak végig tudnám

csak ne vágna olyan érdektelen
csak ne peregne le róla mindez

csak hagyná
de nem

belevág és átveszi
a szót és lenéz

én ezt ne mondjam
mert nem így van

ez így megy sok éve
évtizede igen

én nem tudom
én hülye vagyok

majd ő lesz az aki
végleg megbántódik

és végleg ott hagy
majd felém se néz

Karrier

Odateszem a híres művész
fotója mellé az enyémet.
Szépen megsimítom
a mesterséges intelligencia
segítségével.

Semmi az egész, fél óra,
és már kész is vagyok.
Aztán hagyom egy kicsit,
majd megnézem,
az apró hibákat korigálom.

Teljesen kész.
Majd kirakom a fészre
meg az instára...,
meg az ablakba is...,
hogymindenki lássa.

Ez én vagyok
és a nagy ember –
meglátogattam őt a betegágyánál.
Vittem neki teát és könyvet.
Meg virágot is.

Szépen nézünk.
Nagyon szépen. Egymásra.
Ez hitelesít engem –
gondolom én.
Ő meg már rég halott.

Medáliák

József Attilának

I.

A Hold, a Vénusz fénye ráng,
Ezüstbe forduló katáng.
Méheket taposó paták,
Petesejt pótló pasztinák –

Pipacs-mezőn, ha hempereg,
Az anyja sem ismeri meg,
Bosszús barátja bús zsebe
Neszesemmivel van tele.

II.

Teafilter, zsírosbödön,
Nőjön hátadra pótköröm,
Nem tudhatod, kell-e vagy sem,
Koponyadomb erdején, lenn.

Cserszömörce, édes álom
Terpeszkedik csülök-ágyon,
Hajnalkarom mélyed bele,
Rinocérosz és berkenye.

III.

Saláta vagyok és retek,
Térdét horzsoló kisgyerek,
Hímnős csiga, háza-hagyott,
Száll a madár, már megfagyott –

Anyját imádó imágó,
Szenespincében iázó,
Rovarcsípés, kelés fejen,
Kifakadok. Elég legyen.

IV.
Én egy vagyok sokak közül,
Ki folyók felett átrepül.
Mégsem vagyok jellegtelen,
Sem aljas vagy jellemtelen.

Látom más foga fehérét,
Ki belezni nem fog jércét,
Vadludat nem kerget éjjel;
Megelégszik tárna-méllyel –

Godány Sándor: Metamorfózis 5.

Fénytörés

Fölnevelő apai nagyapámmal
Kőbányán sorra látogattuk
a környék kerti törpéit,
játékvárát, makett vízesését,
s a végén választhattam magamnak
a házuk közelében álló
trafikban egy műanyag katonát.
Kelenföldön azért hívott le
egy este sétálni, hogy közben
megjöhessen nálunk a Mikulás.
Magával vitt a Csarnokba,
a Margit-szigetre, a Gellért-hegyre,
zöld diót szedni Törökbálintra,
az általa készített likőr
ízlett a legjobban életemben.
Gyakran dicsérte a szememet,
büszkén olvastam neki le
az abból a távolságból számára
kibetűzhetetlen utcaneveket.
Már nagykamasz koromban
a csillár felé nézve meg-megkérdezte,
látom-e én is a szivárványt,
és egyszer úgy összefacsarodott
enyhén gonosz szívem,
hogy megerősítettem: igen, most,
hogy jobban figyelek, látom én is.
Az évek elszaladtak, ő rég nem él,
azóta nekem is lett szemüvegem,
és időnként fölfedezni vélem
az öreg függőlámpa izzói között
a tündéri szalag elmosódó színeit.

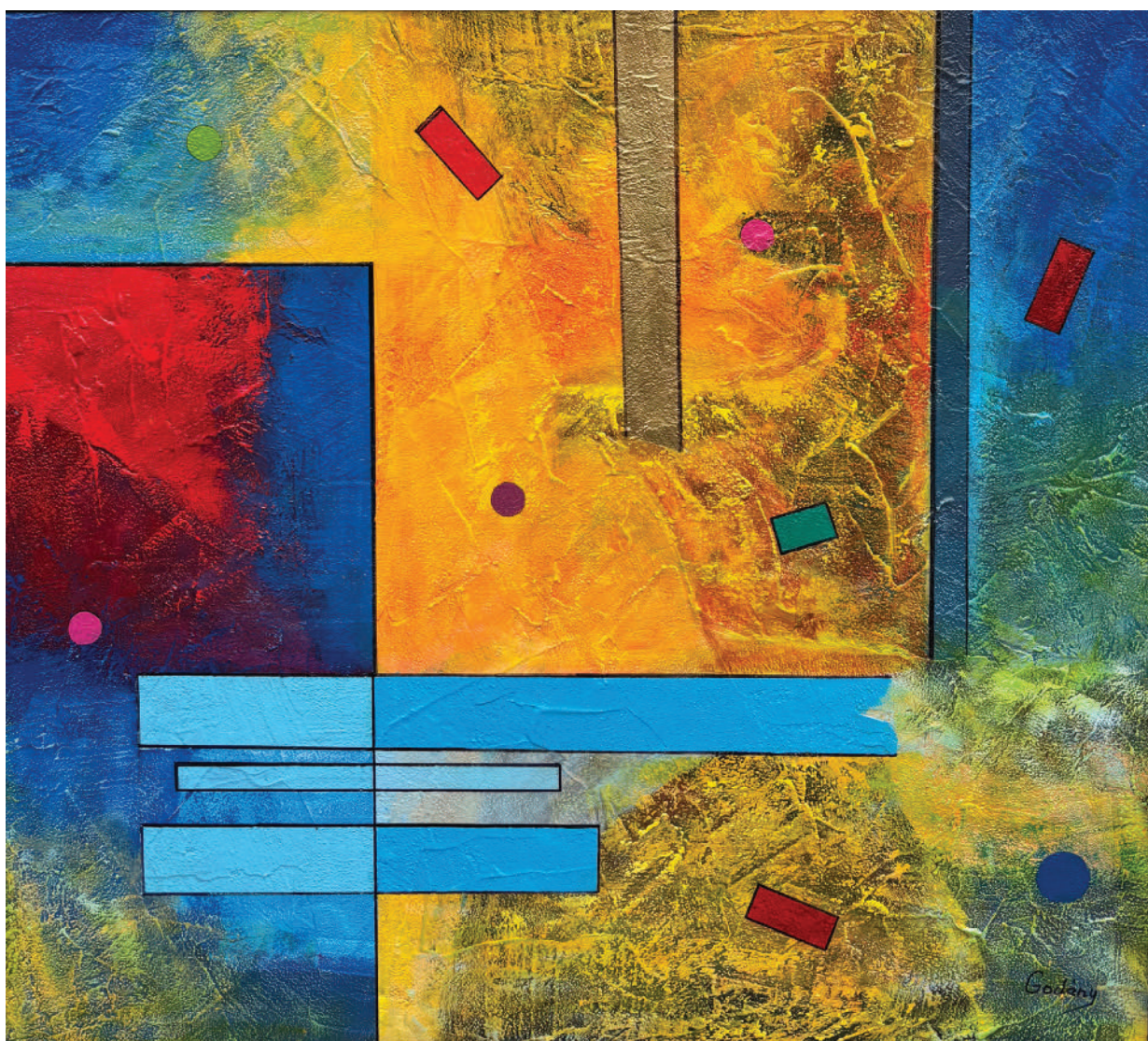
Zsoltár

Amíg csak veled társalgok, Uram,
béke lakik a szívemben,
de ha a nép közé kell vegyülnöm,
kellemetlenségek sora ér, noha
nem gyűlölöm, és meg sem vetem.
Vonakodnak elismerni igazamat,
vélt érdekeik szerint hazudnak,
álnokságban telnek napjaik,
elméjükre sötétség borul,
új közvetlenségemre süketek,
torkuk nyitott, dögletes sír.
Mennyien szorongatnak, Uram,
hányan fordulnak ellenem!
Szememet a gond homályosítja,
sok ellenségem miatt őszülök.
Add jelét kegyelmednek,
hadd lássák csak gyűlölőim!
Mutasd meg mindannyiuknak,
hogyan hiába él bennem a hit,
érje szégyen és gyalázat őket,
akik fölényesen beszélnek felőlem,
piruljanak és szégyenkezzenek,
akik tönkre akarnak tenni,
szégyenüljenek meg egytől egyig!
Bárhogy élezik kardjukat,
bárhogy feszítik íjukat ellenem:
saját testükbe mártsák a pengét,
magukra hulljanak tüzes nyilaik!
Szolgáltass nekem igazságot
egykori ígéreted, szövetségünk,
érdemem és jogom szerint.

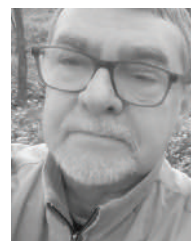
Búcsú

A fonódó budai villamoshálózat
abszolút nyerteseként
egy járművel eljutok itthonról
keresztmamáék régi házáig.
Mámoros út,
a világ örökségén halad keresztül,
erős érv külföldre költözés ellen,
egyszer talán majd elmesélem.
Nem tudom fölidézni,
melyik lépcsőházban laktunk,
de az egykori érzés átjár,
ahogy szentestén megyek át hozzájuk.
A kapucsengőnél
keresztapám nevét már hiába keresem.
Mint annyiszor,
megmászom a négy emeletet.
Elidőzöm a nappaliban,
ahol hatalmas bőrfotelbe süppedve
mennyi jó szóban volt részem,
böngészgetem
keresztapa könyvtárának maradékát,
annak a hajdani Pessoa-kötetnek
se híre, se hamva.
A szomszéd szobában
megvan viszont még a kékes,
kacsalábon forgó kastélyt formázó
Morvay-kerámia.
Az erkélyen
hosszasan búcsúzom a kilátástól,
amely gyerekkorom óta kísér.
Úgy tűnik föl,
panelházak nem csúfítják.
Benne sétál a barátom,
mintha a húga is vele lenne,
benne lakik gyermekszerelmem,
sokat biciklizem arra,
felhő fátyolozza a nyugati napot,
ott vonatozom a Balatonra,

emitt bandukolok haza.
Visszanézek,
és az én drága keresztzüleim
mindig integetnek.

Godány Sándor: Metamorfózis 6.

Kavicsok

Versírás előtt
sohase moss kezet.

*

A tradíciók falainak repedéseiből
édes szirupként csurognak a dogmák.

*

Jajgatnak az álmaikba rekedtek,
jajgatok velük én is.

*

Fogd a karom erősen,
s rajzolj még tenyerembe.

*

Föltekertem kábé két könyöknyi
egészségügyi papírt,
magamhoz vettem végre
azokat az emlékképeket,
és elindultam a dolgomra.

*

Bárcsak úgy dalolna tollam,
mint kisgyermek élete első
kérdése.

Maszlag

Színleltem, mintha erősen gyászolnék. Fásultan hallgattam végig a pap beszédét, csak akkor érzékenyültem el, amikor a sorban következőről tett említést. Azt a miatyánkot végigmotyogtam.

A külvilág szeme és szája elől fekete ruhába, fekete fátyolba rejteztem. Csak olyan profán gondolat fogalmazódott meg bennem, megsülök a nyavalyás fekete harisnyában.

– Szegény asszony! Milyen fiatal még – hallottam ki a fals hangokat, amivel az asszonyok a férjüket óvták tőlem, a férfiak meg képzeletben már a lábam közt jártak.

– Zsuzsika! Ha szükséged van segítségre, csak szólj! – tolakodott intim szférámba a szembeszomszéd, akit az sem zavart, a felesége árgus szemmel leskelődik. A farkát toltá volna, de hordóhasa útban volt.

Hallottam más asszonyoktól, ők is hasonlóan jártak, amikor megözvegyültek, hogy azonnal akadt jelentkező betölteni a keletkezett űrt. Hogyne, minden vágyunk egy másik alkalmatlan ember lenne.

Meglepően gyorsan megvolt a temetés, harmadnapra azután, hogy kihívtam a mentőket. Itt, egy alföldi kisvárosban, nem kérdezősködnék.

A mentőorvos megállapította a halál beálltát, és máris értesítette a temetkezési vállalkozót. Alig egy óra leforgása alatt el is vitték néhai férjem porhüvelyét. Senkit nem érdekelt, miért halt meg egy ötvenöt éves férfi, ahogy írni szokták, tragikus hirtelenséggel. Aki ivott.

Az a bizonyos tragikus hirtelenség öt éve érlelődött.

– Kirúgtak – közölte Zoli, a férjem, lakonikusan azon a napon.

Csodálkoztam is, milyen korán hazajött. Többet nem tudtam belőle kiszedni. Akkortól kezdett intenzíven inni. Korábban is lecsúszott, de mindig csak hétvégén. Onnantól viszont a kávé mellé letolt két felest. Többször is kávézott és vodkázott egy nap, így akarta a józanság látszatát fenntartani, hogy nem csak alkoholt fogyasztott.

Nem lett munkanélküli, mert mindig volt mit tennie, voltak eseti megbízásai. Előadások, oktatások. Csak a rendszeresség múlt el az életéből. Soha nem volt agresszív, aki nem került lélegzetvételnnyire közel hozzá, azt sem vette volna észre, hogy részeg.

A temetés másnapján becsöngettem a szembeszomszédokhoz, Ibolya, a háziasszony nyitott ajtót. A gyászruhát levetettem, csak egy short és egy trikó volt rajtam a nagy hőségben. Takarításban voltam, a volt férjem nyomait takarítottam.

– Itthon van Pista?

– Mit akarsz tőle? – kérdezett vissza szúrós szemmel.

Na, mondom, gyorsan elmúlt az együttérzés. Meg aztán melltartót is viselhetnél, gondoltam, kilóg az otthonka karkivágásán.

– Na, mi van? – jött elő István, egy szál gatyában, amit csak hátulról lehetett látni, elől nem, takarta a pocakja.

Láttam rajta, zavarban van, szerintem nem arra a segítségre gondolt, amire megkértem.

– Neked vannak jó ismerőseid, akinek el lehetne adni néhány dolgot Zoli cuccaiból.

– Pár perc, és odaát vagyok – kapott az alkalmon István.

Tele volt a ház mindenféle régiséggel, antik dologgal, műszaki eszközzel. Zoli mindig más hobbiba vetette bele magát. Egyszer a népművészet bűvölte el. Annak eredője a sok köcsög, cserépedény, semmire sem jó mezőgazdasági eszközök.

Később a festészet lett a szíve szerelme. Ibolya gyakran állt neki modellt, pontosabban feküdt. Egyszer a hálószobában találtam őket. Férjem éppen az ecsetet próbálgatta a hitvesi ágyunkban heverő csupasz nőn.

Bármerre jártam a lakásban, a falakról süttött a szégyen a széttárt lábú aktokról. Első dolgom volt leszedni a falról a képeket, már csak a poros lenyomat emlékeztetett rendszeres megcsalásomra.

– Ez művészet, te ezt nem érted – pörölt velem Zoli, amikor sokadszorra kaptam rajta őket.

– Dugd meg, ha akarod, csak a falakat ne csúfítsd el!

Néztem a szomszédot, aki mit sem tudott a felesége viselt dolgairól, és arra gondoltam, talán nagyon régen alkalmas lett volna bosszúállásra.

– Szerinted van valaki, akit érdekelnek hanglemezek? – mutattam a több ezer darabos gyűjteményre, aminek külön polcot fabrikált az uram. Meg kell mondani, az asztalos munkához értett, mindenki csodájára járt a bútoroknak, amelyeket ő készített.

– Ezt megveszem én – csapott le a kollekcióra István.

Gyorsan megegyeztünk, és rövid idő múltán már a szomszédasszonyt boldogította a nálunk soha nem hallgatott zenetár.

Egy hét lomtalanítás után éreztem, megtelik levegővel a ház. Minden fölös holmit eladtunk, elajándékoztunk, vagy kivittünk a hulladékudvarba. Úgy tűnt, rajtam kívül soha nem élt itt más.

Már csak az írások maradtak. A festészet után azt gondolta, író lesz. Majd dühből megírja az igazságtalanságot, ami a szegény magyar dolgozókkal történik. A politikával, haraggal, antiszemitizmussal átítatott írásait megmutatta. Csak reméltem, soha nem kerülnek nyilvánosságra.

Hogy utáltam, amikor dühödten verte éjszakákba nyúlóan az írógépet. Vettem neki számítógépet, de azt mondta, helyette ne írjon semmilyen gép.

– Temesi is egy Consul írógépen írta a Port – mondta a csehszlovák műremek-re célozva. Rajongott a szegedi íróért.

– Ahogy a nagyszüleim beszéltek. Azok a zárt ë-k.

Egyszer, amikor álomba írta-itta magát, bementem a dolgozójába, hogy ágyba segítsen. A földön szétszórt lapok heverték, rajtuk gyöngybetűs kézírásával versek.

Mintha teljesen más írta volna őket. A sorokból egy érzéki ember gondolatai világlottak ki. Teljesen megfeledkeztem magamról, csak faltam a betűket, és végtelen szeretet öntött el a férfi iránt, aki erre képes volt.

Másnap reggel, mikor felébredt, az irattartóba rendezett papírokkal ültem az ágya szélén.

– Azt, hogy „Zergelépte rebbenése”, azt rólam írtad? – kérdeztem.

– Hogy írnék én ilyet a te vaskos bokádról?

A dossziét az ágyra dobtam, és a kertbe mentem. A korábbi büszkeségünk elhanyagoltan vegetált, amit most felvert a gaz. Valaha csodájára jártak a sokféle növénynek. A csattanó maszlag virágából kipattintottam néhány magot. Porrá zúztam, és reggelente a vodkájába kevertem.

Fél év sem kellett az erős méregnek. Mindenki azt gondolta, az ital vitte el.

Godány Sándor: Metamorfózis 7.

Vers

(Godány Sanyinak ajánlom)

Hetven év. Menni az úton.
Kezdőnek lehet, hogy sok,
célba érni talán kevés.
Nem árnyékolhatnak el téged
se felhők, zord esték, se feledés.

Itt állok a festményeid előtt.
Bennem a félelem táncát lejti,
reményt ölő fájdalom nemcsak
a múltat, de a jövőt is elfelejti.
Vagy mégse? Színek tobzódása
feszíti szét a meghasadt teret.
Sovány időben így dacol veled,
újra és újra, a visszalépő emlékezet.
Kezek kapaszkodnának össze,
festékek fényei föloldják a múltat,
jövőnkbe tekingetnek a virágok.
Összeállnak köszöntő koszorúnak.
Ezek a képek fölrobbannak, dacos
arccal fölvonulni vágnak,
így üzennek félelmet és reményt
a mogorván bezárkózó világnak.

Mi magunkba fojtva rejtegetjük
apró örömeit az indulásnak,
de oda már nem vezet visszaút.
Felejtve bántódást, felejtve bosszút,
még akkor is, ha másoknak
adják a babérkoszorút.

Mintha a kezdet és a vég
fájdalmas kereszt volna,
kísértett a meg nem értés.
Beledolgoztad magad
a rád telepedett örök gondba.

Velünk párban jár a gyász

Hangtalan szavaimmal szólongatlak,
gyere, a testem megszelt kenyér.
Ha éhes leszel, szólj, gyere, egyél.
Lezárt szemedben a mindenség,
a csend fátyla leng körül,
hamuszínű fázós télben,
ezt hagytad rám örökül.
Arcodon a halál árnya,
az is lehet, talán már az enyém.
Érted kel föl reggelente a nap,
ezért születik most meg bennem
e megkínlódott költemény.
Az idős ember gyámoltalan senki,
magába roskadva moco-rog,
a napokat összetereli és elfelejti.
A te vigasztaló hangod még él,
a kitárulkozott éter őrzi.

Feketében állok az idő karéján,
tompá fények között kutakodom,
egymásba kapaszkodó múltunk
fölidézem vacogva, némán.
Éjszakákban suhannak az árnyak.
A test hallgatag, a fájdalom
kapkodva szüli néha a vágyat,
álmaimban még megkívánlak.
Ébredéskor kikristályosodott
könnyek hagynak nyomot
az arcomon.

Reszkető kezekkel nyúlok a
felejthető holnapok után.
Széthessentett napjaim között
bolyongok fáradtan, sután.
Ha velem tartasz, szólj. Vigyázz!
Nem vagyunk egyedül,
velünk párban jár a gyász.

Godány Sándor: Metamorfózis 8.

A dobsinai jégbarlangban

A lépcsők mögött jégfolyam dereng,
denevér alszik, kemény léptünk cseng,
a csüngő jégcsap oszloppá megnőtt,
jégkristály őrzi a bezárt időt,
mi lehet ott, a mélyben lent,
ahonnan hideg pára leng?
cseppkőként csöpögő álmait
virággá formálja a víz vágyait,
hol trónörökös is korcsolyázott,
e jégbarlang mélyén csodát látott?
megnézte Jókai, s más író,
rideg világa oly csábító,
dolgozik jégbe zárt gyönyör,
kíváncsi szemekben tündököl,
ezer méteren lakik a száj,
mit annyi szájtató megcsodál,
kedvesem is piruló arccal,
jégtűvel varrt emlék marasztal,
amikor szívbe dermed a fénye,
az átutazók nagy örömére.

Bécsújhelyi tullianum

(Történelmi áthallások a 18. századból)

II. Rákóczi Ferenc, a szabadságharc merész gondolatát forgatva fejében, bizalmába fogadta Longueval kapitányt. Ekkorra országos híre ment: a császár Longuevalt, a Liege-i születésű „megbízhatatlan” franciát, elbocsátotta parancsnoki állásából. Bár a kapitány évek hosszú során példás hűséggel szolgált a császárt. Ez akkor senkinek, még Rákóczinak sem tűnt fel, s mikor Longueval, állás és kenyér nélkül belovagolt a nagysárosi Rákóczi-kastély udvarára, s az ajtónálló, Rákóczi Ferenc színe elé bocsátotta, Longueval délceg tartásban kezdte sajnálatni magát:

– Méltóságos uram! Itt állok: se testem, se lelkem, se tudásom nem kell már senkinek. Szolgálatra jelentkezem!

Rákóczi Ferenc örömmel fogadta Longuevalt. Megegyeztek, és Rákóczi hamarosan titkos levéllel küldte XIV. Lajos francia királyhoz: „Ha az európai hadi helyzet megérett rá, a magyar szabadságharc bármikor kitörhet: Lajos és Rákóczi serege ollóba foghatja a császárt.” Longueval megesküdött rá, hogy bármi történjék, a levél avatatlan kezekbe soha nem kerülhet. Inkább lenyeli! És nem sokkal azután, hogy Longueval, a Biblián tartva kezét esküdözött, II. Rákóczi Ferenc fogolyként ült a bécsújhelyi várbörtönben...

A börtön alagsorát sebtében tárgyalóteremmé alakították, nem sokat törődve azzal, hogy megfelel-e az előírásoknak. Így aztán egyetlen előírásnak sem felelt meg. A háromtagú vészbírótság feje fölött mécsláng imbolygott, fényét a boltív tégláira vetette. Mialatt Traun marsall komoran nézte az abroszt, mintha nem is értené, mit keres ő itt ebben a pillanatban, Kollonich bíboros, Rákóczi volt gyámja, az egyház zordonabb korszakát idézve: idegességében kekszet rágcsált.

Buccelli, a bíróság elnöke, kiadta az utasítást:

– Solari ezredes, vezesse elő a foglyot!

Rákóczit késő éjszaka Solari ezredes tartóztatta le, s szállította őt a nagysárosi Rákóczi-kastélyból a bécsújhelyi várbörtönbe. Száguldó hintóját lóháton fegyveres őrök kísérték. A megnyerő modorú Solari, Rákóczival egy hintóban ülve tette meg az utat, és sikerült azt a benyomást keltenie, mintha ő csupán a zordon parancsnak engedne, s lélekben semmi köze sem volna a botrányos letartóztatáshoz. Még a bilincset is levette Rákóczi kezéről.

– Porkoláb! – adta most tovább Buccelli parancsát Solari. – Nyissa ki a rácsajtót!

Aztán a kitáruló rácsajtóban megállva mély tisztelettel szólt be a fogolynak:

– Méltóságos uram, a bíróság kéreti. Engedelmeivel átkísérem a bírói asztalhoz.

Rákóczi magához vette iratait. Talán csak azért nem észlelte Solari színpadias udvariasságát, mert gondolatban már bírái előtt állt, s az életéért küzdött.

Rákóczi Solarit ekkorra olyan császári tisztnek tekintete, akitől nem volt idegen a magyar szabadságharc gondolata, s aki mostanra már inkább neki, Rákóczinak drukkolt. Az így gondolkodó tisztekből már több is volt a császári seregben, és Solari szolgálatkészséggel rá is játszott erre.

– Méltóságos uram... – szólt.

– Még valami? – kérdezte Rákóczi, miközben papírra vetett szövegén átfutott a tekintete.

– Nincs Ön ellen bizonyíték.

– Tudom...

– Csak figyelmeztetni szerettem volna, méltóságos uram – mondta Solari, hangját le sem halkítva, mintha az IGAZSÁG kimondásának igézetében már az sem számított volna, hogy szavainak súlyos következményei lehetnek. Talán, ha Rákóczi figyelmét nem kötötte volna le az előtte álló tortúra iszonyú feszültsége, Solariba vetett hite megingott volna! Most azonban félszívvvel fogadta, mintegy elsiklott fölötte. Nem úgy Buccelli. Vércseként csapott le Solari szavaira:

– Ezredes! – mondta, majd hatásszünetet tartva Kollonichra és Traunra vetett egy-egy sokat sejtető pillantást. – Solari ezredes, a bíróság mostantól zártkörűvé minősíti a tárgyalást. Kérem, hagyja el a termet!

Traun marsall meglepődött:

– Így döntöttünk volna? Mikor döntöttünk így?

Solari vállalva Rákóczi iránti szolidaritását, tüntetően állva maradt.

– Ezredes! – ismételte Buccelli a kijárat felé mutatva. – Legyen szíves, hagyja el a termet!

– A termet? – nevetett Solari. Fölnézett az alacsony boltív homályába, ahol a vaksi mécszláng fénye táncolt. – Méghogy termet! Hol itt a terem? – nevetett. Mert Buccelli ide, Buccelli oda, bár őméltósága éppen egy vészbíróság elnöke, azért Solari szemében Buccelli csupán egy civil volt, egy rikácsoló civil a nagy európai háború kellős közepén.

Traun marsall nem sokat értett abból a finomszövésű színjátékból, amit Buccelli, Kollonich és Solari szöttek Rákóczi köré mesés baksis reményében: bőven jutott volna mindenkinek a hatalmas Rákóczi-vagyonból, ha Rákóczit, a jövődő fejedelmet sikerül a bíróságnak vérpadra küldenie!

Traun komor igazságérzékét: csatamezők löpor- s halálszagú emléke más koordináták felé tolt, mint amilyenek e pillanatban a bírói asztalnál irányzóak voltak.

– Menjen, fiam! – mondta Solarinak. – Vegye úgy, hogy tőlem kapta a parancsot.

– Értettem – felelte szolgálatkészen Solari, s az oldalsó ajtón át elhagyta a helyiséget.

– Vádlott! – fordult most Buccelli Rákóczihoz.

– Hozzám szolt, Buccelli? – kérdezte Rákóczi.

– Talán *Elnök úr*, Rákóczi! A császár nevében felszólítom, sürgősen szálljon le a magas lóról!

– II. Rákóczi Ferenc vagyok, birodalmi herceg, s eddig nem közölték velem, mivel vádolnak.

– Mivel vádoljuk?! A vád a lehető legrosszabb... Felségárulás! A büntetés a legjobb esetben is fővesztés. Rosszabb esetben akasztás. Mit tud felhozni mentségére?

Bár Rákóczi felkészült a legrosszabbra is, most mégis megremegett. Ami a jelenlévők számára ebből látható volt: egy bátor, szálfaegyenes ember állt a bíróság előtt, s egyenesen bírái szemébe nézett.

– Nincs ellenem bizonyíték – mondta Rákóczi. – Ezt a bíróságot pedig véstörvénytörvényeseknek tekintem.

– Hallották uraim?! Rákóczi véstörvénytörvényeseknek tekint bennünket – hüledezett Buccelli.

– A bűntudat kétségtelen jele! – jegyezte meg Kollonich.

– Bűnösnek érzi magát, Rákóczi? – kérdezte Buccelli

– Vigyázzon, Rákóczi! Vétkeiket ne tetézzé újabb vétkekkel! Válasza csak beismerés lehet – mondta Kollonich. Anno, Rákóczi gyámjaként, nem sikerült megkaparintania a mesés Rákóczi–vagyont, s most itt volt rá az alkalom. – Ajánlom, ismerje be!

– Ismerje be! – mondta magából kikelve Buccelli. – Makacskodik?

Rákóczi Buccelli feje fölé mosolygott.

– Ne makacskodj! – rivallta volna Kollonich, immár félrelökve minden formalitást, de egy félreacsúszott keksz falat mentette meg őt a végső lealacsonyodástól. Köhögött-krárogott. Félő volt, még egy pillanat, s egészen kiborul.

– De uraim! Uraim! – szolt közbe Traun. – A császári bíróság méltósága...

Komor darabosságában is jóval emberibb volt, mint a másik két bírótársa.

– Nincs ellenem bizonyíték – felelte ismét Rákóczi.

Buccelli apró szemében ravaszság csillant:

– Hogy érti ezt, Rákóczi? – kérdezte. – Talán úgy, hogy nem is volt? Vagy inkább úgy, hogy Longueval kapitány, akit a császár hű emberei fára akasztottak, örökre elnémult?

Súlyos csend támadt.

– Istenemre... – felelte Rákóczi megindultan. – Arra, amivel itt engem vádolnak, a felségárulás bűnére nincs, mert sosem volt, nem is lesz, mert nem is lehet ellenem bizonyíték! A szeretet...

Buccelli grimaszt vágott. Erre Kollonich is elhúzta a száját, mintha citromba haraptak volna.

– Jól hallok?! – vágott közbe Kollonich. – Azt mondta: szeretet?

– Átérezni katonának hurcolt, a császárért megöletett jobbágyaim, embertársaim szenvedését – folytatta rezzenéstelen arccal Rákóczi –, se Isten, se ember előtt nem számíthat bűnnek. Hát még felségárulásnak! – de hiába, mert látható volt, hogy szavainak itt, ennél az asztalnál nincs akusztikájuk.

– Miről beszél, Rákóczi? – rikkantotta Buccelli.

– Ez minden, amit mondani tud? – kérdezte Kollonich.

– Bizonyíték kell? Hát jó! Hívják be Solarit! – adta ki a parancsot, Buccelli.

A porkoláb kiszólt a folyosóra:

– Solari ezredes! A bíróság kéreti.

A rácsajtó, melyen át Solari korábban távozott, megnyikordult. Rákóczi szinte földerült: ha Solari tanúskodik, talán mégsem reménytelen minden. Aztán belépett Solari, azaz valaki, aki a boltív homályában akár Solari is lehetett volna. Egy örökkévalóságig tartott, míg kilépett a fényre, a mécszláng imbolygó, de tisztább és erősebb fényére, ahol Solariból Longueval kapitány lett. A gyorsfutár Longueval, akit a hírek szerint a császári pribékek egy akácfa ágára akasztottak. Jött, kezében lobogtatva Rákóczi levelét, melyet eskü alatt le kellett volna nyelnie!

Jött, jött, a biztos halált hozva közeledett...

(Epilógus: Napokkal később Rákóczinak, felesége közreműködésével, sikerült megszöknie börtönéből, és Podolin városánál átlépte az életet jelentő magyar-lengyel határt.)

Godány Sándor: Metamorfózis 9.

a száztíz éves hirdetőtábla [plakátmagány]

dédnagyanyám ezt
zsoltárok a papírkereskedésben kaphatók
a királyi magyar automobil club hegyi versenye
részvénytiszalámi téli szalámi tiszta sertéshús

nagyanyám ezt
páger antal eszenyi olga földindulás
rölatok beszél hozzátok szól a néprádió
légy az elsők között a terménybeadási versenyben

édesanyám ezt
a szép bőr titka fabulon
kezdje a skáláknál
orbán viktor rendszerzáró házibulira hívja barátait

én ezt
nestlé chokito ronda és finom
sziget island of freedom #szabadon #muveszet
kijárási korlátozás további információ www.koronavirus.gov.hu

látta volt
látta
látja
látom

a hirdetéseket ma már ragasztják
nincsenek magányos szegek
nappal is világítja az izzó
bontják. négy évig állt üresen

* A szerző a Kortárs Hangan Nemzetközi Irodalmi Pályázat 3. díját nyerte el, illetve a pályázók közül az Opus irodalmi és művészeti folyóirat lapdíját is kiérdemelte, mely közlési lehetőséget biztosít számára.

Mozi

„Amit eddig tudtál, az csak ellenpélda volt...”

(Pajor Tamás)

Berci bemenekült a moziba. Azelőtt azt képzelte, béna dolog moziba menni egyedül, csak magányos öreg hölgyek, slemil hapsik, részegek, imbolygó prolik, tornából felmentettek tévednek be egy-egy előadásra, délután kettőkor. Más a helyzet nyári szünet idején, olyankor – akár délelőtt, akár kora délután is – mozi-bérlettel felvértezve komplett őrök, kisunokák és kedves nagymamik, ismerkedni vágyó bomba csajok, prédára leső suhancok is betévednek a filmszínházakba. Az Alkotásba például, a *Cápára*. A Bartókba *A Jedi visszatérre*. Az Alfába, az *Apokalipszis most-ra*. A Vörös Csillag nagytermébe, ahol a filmhíradót az *És megint dühbe jövünk...* követi Bud Spencerrel, Terence Hill-el (vagy ahogy az általános iskolások mondják: *Terence Bencével*).

Berci aznap szinte kimenekült a suliból, ám nem azért, mert elege lett a megaláztatásból, hanem azért, mert olyan sugallatot kapott, ami megrémítette. Volt egy pillanat, mikor a folyosó sarkán nem időzött más, csak ő és Donát. Donát, aki mestere volt a manipulációnak. A machinációknak. Donát volt az osztály sith nagyura, egyúttal: tőkés récéje. Tényleg, előnytelen fizimiskája miatt karikatúrászerű lénynek látta őt. Mégsem Doni kapott a csúfolódásból, mivel a könnyen megvezethető sulis árnyéksereg általi megpróbáltatásnak elejét vette, s maga lett a bandavezér, a kiskakasok buta szektájának megmondóembere, Berci okatlan kiközösítésének oka-okozója, egy gonosz játék játék mestere, aki ahhoz is remekül értett, hogy a csak egyszerűen Cofinak hívott matematika-fizika szakos, a lélektiprásban még inkább járatos osztályfőnöknő bérencévé magasodjon.

A folyosón vadnyugati párbajhelyzetnek tűnt a szituáció. Donát a különös helyzetet avval tetézte, hogy kedvesen, már-már nyájasan ráköszönt örökös prédájára. Berci meg is kövült néhány másodpercre. Amint tudott, visszasomolygott, de a mosoly vészjósló lehetett Donát számára, mivel az eliskolt az aula felé.

Az érzékei nem csaltak! Berciben fellobbant a harag lángja, felbőszítette ez a vigyorgás, s az agyán átfutott, hogy megragadja, eltörje a karját, majd a földre vesse a récét, és nyolcszor-tízszer padlóhoz verje a koponyáját. Addig szerette volna pofozni, ütni, amíg a nyomorult állatnak ki nem buggyan a vére. Szürkeálományának kiloccsanásától nem tartott különösebben.

Berciben megérett az agresszió képze. Az öldöklés istenei hívták ördögi kör-táncba. De ellenállt nekik. Megriadt attól, hogy nem több a többiekénél, hogy ő is képes az aljasságra. Rettenetes felismerésnek élte meg az áldozati szerep felcserélését a hóhérral. Berohant hát az osztályterembe, felkapta a táskáját, és futott. A moziba. A Corvinba. Ahol a *Vörös napot* játszották.

Micsoda film! Egy japán, egy jenki és egy francia cselvetéseiről szól, meg indiánokról, egy aranyszállítmányról, egy robogó vonatról, az ősi japán kardról, meg egy nőről, akinek gigantikusak a mellei. Bercit beszippantotta a samurájos szószba tunkolt western hangulata. Az álomvilágból, melybe megint belehup-pant, az a jelenet rántotta vissza a valóságba, amikor a nő nyakán a cserzett bőrnyakörv feszülni kezdett. Az indiánok „ajándékozták” meg a holmival, no meg: a halálközeli élménnyel. Azonban Charles Bronson megmentette. (Most nem volt vele a harmonikája.)

Bertalan kis ideig kiesett a ritmusból, a film kedélyes mesebirodalmából. A nyakékről az osztályára asszociált. Az iskolai környezetre, amely lassan, de biztosan fojtja meg áldozatát. Úgy érezte, őt nem menti meg senki. Megértette, hogy magát kell megerősítenie. Főként sebzett lelkét kell begyógyítania, majd az őt ért sérelmeket idővel saját hasznára fordítania. – *Sikerülnie kell!* – rögzítette belül, majd visszatért Bronsonékhoz. Újra élvezni kezdte a mozibéli magányt. Nem osztotta meg senkivel a figyelmét. Csak a hősök voltak, meg ő. Azt se vette észre, hogy két sorral előtte, tőle srégen balra, rá-rásandít az a negyvenes nő.

Amikor a mozi lepergett, Berci kamaszos hévvel pattant föl, de a nála lévő iskolatáska váratlanul lefordult a mellette lévő üres székről, s abból ceruzák, tollak, néhány füzet a padlóra hullott. Voltak írószerek, amelyek az enyhén lejtős mozipadlón gurulásba fogtak; merre is máshová, mint ahol a negyvenes barna ült. A szépség néhány tanszert összegyűjtött, majd átnyújtotta azokat a zavart Bercinek. – *Én a maga helyében jobban vigyáznék ám a ceruzámra* – mondta olyan hízelgő, közvetlen, tündéri, mégis kicsit provokatív, bolondos hangon, ahogyan előtte Berci még nem hallott nőt beszélni. – *Kö-kö-köszönöm* – fogadta a kedves gesztust, majd újra elejtett mindent, ami nála volt. A szépség felnevetett. – *Csak nyugalom, ez bizonyára egy ilyen nap. Holnap meg jön majd egy másik, ami talán kalandosabb is lesz. Segíthetek neked?* – folytatta a csevejt, kiségetve a tébláb suhancot.

Berci bólintott, majd elpakolt. Remegett. A nő, akinél szebbet korábban soha nem látott, lágyan megsimogatta az arcát. – *Renáta vagyok. És benned kit tisztelhetek?* – tudakolta kacagva. – *Ő, ő, ő* – hümmögte Bertalan. – *Az szép név, még nem halottam korábban* – oldotta a zavart a hölgy. – *Bertalan, Farkas Bertalan* – mormogta a fiú, igyekezve összekapni magát. – *Te is úrhajóval közlekedsz?* – hangzott el az újabb, csöppnyi humorba mártott kérdés. Berci talán magán is nevetve reagált: *Igen, azt hiszem. Jól jönne egy!*

Renátának tetszett a válasz. Közben kiértek a mozi kijáratához. Csak a kapualjban eszméltek rá, hogy ömlik az eső az utcán. Renáta összehúzta magán vékonyka kabátját, majd a kamasz farmerdzsekijét igazgatta; gondosan, már-már

ráérősen gombolva végig az apró, sárgaréz gombsort. Ezután közelebb lépett, és mintha ez lenne a világ legtermészetesebb dolga, megcsókolta Bertalant. Nem hosszan, nem *mozisan*, mégis szenvedéllyel. Bercinek elállt a szava. Renáta halkan csak annyit sűgött: *Egyszer találkozunk még, ebben biztos lehetsz, de most mennem kell!* Mint egy angyal, úgy távozott, úgy illant el, úgy szalad ki az esőbe.

Hamar eltűnt. *Nyilván felszállt, dimenziót váltott* – gondolta magában az angyali jelenéstől megrészegült srác. Hevesen vert a szíve, hevesen pulzált ott lent is. Az agyában úgy érezte, hogy egy új film képkockái peregnek, felgyorsítva, vibrálva. Bambán bámulta az esőt. Felfogta azért, hogy ott szemközt a villamos már felvette az utasait. Felfogta azt is, hogy ez a megvalósult, mégis megghiúsult álmok sorsdöntő pillanata. Zavart pillanatok alatt lett szerelmes, büszke férfi, elhagyott szerető, megalázott férj, palira vett kölyök. A remény rabja. Az evilág és a túlvilág határvonalán egyensúlyozó artista, aki azonban már érezte: az osztálybéli örökös áldozati bárányszerepnek vége! Mint egy jedi, felvértezve érezte magát a nemes harcra; Donát félresöpprésére.

„Pisztolyt és cápariasztót is tettek Farkas Bertalanék űrhajójába arra az esetre, hogy ha a visszatéréskor az óceánban landolnának.”

„Mindannyian vele utaztunk lélekben” - Szabad Föld

Godány Sándor: Metamorfózis 10.

Önéletrajzi töredékek

*Részletek*¹

18.

Wlachovský Karcsival akkor kezdődött a barátságunk, amikor 1978 nyarán a Madách Könyvkiadó végre kiszabadult a Duna-parti fabarakkokból (ahol most az Eurovea bevásárlóközpont áll), és átköltözött a belvárosba, pontosabban a Tatran Kiadónak – Pozsony egyik vezető kiadója – az albérlője lett. Így hát a Tatran és a Madách egy épületben dolgoztak a szlovákiai könyvkultúra „felvirágzása” érdekében. Hogy ez a *felvirágzás* mit jelent, azt az idősebbek tudják. Mégis, a Madách részéről ez korszakos lépés volt, és nagymértékben segítette a Madáchot az elszigeteltsége feloldásához. Ez volt a dolog pozitív oldala. A negatív oldal hamarosan jelentkezett. 1979. január 1-jén leváltották Fónod Zoltán igazgatót. Az új igazgató Sárkány Árpád lett, a pártközpontból idedelegált férfi, aki a könyvkiadáshoz úgy értett, mint hajdú a harangöntéshez. *Cserébe a nagyobb kényelemért, nagyobb cenzúra is jött egyben.* Szóval, mindennek megvolt az ára. Elkezdődött a kiadói „jobboldal” – vagy amit annak neveztek – likvidálása. Ráadásul a szlovákiai magyar iskolák ügye is kirobbant (a történelmet és a földrajzot, az új elképzelés szerint, csakis szlovákul oktatták volna, még hozzá az alapiskolákban és a gimnáziumokban is). Ez ellen Duray Miklós és több társa szervezkedett. Véget ért tehát az az időszak, amelyről elmondhattuk, hogy a szlovákiai magyarság szélárnyékban él. 1979 fontos fordulópontra volt.

A nyolcvanas évek elején az Éleslövészet és a *Galeri* című regényem ilyen körülmények közt jelent meg. Ráadásul 1982 nyaratól a titkosrendőrség is megfigyelt Duray-ügyben, majd hamarosan a kiadóban is megjelent egy figura – no nem a letartóztatásomra, csupán egy fehér Pobedába szállítottak be, és elvittek az államrendőrségre (vagy hogy hívták). De erről már beszámoltam. De az Éleslövészet és a *Galeri* már megjelent. Ekkor támadt egy ötlete Karcsinak, hogy lefordítja ezt a két regényt, és mindjárt hozzá is látott. Ekkor kezdődött a

¹ Részletek a *Vallomások könyve* című, a Tóth László szerkesztésében a budapesti MMA Kiadó gondozásában megjelenő, a vele készült beszélgetésekből összeállított, s a halála után előkerült önéletrajzát is tartalmazó kötetéből.

barátságunk, és ez a barátság mind a mai napig tart, dacára annak, hogy több – főleg történeti vonatkozású kérdésben – eltérő az álláspontunk. Őneki is, nekem is az irodalom minden egyébnél fontosabb, és ez az, ami összetart. Karcsi a magyar irodalom szerelmese. Sőt! Én is és ő is a magyar polgári irodalmat tartjuk előnyben. Mikszáth, Kosztolányi, Csáth Géza, Márai, Ottlik, Örkény, Mándy, Mészöly... Folytathatnám a sort. A tízkötetes Mikszáth a legjelentősebb fordítói műve. És a világirodalom? Mindketten, például, Nabokov-rajongók vagyunk. Vagy Szentkuthy? Szóval, órákat beszélünk irodalmi témákról, és talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy Szegedy-Maszák Mihállyal is elmélyítettük a barátságot. Órákig beszélni irodalomról? Ilyen is csak a megszállottakkal fordulhat elő.

Nádas és Esterházy... Karcsi már a nyolcvanas években lefordította volna mindkettőjüket, például engem kért meg, hogy Esterházyról írjak lektori jelentést. Meg is írtam – pozitívabbnál pozitívabbat, mégsem lett belőle semmi. A kiadói főigazgatóságon egy T. nevű irodalomtörténész megfúrta azzal, hogy szocialista ellenes. (Mészölyt is megfúrták, hogy a *Saulus* vallási propaganda, Wlachovský ezért a *Pontos történetek...*-et fordította le.) Nádassal sem jártunk jól. Igaz, az *Egy családregény végéről* volt szó, ezt még Aczél sem engedte sokáig. Szóval, így került rám a sor. Mind az Éleslövészet, mind a *Galeri* a Madách Kiadónál jelent meg (vagyis Csehszlovákiában), így hát jóval könnyebb helyzetben voltam, mint magyarországi kortársaim. De hát az ördög nem aludott (vagy aludt). Épp megjelent az Áttételek, egy meglehetősen kritikus mű a korszak Csehszlovákiájáról. Karcsi ezt is vállalta. Mira, Karcsi felesége, csak csóválta a fejét. Nem mintha nem tetszett volna neki a regény, csak aggódott. Az Áttételek túl merésznek tűnt, hiszen, Csehszlovákiában, majdnem sztálini diktatúra volt. De Karcsi lefordította az Áttételeket is, és ez valamikor 1985 karácsonyán meg is jelent. Karcsinak egy üveg konyakjába került (a nyomdászoknak adta), hogy még 1985-ben megjelenhessen.

Most jöhetett volna a Madách-díj bizottság előzetes ülése, ahol eldöntötték, kit jelölnek Madách-díjra. Rudi Chmel engem javasolt. De fölállt T. elvtárs, és ahogy Nádaszt és Esterházyt is megfúrta, énnekem is odabökte a kötőtűt. Ideológiai kifogással élt, úgymond túlságosan jobboldali a regényem (főleg az Áttételekre gondolt), s ő nem szavazta meg a jelölésemet. (Már másodszor fordult elő: 1983-ban is nekem ítélték a Madách-díjat, de a *Galerit* is jobboldalinak tartották, így hát, ha jól tudom, abban az évben nem osztották ki a Madách-díjat, vagy ha kiosztották, más kapta).

A Madách-díjnak ismét fuccs, örülhettem, hogy megúsztam a „jobboldalisággal”, és különösebb következménye nem volt ennek. Ráadásul Rudi egy cselet eszelt ki, ha nem lesz a Madách-díj, akkor lesz az Írószövetség díja. Itt már nem volt T. elvtárs. Itt Mináč volt és Šmatlák és még néhányan, akik párttagok voltak ugyan, de elégük volt a Pezlár-féle dogmatikus kommunistákból. Meg még egy: Gorbacsov volt, és már nem Csernyenko. Elkezdődött a titkos harc az írószövetségben is. Rudi elolvastatta Mináčcsal, Ján Števčekkel és Šmatlákkal a könyvem. Nekik pedig tetszett. Sőt, nagyon tetszett. Így hát 1986-ban megkaptam a Szlovák

Írószövetség díját, Wlachovský pedig a kiemelkedő fordításért a Ján Hollý-díjat. Jozef Bžoch, az egyik legtekintélyesebb szlovák kritikus – 68 után sokáig félre volt állítva – olyan kritikát írt a könyvemről a Čas című napilapba, hogy szinte a mennybe menesztett vele. Erre pedig nagyon odafigyeltek.

A Szlovák Írószövetség díja után megnyíltak a kapuk előttem a szlovák irodalmi élet felé, ráadásul Rudi Chmel és Karol Wlachovský is tekintélynek örvendett – no nem pártvonalon, hanem a szakmán belül. A husáki konszolidáció következményei mások voltak Szlovákiában és mások Csehországban. Csehországban az értelmiséget – köztük az irodalmi is – en bloc indexre tették, míg Szlovákiában enyhébb lefolyásuk volt a dolgoknak.

A 80-as évek elején – pontosabban 1983-ban – ismerkedtem meg Hraballal. Szigeti Laci már ki volt rúgva a kassai Tháliából, és a pozsonyi nőszövetség lapja, a Nő munkatársa volt. Őneki támadt az az ötlete, hogy a Nő karácsonyi számába interjút készítsünk Hraballal, akit ismert már. És én, hogy úgy mondjam, a riporter leszek az interjúban. Elutaztunk hát Prágába, és megkerestük az Arany Tigris, Hrabal sörözőjét. Kicsit megszeppentem, mikor épp előttem rúgta ki azt a lengyel asszonyt, aki interjút akart volna vele csinálni, de szerencsétlenségére az első kérdése az volt, hogyan látja a világot kopaszon. De Szigetit már ismerte, az én interjúmba belement. Csöndesebb helyet kerestünk, és akkor eszembe jutott a Magyar Intézet. Hát odamentünk. Hrabalt úgy fogadták, mint egy királyt. De meglepetésemre a könyvtár igazgatója előhúzott egy *Galerit* és dedikáltatta velem. Innen kezdve mintha kicserélték volna Hrabalt. Az interjú nagyszerűen sikerült, sokat beszélt Hašekről és Kafkáról, akik a legnagyobb hatással voltak rá – szóval elégedett voltam. De nem úgy a pártközpont! Az interjú karácsonyra jelent, és a pártközpontban kitört a botrány. Hrabal ugyan közölhetett, mégsem volt szabad írni róla, s ha igen, akkor negatívan. Hogy Hraballal interjút csinálni, és azt a karácsonyi számban jelentetni meg – ez amolyan felségárulás volt. Azonnal letelefonáltak Haraszi Mészáros Erzsébetnek, a főszerkesztő asszonnak, és magyarázatot kértek tőle. Vagyis: ez a husáki kommunizmus lényege: engedjük, hogy jókat írjal, akár remekműveket is, de ha az ilyenről megírod, hogy remekmű, kitörjük a nyakadat. Itt van a nagy különbség Husák és Kádár között. A nyolcvanas években Kádár lemondott az ún. szocialista realizmusról. Magyarország felől új szelek fújtak.

Ritkán találkoztam Hraballal: ő Prága mellett élt, én meg Pozsonyban. De az egyik alkalommal – Pozsonyban, talán valami írószövetségi összejövetel lehetett – komolyan elbeszélgettünk. Ő nekem Mészöly Miklóst dicsérte, és azt mondta, ilyen regényt szeretett volna írni, mint *Az atléta halála*, de nem jött össze. (*Az atléta halálát* kiadták csehül is, az utolsó pillanatban, 1970-ben.) Már nem emlékszem, hogy ez a Mészölyvel való megismerkedésük előtt vagy után történt-e. Mégis azt hiszem, hogy utána, mert 1986 vagy '87 nyarán megismerkedtek, és Mészöly elvitte őt Kisorosziba is. (Ti. mindkettő jól beszélt németül, nem lehetett köztük probléma a nyelv.) Azon a nyáron ugyanis – Szigetinek köszönhetően – Hrabal

Pestre utazott. Pesten a róla készített fényképekből volt kiállítás (a diákok szervezték meg egy diákklubban).² Szegedre viszont nem akart lemenni. Végül is – Szigeti unszolására – mégis lement, és úgy megtetszett neki a város, hogy három napig ott maradt. Hrabalnak óriási renoméja volt Szegeden is, az ővele tartott egyetemista találkozón, még a folyosón is álltak az emberek a Móra Ferenc Kollégiumban. Szóval, Hrabal remekül érezte magát. De a csehszlovák titkosrendőrség ismét őrjöngött. Azonnal táviratoztak Pestre, ahol maga Aczél védte meg Hrabalt. Pedig ekkor már Gorbacsov volt hatalmon.

28.

1996-ban kiléptem a Kalligramból. Továbbra is a Kalligram adta ki a könyveimet, de a társaságból kiléptem – magyarán –, fölvettem a részesedésemet, és otthagytam a Kalligramot. Ez elég hosszú procedúra volt, majdnem egy egész évembe került. Nem vagyok könyvkiadó, ezt elég hamar tudatosítottam. Én, mint az egyik alapító tag, elvesztettem a kontrollt a kiadó ügyei felett. Szóval, kiléptem Fazekas Jóskával együtt, és szabadúszó lettem háromnegyed évig. Szeptemberben éppen nyugdíjba ment Fónod Zoltán a bölcsészkar magyar tanszékéről, úgyhogy megpályáztam a helyét. Ráadásul a 20. századi magyar irodalomban otthon voltam, márpedig Fónod Zoltán a 20. századi magyar irodalmat adta elő. Tehát épp kapóra jött. Tulajdonképpen a 20. századi magyar irodalom volt annak idején, húsz évvel ezelőtt, az aspiránsi munkám, amelyet nem fejeztem be – az ismert okból.

Tehát 1997 szeptemberétől a bölcsészkaron tanítottam. Életem legszebb évei voltak ezek 2013-ig, amikor, betöltve a 65. életévemet, nyugdíjaztak. Mindig is erről álmodtam. Egyetemi oktatónak lenni, és a 20. századi irodalommal foglalkozni. Nos, ritkán esik meg az ilyesmi. Életem nagy szerencséje volt, hogy húszéves korom óta rendszeresen olvasom a magyar és a világirodalmat, többek között olyan világirodalmi nagyságokat, mint Joyce, Musil, Kafka, Gide, Woolf, Faulkner. Ez valamelyest megkönnyítette a dolgomat. Egy másik dolog is hozzájárult nálam az oktatáshoz. Ez pedig a strukturalizmus és bizonyos posztstrukturalista iskolák ismerete. *A magyar irodalmat a világirodalom felől néztem, és szoros kapcsolatot láttam a magyar irodalom és a világirodalom között.* További szempont az volt, hogy az előadásom érthető legyen. Ne legyen túlkomplikált, magyarán, egy kicsit az esszé felől nézzem, mint, mondjuk, Szegedy-Maszák Mihály. Hogy bejött-e vagy nem jött be, azt nem tudom. Egy azonban biztos: élveztem ezeket az előadásokat – papír nélkül adtam elő, és sok mindenben, tehát ha a helyzet úgy hozta, improvizatív módon. Mint mondjuk egy rockzenész a koncerteken. Nem tudtam, hogyan fog kinézni az egész, ugyanakkor tudtam, milyen irányba terelem a

² Hrapka Tibor Hrabal-fotóiból 1986. május 28-án *Arc vagy álarc?* címmel nyílt kiállítás – az író jelenlétével – a budapesti Eötvös klubban.

beszélgetést. Mert részben beszélgetések is voltak ezek az előadások. (Persze jól megfontolt beszélgetések, csak én tudtam, hogy hová akarok kilyukadni.)

Igyekeztem az irodalmat elválasztani a különböző bal- és jobboldali ideológiáktól, ami távolról sem volt könnyű. A pártideológusok, valamilyen oknál fogva, az irodalmat túlságosan kedvelik, főleg azt az irodalmat, amelyik az ő igazságukat támasztja alá. Mondok egy példát a sok közül. Déry Tibornak *A befejezetlen mondat* című regénye a kommunista párt, úgymond, kedvence volt. De a *G. A. úr X-ben* című regénye annál kevésbé. Most antikommunistaként *A befejezetlen mondatot* kidobnád a szemétkébe? De hiszen ez az egyik legjobb magyar regény! Na ugye. A *G. A. úr X-ben* pedig egy másik fontos mű. Az irodalom felülírja a bal- és jobboldali pártideológiákat. De mondok egy másik példát: Tormay Cécile, Nyirő József és Wass Albert nyilvánvalóan jobboldali nézeteket vallott, Nyirő és Wass Albert pedig szélsőjobboldali nézetet, amivel én abszolúte nem értek egyet. Mégis: a jobboldalon a legtehetségesebbek voltak. Ott van a helyük a 20. századi irodalomtörténetekben. Ami jó példa arra, hogy az irodalom felülírja a pártideológiákat.

Tíz év után megírtam a 20. századi irodalomtörténetemet, a magam módján és a magam szempontjai szerint. Tízéves munkámba került az első változat megírása, de elégedetlen voltam vele. A második változat – amely mintegy 100 oldallal vastagabb – készen van. Most már a kiadón múlik (nem is a kiadón, hanem a szponzoron), hogy megjelenik-e vagy sem.³ Segít? Nem segít? Talán mégis tisztábban látjuk általa a modern magyar irodalom történetét, mint eddig. Az én irodalomtörténetem nagyjából követi a meglévő irodalomtörténeteket, pontosabban Gintli Tibor *Magyar irodalomtörténetét*, a 20. századét. De vannak eltérések is. Ismétlem: eszem ágában sincs, úgymond, kötelezővé tenni. Inkább az irodalomtörténetről való gondolkodás „szüleményei” ezek az írásaim. Megpróbálom sorrendbe rakni őket.

1. Meglehetősen kevés szó esik a magyar novelláról az eddigi irodalomtörténetekben. Pedig a novella az a műfaj, amellyel világirodalmat írtunk, nem a regény. Mikszáthtól, Peteleitől mondjuk Garaczi Lászlóig. 2. A Nyugat döntő szerepet vállalt a modern magyar irodalom létrejöttében. Ez nem vitás. Ugyanakkor a húszas évektől – a Nyugatnak az ellenpólusa – a Napkelet is jelentős szerepet vállalt a mérsékelt-konzervatív oldalon. Többek között a szerzői közé tartozott: Hamvas Béla, a fiatal Németh László, Szerb Antal, Halász Gábor, Keresztury Dezső, Rónay György stb. 3. Ady szerepének újragondolása: az Új Versek, a *Vér és Arany*, az első világháborús versek, amik az eddigi csúcst jelentették. A középső szakasz már jóval gyöngébb, bár itt is vannak nagy versek. 4. Babits és Kassák vitája az első világháború idején, Kosztolányi Ady-revíziója 1929-ből, amelyben sok mindenben igaza volt. 5. Egy új felfedezés: Békássy Ferenc. Cambridge-ben tanult, Wirginia Woolf köréhez tartozott, hazatért, és 22 évesen esett el az első vi-

³ Az 540 oldalas kötet végül már az író halála után, 2019-ben jelent meg a Kalligramnál.

lágháborúban magyar katonaként. 6. A magyar regény megújítása: Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső és külön fejezet Füst Milán *A feleségem történetéről*. 7. Kálnoky, Jékely és Vas István jelentősége (egy kissé elhanyagolt). 8. Kuncz Aladár és Móra Ferenc – egyedülálló nagy művek, melyek a Nyugattól távol születtek. 9. Szabó Dezső: lángelme és – ripacs. 10. Hunyady Sándor egyik világirodalmi rangú kisregénye, *A hajó királynője*. Meglehetősen elfeledett mű. 11. Másik téveszméje a magyar irodalomtörténet-írásnak, hogy Márai Sándor *Csutorája* egy szimpla kutyaregény, holott Márainak ez a legfilozofikusabb regénye. Azonkívül jó is. 12. Déry Tibor a 20. század egyik legjelentősebb írója. *A befejezetlen mondat* és *A kiközösítő* az avantgárd és a realizmus legszerencsésebb találkozása. 13. Remenyik Zsigmond a legnagyobb adóssága az irodalomtörténetnek. *A Pernambucói éjszaka* és az *Élők és holtak* világirodalmi rangú mű. Sajnos, mára teljesen ismeretlen a magyar irodalmi köztudatban. 14. Továbbá súlyos adósságok ezenkívül is vannak. Például Lengyel József. Például az elsőrangú Szathmári Sándor (egy angol irodalomtörténetben biztos a legelső vonalban foglalna helyet), de folytathatnám a sort Bánffy Miklóssal, Nyirő Józseffel, nem is beszélve az elletmondást kiváltó Wass Albertről – szóval az ún. jobboldaliakról. Helyük van kétségtelenül a 20. század élvonalában, akár tetszik, akár nem. Nélkülük hiányos lenne a 20. század irodalomtörténete. Végre emelkedjünk túl a jobboldali és baloldali dogmatizmusunkon. 15. Vitatható – s nem is igen kérem, hogy ossza meg ezt a véleményemet az irodalomtörténet-íróink zöme – nos, a 20. század felől értelmezhető úgy is, hogy Szentkuthy Miklós és Weöres Sándor a tulajdonképpeni csúcsa. Vagyis a századközép irodalma. Minden törekvés Szentkuthy Miklós és Weöres irányába fut ki. 16. A '45 utáni irodalom sokáig mostohagyerek volt, mondhatni a 80-as évek közepéig. Mostanság úgy-ahogy a magyar irodalomtörténet-írás helyre tette a dolgokat, de, érzésem szerint, főleg Hernádi Gyula, Birkás Endre vagy Végel László jelentősebb író annál, mint ahogy az irodalmi közvélemény tudatosítja. Hasonló eset a költészetben is előfordul. Csak Marsall Lászlóra kell gondolni. Az én irodalomtörténet-írásomban Marsall kiemelkedő helyet foglal el.

Persze az én irodalomtörténetem is szubjektív, más nem is lehet. Objektív irodalomtörténet nem létezik. Az objektív Isten lenne, de hogy ha van Isten, akkor az semleges. Hogyan is mondta Flaubert: az író jelen van a mű minden sorában, de láthatatlan, mint az Isten. (*Az impassibilité.*) Nagyon tanulságos. Flaubert egyébként a 20. század előfutára volt, abban az értelemben, hogy először állította a regény fókuszába az időt az *Érzelmek iskolájával* (Balassa Péter). A másik tantárgyam az egyetemen a modern regény története volt, mely Flaubert-rel kezdődött. A francia regény Flaubert-en keresztül jutott el egy évszázada az „új regény”-hez, míg az angol–amerikai regény a „point of view” technika mélyítésével a woolfi és faulkneri időfelbontásos regényhez. A legizgalmasabb talán az esszeregény volt, Thomas Mann *A varázshégye* és Robert Musil *A tulajdonságok nélküli embere*. Itt mutatkozik meg talán a legfrappánsabban a 19. és a 20. századi regény különbözősége. Mindkettő esszeregény, azzal a különbséggel, hogy a

korábbi „konstruktív”, a későbbi „dekonstruktív”. A korábbi „gondolkodásépítő”, a későbbi „gondolkodó” regény. Hans Castorp regénye, az esszéregény mellett, tipikus nevelődési regény. Settembrini a liberális, Naphta a nihilista „szempontból” neveli őt. Castorp tulajdonképpen egyiknek sem hisz maradéktalanul. Három hétre érkezik a svájci tudószanatóriumba, de végül is hosszú éveket tölt ott, és a kialakulatlan emberből emberré „fejlődik”. Meggyógyul, de időközben kitör az első világháború. *A tulajdonságok nélküli ember* Ulrichja nem fejlődik sehová. Szkeptikus, és mindennek látja a színét és a visszáját is. Ironikus, ez döntő fontosságú. Gondolkodik a világ dolgairól, de a gondolatainak nincs iránya – racionális és misztikus egyszerre, de a ráció sem, sőt a misztika sem elégíti ki kíváncsiságát. Tipikus tulajdonság nélküli ember – és ez becsmérő szó és dicsérő szó egyszerre. Alakjával Musil tulajdonképpen a legtökéletesebben leképezte a 20. századi értelmiségi embert. Ezt persze én gondolom így. Lehet, hogy nevetséges. Nem tudom.

29.

A *New Hont*-trilógiáról pár sort. 1999-ben jelent meg a *Tömegsír*, ami egy éles váltás az írói praxisomban, különösen az És eljön az Ő országa után, egy bonyolult regény után, amelyet én, pechemre, még bonyolultabbá tettem. Olyan bonyolult volt, hogy teljesen elvesztettem az irányt a mű mondanivalója és formája között. Legalábbis én úgy éreztem. Sok minden sikerült benne, és sok minden nem. A *Tömegsír* jóval egyszerűbb volt. Mármint úgy, hogy az egyszerű történetből nem akartam mindenáron bonyolult történetet csinálni. Talán ez volt a siker titka. Mert hamarosan a második és a harmadik kiadása is megjelent a *Tömegsír*-nak. A *Tömegsír*, bizonyos értelemben, a másfél évtizeddel később írt *Bukott angyalok* előzménye. Ez viszont kimaradt, vagy nem kellőképpen hangsúlyozott része a regénynek. Hogy a falusi polgármester, a rendőrkapitány stb. eltünteti a rendszerváltáskor a nyomokat, valószínűleg azért, mert a gyilkosságsorozatban nekik is volt szerepük. A *Tömegsír* tulajdonképpen az „eltüntetés” regénye. Na és a bedarálása. A főhős bedarálásáé Ilonka nénistül, mindenestül. A *Tömegsír* írása közben jött a gondolat, hogy ebből a témából egy egész ciklust lehet írni. Így született, menet közben, a *New Hont*-trilógia.

A *New Hont*-regények groteszkkal azt csinálják, amit, távolabbról, a rockzenében Frank Zappa vagy a filmművészetben a kései Luis Buñuel. A valóságot szüntelen kifordítják, fantasztikus elemekkel telítik, ugyanakkor könnyűnek látszanak – a nyers valóság és a mitologizáló fantasztikus összeötvözései, méghozzá elválaszthatatlanul. Nemcsak irodalmi példa lebegett előttem – hanem Buñuel filmjei. *A szabadság fantomja* és a *Burzsoázia diszkrét bája*. Hátborzongató könnyedség... Legalábbis ez volt a célom. Ahogy Buñuelnél. Álom és valóság különös keveréke. Buñuelnél rendkívül fontos az álom, ugyanakkor álom és valóság sokkal szorosabb összefüggésben vannak egymással, mint az egyéb álmovelláknál. Nem

véletlen, hogy a *Nálunk New Hontban* a mottót Luis Buñuel fimjéből, *A szabadság fantomjából* kapta.

A *Mátyás király New Hontban* szintén abban a kisvárosban játszódik, amely tulajdonképpen sehol sincs, jobban mondva mindenütt van, egyfajta absztrakciója a kelet-közép-európai kisvárosoknak – tehát nem Léva. A megbuggyant Király Mátyás története, aki az 1991-es moszkvai puccs napjaiban – egy paranoiás ötlettől vezérelve, tudniillik, Mátyás királynak képzeletben magát – *Comité*t hoz létre az új, igazságosabb szocializmus megvalósítására. Természetesen a *Comité* megbízható, jó elvtársakból áll (például az egyik már akasztatni akar stb.). Szóval semmi sem lesz belőle, s a moszkvai puccs is dugába dől. Fantasztikus túlzás és paródia? Igen, talán egyfelől az. Másfelől: nem mindig szatíra a szatíra. Vajon *A Mester és Margarita* szatíra-e? Vagy, mondjuk, a kései Buñuel-filmek? Vagy Kafkától *A per*? Vagy John Barth számos regénye? Vagy, mondjuk, Szatmári Sándortól a *Kazohinia*? Mert mindegyik műből van egy cseppnyi igazság a *New Hont*-trilógiában is. A 19. század nagy magyar regényei – például Jókai meg Mikszáth regényei – bizonyos tekintetben jóval gazdagabbak a 20. századéinál. Mintha a 20. századi regényt csupa Camus írta volna a magyar irodalomban. Persze alapos túlzás, de ha megkaparjuk, van valami igazság bennük. (Persze Camus nagyszerű író, félre ne értsen a tisztelt olvasó.) Krúdy és Kosztolányi rejtett humora, Dérynek a nagyszerű *Kiközösítője*, aztán Karinthy, meg Mándy, meg Örkény... Szóval nincs valami rendben a szatírával, különösképpen a szatírával, ami nem szatíra.

Nem akarok belemenni abba, hogy a szatíra mikor szatíra. Nem engedi meg a hiányos műveltségem se. Egy bizonyos: a groteszk nem szatíra. Sőt a fantasztikum sem szatíra, bár rokon vele. Az abszurd sem szatíra, bár ugyancsak rokon vele. Szóval a *New Hont*nak számos szatirikus vonása van, mégsem szatíra. Több annál? Kevesebb annál? Nem tudom, és őszintén szólva nem is érdekel. Egy biztos: az Áttételek óta ismét megtaláltam a hangot, noha több tekintetben jelentősen különbözik a régi hangtól. Furcsamód, ezt nem kis mértékben a Kalligramtól való kilépésemnek is köszönhettem. Egyetemi elfoglaltságom kényelmesebb volt, és rengeteg szabad idő állt rendelkezésemre. Az egyetem mellett sokkal inkább lehetett dolgozni, mint a Kalligram mellett. Nem is szólva arról, hogy az életem legboldogabb szakasza volt.

A rendszerváltás sok mindent megváltoztatott. Megismerkedtem Juraj Špitzerrel, és barátságot kötöttem vele. Špitzerrel 1969-ben találkoztam, akkor még a Kultúrny život főszerkesztője volt. Rövidesen a Kultúrny životot is – a legjobb progresszív szlovák hetilap volt – és persze Špitzert is hűvösre tették, egészen 1989-ig, a bársonyos forradalomig. Špitzer már nem vett részt közvetlenül az 1989-es eseményekben, de rehabilitálták. A 90-es évek elején kerültünk barátságba. Sokszor feljárt a Kalligramba, nagyra értékelte az *Einstein harangjait* (mondhatni, először ő vette észre, hogy ez, bizony, az 1989-es forradalomról szól meglehetősen kritikus hangnemben), nagyra értékelte Mészöly *Saulusát* (mert egyébként kitűnően beszélt magyarul is), és az 1992-es választáson titokban meg-

súgta, hogy a Kereszténydemokrata Mozgalomra szavazott. Sokat ültünk együtt a Kalligramhoz közeli kávéházban, és főleg irodalomról beszélgettünk. Művelt volt, és irtózott a műveletlen emberektől.

Mészöly Miklós, ha nem is rendszeresen, de gyakran megfordult Pozsonyban és Dunaszerdahelyen. Utolsó könyve, a *Családáradás*, már nálunk jelent meg, a Kalligramnál. Mészöly talán az egyetlen magyar író volt, aki Közép-Európában gondolkodott (l. Hrabal és Mészöly találkozását Budapesten – nem volt gond, mindketten jól tudtak németül). Vonzódása Pozsonyhoz – mint korábban Újvidékhez – tehát nem volt véletlen. Egyszer azt mondta: Pozsony az új Újvidék. Évente mintegy negyven százaléka a könyveinknek szlovákul jelent meg. A legjobb szlovák írók hozzászórtak a Kalligramhoz. Egyszer, emlékszem rá, Vilikovskýval beszélgettünk a Kalligram folyosóján. Épp egy szlovák irodalomkritikus érkezett meg. Azt mondta ránk, persze félig tréfásan: az új Osztrák–Magyar Monarchia.

De a kilencvenes években vált kultikus szerzőmmé Vladimír Nabokov is. Nabokovot későn ismertem meg, a 80-as évek második felében. Valószínűleg nem merték lefordítani korábban, holott semmi politika nem volt benne. Orosz volt és emigráns. Ennyi elég volt. Megvárták, amíg Gorbacsov alatt lefordítják az oroszok. A *Lolita* volt az első könyv, amelyet magyarra fordítottak tőle (Békés Pál érdeme a fordítás). Mi tagadás, azonnal megszerettem. Számomra a legnagyobb félreértés az volt, hogy pornográfának nevezték. Nem tudom, mi okból. Számos könyvét olvastam, és szerintem, a legnagyobb amerikai írók egyike – és paradox módon – kitörölhetetlen az orosz irodalomból is. Az *Adá...*-t – szerintem ez az első az elsők között – két nyelven írta: angolul és oroszul, és a kettő nem ugyanaz. Hercegi családból származott, a 17-es októberi puccs után emigrált, utálta Dosztojevszkijt, de ezt is megbocsátottam neki, annyira nagyszerű író volt.

Aztán 2006... Vilikovskýval voltam Rómában, éppen szeptemberben, amikor a budapesti zavargás kitört. A szlovák követség vendégházában laktunk, amikor reggel Palo bekopogtatott hozzám. Azt hiszem, még pizsamában voltam. Azt mondja, gyere át, a szlovák tévé épp beszámol a pesti eseményekről. Akkor tudtam meg, hogy baj van, a televíziót Pesten megostromolták, körös-körül égett minden. Októberben még nagyobb baj lett. Gyurcsány pedig nem mondott le... Valahogy megváltozott minden. Nem egyik napról a másikra, évekig tartott... 1968 óta baloldali voltam és liberális – igaz, a nemzeti önazonosság kérdésében más véleményem volt, Szili Katalinhoz állt közel a véleményem, és persze fideszes voltam, csak liberális. Ez persze érthető – nemzetiségi magyar voltam, a szlovák nemzet részéről ért sérelmek halálig megmaradnak az emberben. Nos, Gyurcsányt már akkor is ki nem állhattam, de most duplán. Arról nem is szólva, hogy adósságot adósságra halmoz, és hamarosan a tönk szélére juttatja Magyarországot. Fokozatosan leszámoltam a baloldallal... Elég hosszú folyamat volt, és keserves. Végül is apámnak volt igaza: nem ér az egész magyar baloldal egy kutyabagót sem.

Mielőtt áttérnék az agyvérzéseimre, a Kossuth-díjról és az Acerbi-díjról szeretnék mondani pár szót. A Kossuth-díjat 1999-ben kaptam meg, 51 évesen, tehát fiatalon. Először nem is akartam elhinni, blöffnek tartottam az egész históriát. Gálfalvy György meg is jegyezte, még túlságosan fiatal vagy a Kossuth-díjhoz. De megkaptam, utóbb tudtam meg, hogy az Írószövetség „fordítói” tagozata jelölt a Kossuth-díjra. Ez még különösebb volt... Szóval megkaptam, átvettem, ha jól emlékszem Csukás István és Hernádi Gyula társaságában. Hernádi is túl volt a hetvenen, nagy szégyen, hogy csak most kapta meg, de a szocialisták, enyhén szólva, nem kedvelték. Pedig már a *Kiáltás és kiáltás* óta megérdemelte, mely húsz év letiltás után, ha jól emlékszem, 1981-ben jelent meg. Jóba voltam Hernádi Gyulával, bár ritkán találkoztunk. Egyszer, valamikor a 90-es évek közepén, Szombathelyen találkoztunk. Éjfél után gondolt egyet, és kettesben lementünk valamilyen bárba, már nem emlékszem, hogy mi volt a neve. De sztriptíz volt, s ez kissé fölhangolt. Megrendelt egy üveg pezsgőt, azt kettesben megittuk. Akkor mesélt nekem a szocialistákról. Megvolt a véleménye róluk. Pedig akkor még szárnyaltak. Szóval Hernádi is megkapta a Kossuth-díjat 1999-ben, és én ennek nagyon örültem.

Az Acerbi-díjat az *Einstein harangjai* olasz fordításáért kaptam 2007-ben. Akkor Mantova környékén Tóth Krisztinával – ő a verseire kapott Acerbi-díjat – bejártuk a gimnáziumokat, és ez az én számomra nagyszerű esemény volt, megismerkedni az olasz gimnazistákkal. Nagyszerű élmény volt, egyáltalán nem voltak megszeppenve, sőt... Az ilyen gimnáziumba örömmel jártam volna ki. Az egyik helyen még harangoztak is a kedvemért. Vajon mért nem szeretik a magyarok az *Einstein harangjait*? Talán az első személyben beszélő Mészáros Ferkó miatt? De hát félig-meddig kiskorú. Nem beszélhet többszörösen összetett mondatokban. Az abszurd szélén jártam e könyvvel, azt elismerem. Meglehetősen különbözik az *Einstein harangjai* a többi művemtől. Talán ez nem tetszik a magyarok többségének? Töröm a fejem, de úgyis hiába.

31.

A betegségem ideje alatt – már otthon voltam, talán április közepén – levelem érkezett Kölnből, az unokatestvéremtől. Az egyetlen unokatestvéremtől. Nagyon megörültem, félretettem a levelet egy könyvbe, de arról elfeledkeztem, hogy – a jelenlegi helyzetben – minden második dolgot elfelejtek. Arról is elfeledkeztem, hogy melyik könyvbe tettem. No most van vagy 2000, esetleg még több könyv a lakásunkban... Közben elmentem Zólyom mellé két hónapra gyógykezeltetni magamat, ami persze nagyon jót tett a felépülésemnek. Május végén visszajöttem, és elkezdtem keresni a levelet. Egyre dühösebben. Végre – úgy a harmadik vagy negyedik napon – megtaláltam. Nos hát 2011-ben végre megismertem az egyetlen unokatestvéremet. 63 évesen. Nem kis dolog, gondoltam, 63 évesen megismerni az egyetlen unokatestvéremet. Persze itt közrejátszott a történelem is. Elég jelentősen.

Anyám 1918 szeptemberében született még Léván. Aztán 1919 januárjában megszállták a csehek Lévát, majd 1919 júniusában visszajöttek a magyarok, majd 1919 júliusában visszajöttek a csehek. Ha nem lenne sírnivaló, még groteszk is lehetne. Nagypám úgy döntött, hogy nem teszi le a csehszlovák esküt, inkább *emigrál* az akkori Magyarországra. Végül is némi vándorlás után Orosházán telepedtek le. Volt az anyámnak egy bátyja, Krizsányi Sándor. Egyetlen gyermeke született, Klári.

Klári Budapesten született, id. Krizsányi Sándor pedig 1938 után visszament a szülővárosába, Lévára a lánygyermekével együtt. Itt ismerkedett össze G. L.-lel, és összeházasodtak, 1940 októberében volt az esküvőjük stb. Hogy mi történt ifj. Krizsányi Sándor és az idősebb között, nem tudom. De azt tudom, hogy halálosan ellenséges viszonyba kerültek. Jött 1945. Egy huszonöt kilós csomaggal nagypáméknak újra el kellett hagyniuk Csehszlovákiát. Hogy az apámnak nem, az a szlovák nagyanyámnak az érdeme. Nagypám agyvérzést kapott, majd 1947-ben vérrákban elhunyt. Vagyis az egyik nagypámat sem ismerhettem, mert 1948-ban születtem. A Krizsányi (Mándoky) nagyanyámat is 1956 augusztusában ismertem meg, amikor először látogatott meg minket Léván. Szóval, bonyolult történet. Nagyanyámtól 1956-ban hallottam először Klári unokatestvéremről. De ifj. Krizsányi Sándorról hallani sem akart az én anyám és a nagyanyám. Egyébként is: Kláriék szülei már elváltak. Szóval, még bonyolultabb história.

1963-ban először jártam Budapesten. 15 éves voltam, az Irányi utcában laktunk, anyám unokatestvérenek az elvált feleségénél, szemben a Grinzingi borozóval, melyben, újabban gyakran, hm, megpihenek. Az Erzsébet hidat éppen újjáépítették. Megcsodáltam a nagy házakat és palotákat stb. Apámmal együtt – tehát kettesben – elmentünk a nagybátyámhoz, ifj. Krizsányi Sándorhoz a Király utcába. Egy szoba-konyhás ablaktalan lyukban lakott az új feleségével. Anyám nem jött velem. Úgy látszik, a nők haragtartóbbak a férfiaknál. Apám viszont kötelességének tartotta, hogy megismertessen az én nagybácsimmal. Elég jól sikerült a beszélgetés, melyet, érthető módon, az udvarban tartottunk. Hogy miért volt ez a nagy harag anyám és a bátyja között, nem tudtam, és, őszintén szólva, nem is érdekelt. Klárral ismét nem találkoztunk. A Fradiról beszélgettünk és a Honvédról. A nagybátyám ugyanis szenvedélyes Fradi-drukker volt, én viszont szenvedélyes Honvéd-drukker.

Pedig Klári még Pesten volt. 1967-ben költözött Nyugat-Németországba. Attilával, a fiával is csak a 2010-es évek derekán ismerkedtem meg. Attila Amerikában él, két gyönyörű gyereke van, éppen tinédzserek. Klári a nyarat Tatán tölti férjével, Manfred Vollmannal. A könyvhéten rendszeresen találkozunk... Szóval, jól megy a sorunk. Jobban is mehetne, de ezt hagyjuk. Jól szerteszóródtunk a világban. Én Léván, majd Pozsonyban, öcsém Rimaszombatban, a nagyanyám kitelepítettként Sátoraljaújhelyen, a nagybácsim – már meghalt – Budapesten, Klári Németországban, Kölnben, Klári gyermeke az első házasságából Amerikában...

Ha végiggondolom, ezt akár magyar sorsnak is nevezhetném. Az egyik nagy-
apa (Grendel) fölvette a csehszlovák állampolgárságot, úgyhogy tovább tanít-
hatott Farnadon – élete végéig. Annyira szerették, hogy 75 évvel a halála után
kopjafát emeltek neki a farnadi evangélikus templom udvarán. A másik nagyapa
(Krizsányi) megtagadta a csehszlovák állampolgárság föl vételét, és afféle bolygó
hollandiként Magyarországra ment, végül Orosházán telepedett le 1926-ban.
1938-ban, a bécsi döntés következményeként, visszatelepült Lévára. 1945-ben,
25 kilós csomaggal, kitelepítették Magyarországra. 1947-ben halt meg. Apám
nagy magyar volt, elsősorban az értelmiségnek a gyerekeiket magyar iskolába kell
íratniuk, mondogatta. Az értelmiségnek kell példát mutatni.

Nos, folytathatnám a sort, de minek? Fatalista vagyok, legalábbis a múltat il-
letően? Ha nem történik meg a magyar tragédia 1918-ban, lehet, hogy én sem
születek meg, hiszen apám és anyám nem ismerkedhetett volna meg stb. Vagyis
egy katasztrófának, az 1918-as történelmi Magyarországnak köszönhetem, hogy
megszülettem? Nos, jó ebbe a kútba belenézni... Csak az ember meg ne szédül-
jön, mert a kútnak nem látni az alját. Van egy másik megoldás is. Nem veszek
róla tudomást, és baszta.⁴ Ha fatalista vagyok, a múlttal, mihelyt megszülettem
és felnőttem, az életemmel én rendelkezem. Én választok feleséget, éntőlem
függ, hány gyereket akarok, én választom meg a hivatásomat stb. Vagyis az em-
ber, amikor megszületett, „szabadságra” ítéltetett? Ezt az egzisztencialistagyanús
világképet nem örököltem, hanem fokozatosan jutottam hozzá. Szóval én
egzisztencialistagyanús vagyok? Hát jó. Így legyen. Mindig is szerettem az ilyen
„elmélkedéseket”. Ugyanis nem változtat a sorsomon. De mi történik akkor, ha,
mondjuk, tizennyolc éves koromban elüt egy autó, és örökre lebénulok? Nos,
ennyit erről az „elmélkedésről”.

Közreadja és a szöveget gondozta: Grendel Ágota

---

⁴ Basta, jelentése a szlovák szlengben: kész; vége; ennyi...

1989, avagy Egy év a hetvenötből¹

Március–május

Március 3., péntek

Kicsoda Václav Havel?

A prágai pártlap, a *Rudé právo* (annyi mint Vörös Jog) mai számában, mint nézem, már újból Dszerdahelyen, majd háromkolumnás összeállítás azokból az olvasói – de talán inkább, legalábbis túlnyomórészt: „olvasói” – levelekből, melyek a napilap február 23-i számának *Kicsoda Václav Havel* című, az ellenzéki író letartóztatását és elítélését magyarázó terjedelmes írására reflektálnak. Igaz, a „széles körű” (bár feltűnően szűkkeblű) olvasói visszhangok tizenkét bekezdésnyi sorolásából a szerkesztő az elsőt a Havel mellett kiállóknak szánja (gondolom, hogy ne legyen vádolható az újságírói etika megsértésével), hiszen, mint írja, míg „az olvasók többsége azonosult a szóban forgó cikkünkkel, »akadtak olyanok is«, akik »más véleményen voltak«. Így például az egyikük a szóban forgót egy olyan ember „befektetésének” tudja, akinek „emberi és művészi kvalitásait az egész kulturált világ elismeri”. Van azonban olyan is, aki azokat a vállalkozásokat idézi föl, melyekkel a Havel család az első köztársaság felemelkedéséhez hozzájárult, és sajnálja, hogy „nem örököltünk több ilyen Havelt az első köztársaságból”. Egy harmadik hozzászóló bátor, jellemes, különlegesen értékes embernek nevezi „Havel urat”, egy negyedik pedig, személyes ismeretségükre hivatkozva egyenesen hazugságnak nevezi a róla leírtakat. Az ötödik pedig... ja, most veszem észre, hogy a Havel mellett kiállók idézésében a *Rudé právo* szerkesztőinek többre már nem futotta... Mert a többi idézet már vörös fröcsögés, pártos mocskolódás, elkötelezett birkabégetés, szóval, minden, ami épp azt hivatott elfeledni, hogy a valóságnak megfelelő képet alkothassanak az emberek arról, *kicsoda is Václav Havel...*

S most eszembe jut ezzel kapcsolatban, amit egy régebbi, még a jeles drámaíró, polgárjogi aktivista 1970–1980-as évek fordulójára eső bebörtönzésének idejéből származó szamizdatban vetett föl vele kapcsolatban *Börtönben lenni* című írásában az alapjában kettős, azaz szlovák és cseh identitásúnak vehető ellenzéki filozófus és publicista, Milan Šimečka: „Amikor legutoljára láttam Václav Havelt, megkérdeztem tőle, hogy milyen volt a ruzyněi börtönben. Először ő sem akart beszélni róla, azután mégis elmondta, hogy a világ börtönön kívüli részétől való elszakítottság érzése volt az egészben a legrosszabb. Elmesélte, hogy gyakran érezte úgy, mintha a kinti világ már nem is létezne, és már csak a rácsok mögötti

¹ Egy készülő naplókönyvből. (Várható megjelenés: 2025. Könyvhét)

maradt volna meg a maga sajátos normáival, életritmusával és behatárolt dimenzióival.” Ezzel kapcsolatban pedig a filozófus-publicista föltette magának a kérdést, hogy azok, akik Havel újbóli bebörtönzéséről döntöttek, olvasták-e vajon valamelyik színművét? Bár lehet, hogy – folytatja – „olvasták. Az is lehet, hogy nem tetszett nekik. A bíró, aki kimondta fölötte az ítéletet, bizonyára színházba is elmegy néhanap. Sötét öltönyt vesz magára, alkalomhoz illő nyakkendőt köt, a felesége pedig hosszú ruhába bújik. Amikor a színházban kialszanak a fények és fölmegegy a függöny, a normális embert az ünnepélyesség különleges varázsa keríti hatalmába. Így hát – írja – azt kérdezem magamtól, hogy a bírónak, aki, miközben átengedi magát ennek a varázsnak, eszébe jut-e néha, hogy azoknak egyikét, s köztük is a legjelesebbek közé tartozót, akik e varázs megteremtésén osztoznak, ő küldte négy évre börtönbe.” Azaz, kérdi a filozófus-közíró, „milyen lelkiállapot készíteti az ügyészeket, a bírókat és feletteseiket arra”, hogy olyan embereket is börtönbe küldjenek, „akikről minden kétséget kizáróan tudjuk, hogy becsületes és jó emberek, csupán az igazságérzetük juttatta őket e helyzetbe, ami valamivel nagyobb volt, mint azé az úré, aki odakinn az autóját mossa”? Vagy, teszi még hozzá, lehet, hogy „mindennek egyáltalán nincs semmi köze az emberi lélekhöz, és az egész egyfajta absztrakt politikai szükségszerűség része volna csupán”? De vajon létezik-e, létezhet-e, kérdi, „olyan absztrakt politikai szükségszerűség”, mely megkövetelné, hogy a második nyilvánosságba visszazorított, és „mindössze néhány, kézről kézre járó papírlappal felfegyverzett csehszlovák értelmiség, nem sokkal a huszadik század vége előtt, börtönben gyarapítsa élettapasztalatait”? Hiszen amikor a „Köztársaság nevében” írókat, filozófusokat és újságírókat ítélnék el „a társadalom állapota iránti felelősségnek olyan foka miatt”, mely arra készíteti őket, hogy kezüket nyújtsák a „bajban levő emberek felé”, s ezáltal is kifejezzék a velük való együttérzésüket, a Köztársaság, írja Šimečka, melynek nevében ez „ítélet ismételt kimondatott”, nem is tudja, hogy ilyképp mi – „a szolidaritásérzet bátorsága”, „a bajban levő embereknek nyújtott kéz” – ítéltetett el. Azaz újból sikerült deklarálni, hogy „nem érdemes az embernek mások miatt megégetnie az ujját, hogy voltaképpen büntetendő cselekedet az emberiség főntebb már említett alapkövetelményeinek a védelme”. A Köztársaság nevében tehát Šimečka szerint ismételt kimondatott, hogy „törődjön mindenki a saját dolgával, ne ártsa bele magát mindenbe, és azt mondja csak, ami az újságokban olvasható. Hiszen ez az, és nem más, amire most, a nyolcvanas évek küszöbén, a politikai és gazdasági elbizonytalanodás, valamint a komor nemzeti apátia kellős közepén szükségünk lehet”. Noha tudjuk, a félelem sosem volt bölcs tanácsadó, segítőtársnak még ennél is rosszabb. Ha túl hosszú időre tartja béklyóban az embert, kiöli belőle azokat a nélkülözhetetlen tulajdonságokat, melyekre a nemzetnek szüksége van az élethez: a becsületességet, az eltökéltséget és a munkakedvet.

És ez az, amire a *Rudé právo* Havel újbóli elítélésével kapcsolatos olvasói reflexiói többségükben rámutatnak. Ilyképp pedig a kérdés – „Kicsoda Václav Havel?”

– mellett azt is megmutatják, illetve elsősorban azt mutatják meg, s – ha szabad így mondanom – azt *mérik*, hogy valójában kik és milyenek is vagyunk mi?

Március 15., szerda

A legfontosabb szerep

Nagy tüntetések városszerte mindenfelé, százezres tömeg, a Televízió székházának jelképes elfoglalása, Cserhalmi György a demokratikus ellenzék 12 pontjával. Ez valóban már egy másik város és egy másik Magyarország kezd lenni... S lehet, a már negyvenévesen is a magyar színészet legjelesebbjei közé tartozó Cserhalminak is ez lesz élete egyik legfontosabb szerepe?

Március 20., hétfő

Panoráma

Este 21.15-kor a *Panoráma* szlovákiai különkiadása. A műsorban egy csitári helyzetkép Vári Attilától, továbbá természetesen kisebbségi 'íróválogatottunk' csatársora: Dobos, Mács, Duba, rajtuk kívül pedig Simek Valéria óvónő, Dolník Erzsébet pedagógus, Földessy László zsérei Csemadok-elnök. Attila fontos mondata a műsorában: „Az ottani magyarok most tanulnak a helyzetükről beszélni” – ami persze igaz is, meg nem is, mindenesetre ha a Magyarországról jött stáb egyszer így gondolja, hát annak hangot és súlyt is ad. S mutatnak egy fickót magyar nemzeti lobogóval a hátán, miközben azt mondja: Nem félek attól, hogy magyar vagyok. Hát én például ilyet sose mondtam. De mért is féltém volna ettől (bár ha történetesen mondtam volna is ilyet, valószínűleg akkor sem öltöztem volna nemzetiszín zászlóba hozzá, s amíg Dunaszerdahelyen éltem, akkor is beértem azzal, hogy a telefonkönyvben egyedül az én nevem szerepelt magyarul a tucatsanyi Ladislav között)... Azután elhangzik az is, hogy sok szülő úgy gondolja, ha szlovák iskolába adja a gyermekét, az jobban érvényesül majd. Meg az is, hogy a színvonalasabb nevelés érdekében csökkenteni lehetne az osztályok létszámát, mert most van olyan osztály, melybe harminc gyerek is jár. Továbbá, ahol eleve ingázónak nevelik a gyerekeket, az értelmiség is nehezen marad meg. A zséreiek meg, akik eredetileg *székelyeknek*, illetve a székelységből származóknak vallják magukat, a romániai falurombolás ellen tiltakoznak. Egy parasztasszony azt követeli, hogy mindenütt tartsák tiszteletben a kisebbség jogait. Ha valaki Romániában születik magyarnak, akkor hagyják meg őt ott annak. Ha pedig valaki itt, akkor itt. Másvalaki viszont azt mondja, hogy már lassan nem is a szlovákoktól kell félniük, hanem az elszlovákosodott magyaroktól. És hogy mi lehetne a kiút ebből a helyzetből? Egy megfelelő külpolitika Magyarország részéről, és az anyaország szorosabb kapcsolata az itteni magyarokkal... És persze a szlovák értelmiségiekkel is, akik nem értik, hogy én itt vagyok magyar... A műsor végén Benda László – Szepesi Attila testvéröccse tudtommal – a „közös gondolkodás új fejezetét” kínálja a legközelebbi *Panorámában* is... OK, legyen hát, gondolkodjunk csak...

Március 24., péntek

* [Hosszúhosszúhosszúhosszú levél, még...] Hosszúhosszúhosszúhosszú levél, még hétfői keltezéssel Kmeczkó Miskától. Melyben már az elején figyelmeztet, hogy ne csodálkozzak, ha felbontva kapom a leveleit – a húga is így kapja őket Kassán, kés- sel felvágva, ezért kénytelen most már mindegyik levelét így kezdeni: „A LEVÉL- TITOK MEGSÉRTÉSE ALKOTMÁNYOS JOGOM MEGSÉRTÉSE, ILY MÓDON BÜNTETENDŐ.” De ugyanígy, felbontva kapja ő is a leveleket, főleg a külföldről érkezőket: „Olykor van a borítékon vagy harminc pecsét, hogy hol, miért bontot- ták fel, és újra becsomagolják fóliába az egészet, máskor viszont teljesen szétzilálva, szétszagatva, csak éppen a posta vagy bárki megjegyzése nélkül...” Mellesleg mos- tanában többször is előfordult vele, hogy a legkülönbözőbb helyzetekben hirtelen megsédült, elsötétült vele a világ... aztán eltartott néhány másodpercig, amikor, úgymond, újból „világosodni kezdett” az elméje. Aztán egy gyors kórházi kivizs- gálás megállapította, hogy mindez még a tizenöt évvel ezelőtti autóbalesetének a következménye: igazából egyetlen nyakcsigolyája „sincs a helyén”, melyek közül az egyik időnként nyomni kezdi a nyaki ütőerét, ilyenkor pedig nem kielégítő az agy vérellátása, és „jön a sötétség évada”... Másnap viszont már indulnia kellett a Szov- jetunióba egy nemzetközi Meyerhold-konferenciára Penzába, M. szülővárosába, amely „már nincs is olyan messze a Magna Hungariától, a Volga előterében”. Ko- rábban egyébként már két SZU-beli útja is megghiúsult, az egyik földrengés miatt, a másik pedig „pre tamojšiu situáciu”,² ugyanis az a Kaukázuson túli köztársaságok színházainak a fesztiváljára vitte volna, amit viszont az ottani feszült helyzet, vagyis a karabahi események miatt lefújtak... Pedig micsoda lehetőség lett volna két hét leforgása alatt egyszerre látni abház, tadzsik, türkmén, kirgiz, örmény, zsidó, grúz, azerbajdzsáni stb. színházat! – sóhajtotta levelében Miska.

De még jóformán haza sem ért (március első napjaiban), már kezdődött a szín- házban a következő évadi dramaturgiai terv összeállításának, leadásának a hajrá- ja. A tét az volt, hogy bekerüljön-e a tervbe Miska darabja, a *Betyár születik* című zenés akármije (amelyhez a legjobb lenne megnyernie Szörényi Leventét), vagy sem (amennyi itt a jóakarója, jegyezte még meg ezzel kapcsolatban). Dramaturgiai tervet azonban még nem tud küldeni, majd ha véglegesednek a dolgok. Helyette viszont postára adja két utóbbi bemutatójuk műsorfüzetét. Ezek közül Sütő *Káin és Ábelje* egészen jónak ígérkezett (amelyet első ízben Miskával együtt láttunk 1978- ban, erdélyi színházi körutunkról hazafelé tartva, s méghozzá Reviczky Gábor és Blaskó Péter ragyogó „testvérpárosával” Kecskeméten³) – egészen a bemutatóig, de a premier estéjére – főleg az első felvonás – ritmikailag teljesen szétesett... Külön-

² Szlovák; azaz: „az ottani helyzet miatt”

³ Annak, mint Nánay István írta róla bemutatója után a *Színházban*, a Kassáról akkor már két éve Ma- gyarországra kényszerült Beke Sándor-féle, „a dráma szövegéhez hűtlen hűséggel közelítő [...] öntörvé- nyű színpadi megvalósítását”. Lásd Nánay István: A hűtlen hűség példája. A Káin és Ábel Kecskeméten (és másutt). *Színház*, 1978. december, 12. sz., 1. p.

ben borzalmasan nehéz volt Sütővel felvennie a kapcsolatot, mert „gyakorlatilag házi őrizetben van”, és lehallgatják a telefonját (vagy egyszerűen csak nem csöng ki), úgyhogy végül is csak „metaforákban” tudtak értekezni, amikor végre mégis sikerült felhívnia... Más. Takács László, a győri színház művészeti igazgatója szólt neki, hogy az új évadjukban szeretnének bemutatni egy Peter Karvaš-darabot (odahaza épp mostanában oldották fel körülötte a zárlatot),⁴ mivel azonban Miska most, egyéb „bokros teendői” miatt nem tudná vállalni a fordítását, ezért engem ajánlott, amiért is sürgősen jelentkezzek náluk, hogy megbeszélhessük a dolgot... Egyelőre ugyanis mindenekelőtt egy regényt szeretne megírni (*Egy közép-európai bolyongásai* címmel), meg a színházi tanulmányaiból is össze kellene állítania egy kötetet... meg a gyermekverseiből... meg a felnőtt verseiből... meg a prózáiból... meg a... meg a... Lehet, hogy mégiscsak bele kellene vágnia a szabadúzásba?

Március 29., szerda

* [*Megjelent a Hítel legújabb...*] Megjelent a *Hítel* legújabb száma, egy csomó csehszlov. magy. vonatkozású anyaggal, egyrészt ebben a *Földönfutókról* írt futamommal, továbbá Barak és Hizsnyai egy-egy versével (előbbitől a *Dějã vu*, utóbbitól a *Vers, piros tintával* [de hát Varga Imre két versével miért ne tartozna közéjük is?]). S még egy cseh(szlov.) vonatkozás: Magyar József Palach-verse (*Jan Palach* sírkövére 1948–1969). Ezt, bár maga a vers nem emelkedik ki az átlagból (sőt, talán az átlaghoz sem fel!), lehet, mégis érdemes e helyre is idemásolnom, már csak visszakapcsolás-ként is a januári prágai eseményekhez és utóhatásaihoz: „ÉVEK BUKNAK BUKNAK FORRADALMAK / DE EGY SZENT ERETNEK NEM HALOTT / TE FIATAL FÁKLYA TE BEVILÁGÍTOD / CÁPA-MOSOLYÚ GENGSZTEREK ÉJÉT / LÁNGOSZLOP-TÜNTETÉS ÜSZKÖD VÁD / LÁZÍTSZ ÉGŐ SZEMŰ IFJAKNAK PÉLDA / MIÉNK VAGY BÁR A FÖLDBŐL KIRABOLTAK”. Viszont ha már a fentieket szóba hoztam, miért hagynám ki közülük Böszörményi István kis feledi tudósítását az ún. Öregházról, melyről mint valamikori portájukról a nyolcvanon túl is örökifjú sarlóstól, Boross Zoli bácsitól hallottam sokat, s melyről kevesen tudják, hogy az 1928-ban a gombaszögi táborban sátrat vert mozgalmuk tulajdonképpen itt, az akkoriban a családja tulajdonában levő egykori Vécsey-kúria falai közt bontott szárnyat. Ezért érdekes volna elgondolkodni azon, így a cikk írója, hogy akár egy többfunkciójú irodalmi emlékhelyet vagy kis helytörténeti, esetleg néprajzi múzeumot is ki lehetne alakítani itt. Annál is inkább, mivel a porta a magyar történelem egyik legnagyobb fejezetéhez, a magyar szabadságharchoz is közvetlenül kötődik eredeti építtetője

⁴ A még az 1969 utáni letiltása előtti – ahogy ő nevezi: „aszketikusan realista”, a hatalom és a vak engedelmesség kérdéseit körbejáró, az abszurd felé hajló groteszkjéhez – *Experiment Damokléséhez* (Damoklész-kísérlet) hajdan nekem is kedvem lett volna, de most? A mostani hajszolettségomban? Nagy Judit – alias Brogyányi Judit – azonban mostanában tudtommal erősen rákapott Karvašra, több munkájának is nekidurálva magát, így például a budapesti Thália Színház épp akkoriban mutatta be fordításában, illetve Kazimir Károly rendezésében a szlovák író *Gyönyörök kedden éjjel után* című komédiáját.

és tulajdonosa, az Aradon kivégzett Vécsey Károly honvédtábornok családja révén. Amihez már csak annyit: a falut 1948-ban az ahhoz semmiben sem kötődő, három évvel korábban elhunyt szlovák íróról, Janko Jesenkýről *Jesenskének* nevezték el. Feled vitéz pedig foroghatott – s gondolom, azóta is forog – a sírjában...⁵

Április 1., szombat

Történet Kaluginnal

Ezt a napot is, mint ahogy máskor is megtörtént már, vakarózással kezdtem. Vakarózással meg motorászással. Hát ahogy így vakarózok meg motorászok, motorászok meg vakarózok, papírhalmaim közül, hogyan, hogyan sem, a szegei JATE BTK Tudományos Diákköri Tanácsa és a Harmadkor Acta Iuvenum – Sectio Litteraria kiadványa IV. kötetének néhány kivágata akad a kezembe Danyil Harmsz – Fenyvesi Anna bevezetőjével felszerelt – briliáns *preörkényi* „egyperceseivel”. Az abszurd e századeleji – tehát igazából még abszurd előtti – fiatalon, harminchét évesen, kora sztálini börtönében elhunyt orosz avantgárd jeleséről (jelenségéről) ez idáig eddig semmit nem tudtam,⁶ s kérdés mikor tudhatunk majd jelentőségéhez mérten eleget? Mert jelentőségéhez már a JATE e könyomatosának, sokszorosítottjának miniatúrái után sem férhet kétség, az emberi elme és lét általában *nem szokványos* elemeit mozgatják meg s feltáratlan struktúráit szedik szét... Mint például, s ne legyenek rest legalább ezt szó szerint idemásolni, a Fenyvesi Anna fordította Álomban:

„Kalugin elaludt és azt álmodta, hogy ül a bokorban, a bokor mellett pedig elmegy egy rendőr.

Kalugin felébredt, megvakarta a száját és újra elaludt, majd azt álmodta, hogy megy el a bokor mellett, a bokorban pedig csendesen meghúzza magát egy rendőr.

Kalugin felébredt, a feje alá tett egy újságot, hogy ne a párnát nyálazza össze, és újra elaludt, majd azt álmodta, hogy ül a bokorban, a bokor mellett pedig elmegy egy rendőr.

Kalugin felébredt, kicserélte az újságot, lefeküdt és újra elaludt. Elaludt és megint az álmodta, hogy megy el a bokor mellett, a bokorban pedig ott ül egy rendőr.

⁵ A szlovák helységnév-(át)keresztelőknek pedig sikerült a Turóc megyei Nagyjeszent *lemesterkedniük* Gömörbe, tudniillik az író nemesi múltra visszatekintő családja ősi „fészükéről”, a ma már Turócszentmártonhoz tartozó Nagyjeszenről kapta a(z elő)nevét. Feled vitéz pedig, akiről a község a hagyomány szerint a nevét vette (egy XI. századi birtokösszeírás szerint: Feledseyre [azaz Feledsírja]), 1948 – vagy talán 1954, az író regényének magyar fordítása – óta bizonyára már x-edszer veselkedett neki odalent (vagy odafent?) a *Demokraták* olvasásának...

⁶ Ezen mit sem változtat, ha a most márciusi *Nagyvilág* közölte is két, Kántor Péter fordította versét (*A vidámság és a kosz állandósága; Variációk*) s egy, mostani abszurdkától teljesen elütő hosszú elbeszélését, *Az öregasszonyt* V. Tóth Erzsébet fordításában. Érdekességként idetartozik még, hogy Harmsz ugyanezen elbeszélését a 2000 ez évi novemberi száma *A vénasszony* címmel Páll Erna fordításában (is) közölte.

Ekkor Kalugin felébredt és elhatározta, hogy nem alszik tovább, de abban a pillanatban újra elaludt és azt álmodta, hogy ül a rendőr mögött, mellettük pedig elmegy a bokor.

Kalugin elkezdett kiabálni és dobálni magát az ágyon, de felébredni már nem tudott.

Kalugin négy éjszakán át aludt egyfolytában, és az ötödik nap olyan soványan ébredt, hogy a csizmát madzaggal kellett a lábához kötnie, hogy le ne essen.

A kenyérboltban, ahol a búzakenyeret vette mindig Kalugin, nem ismerték meg és átverték egy rozskenyérrel.

A lakásokat járó köztisztasági csoport pedig amikor meglátta Kalugint, tisztátalannak és semmire sem használhatónak minősítette és megparancsolta a lakásszövetkezetnek, hogy dobják ki Kalugint a szeméttel együtt.

Kalugint félbehajították, és kidobták, mint szemetet.”

Hát így, s ezen már nem lehet másítani.

De miért épp április 1-jén esett meg ez esetem e történettel?

Április 6., csütörtök

Egy nap az Új Forrással

A tegnapi napom teljes egészében, reggeltől estig, a húszéves Új Forrásé volt Tatabányán. Magam a lappal már nem sokkal indulásom, illetve mivel a lapé is nagyjából ekkorra esett: indulásunk után, talán már 1970-ben vagy 1971-ben – megkeresésükre – kapcsolatba kerültem, és áttelepülésemig gyakori szerzőjük maradtam. Utána pedig, Monostori Imre hívására, különböző feladatokkal, előbb külsős, majd belső munkatársuk lettem. Azaz talán azt is mondhatnám, hogy – főleg az utóbbi időben – második otthonom (bár ki tudja melyik, illetve van-e mostanában első?)... Úgyhogy már reggel kilenctől a szerk.-ben – találkozó „testvérlapjaink”, a leningrádi *Néva* és a már általam „beszervezett” pozsonyi *Romboid*,⁷ illetve *Irodalmi Szemle* szerkesztőivel. Ezután egy kisebb csapat – Varga Erzsivel, a *Szemle* főszerkesztőjével, Elena Krššákovával, a *Romboid* szerkesztőjével (magam eredetileg Mila Haugová meghívására gondoltam, de valami okból épp nem ért rá) és persze G. Kovács Laci barátunkkal (Krššáková tolmácsával) – hivatalos fogadáson Varga Gyulánál, a megyei tanács elnökénél, amit akár meg is úszhattunk volna, de hát a protokoll az protokoll, s végső soron a lap tekintélyét is emelheti a megyei ezek-azok körében... Erzsivel egyébként még 1967-ben együtt

⁷ Miután, kezdeményezésemre, a *Romboid*dal szorosabbra szeretnénk volna fűzni a kapcsolatainkat, 1988-as évfolyamunk 5. (októberi) számának egyik terjedelmes, 25 oldalas blokkját e lapnak szenteltük, melyhez a lap kitűnő költő-szerkesztőjét, Mila Haugovát kértük fel vendégszerkesztőnek. (Összeállításunkban Marian Kováčik főszerkesztői levele mellett Štefan Strážay, František Lipka, Štefan Moravčík, Ján Štrasser és Jozef Urban verseit, illetve Vincent Šikula, Dušan Mitana és Ivan Hudec egy-egy novelláját közöltük, melyekhez az általam fordított szövegek mellé még Varga Imrét és Körtvélyessy Klárát kértem fel fordítónak. Megjegyzem azonban, hogy kezdeményezésünk bár a viszonyosság jegyében született, lapunk *Romboid*-beli bemutat(koz)ására már nem került sor.

mutatta be első verseinket az Új Ifjúság, azóta – még ha nem is mindig gondoljuk ugyanazt ugyanarról, sőt bizonyos kérdésekben olyan messze vagyunk egymástól, mint Makó Jeruzsálemtől – egymással úgy-ahogy párhuzamosan halad az utunk (bár megtörtént, hogy keresztezték is egymást). Igaz, amióta a Madáchból kibuktatott Fónod helyébe a kiadó főszerkesztői székébe áttolt Duba után a „négyek bandájának”⁸ kegyeltjeként Erzsí elvállalta az *Irodalmi Szemle* főszerkesztését, az ő jóhiszemű idealizmusa is megtépáztatott már egyszer-kétszer pártfogói – értsd, itt: pártbéli fogvatartói – részéről. A jó szándékát mindenestre nem tudnám megkérdőjelezni, és nem gondolnám, hogy a világ dolgait és a rendszer működését illető eredendő naivitása csupán álca lenne, mellyel alantas szándékait takarná. Inkább csak nem – vagy nem mindig – látja, hogy mindaz, illetve azok, amiben s akikben, lehet, őszintén hisz, csak a szócsövüknek használják... Azaz kétlem, hogy látná, vannak helyzetek, amikor a naivítás becstelenséggé is torzulhat... Mindenesetre, s főleg, amióta a *Szemlé*hez került, sikerült találnunk néhány olyan területet (s ebben – tény, ami tény – az övé volt a kezdeményezés), ahol a lap érdekében végül közös ügyünknek bizonyult, hogy találkozzunk, illetve elfogadjuk, vállaljuk egymást. (Egyébként már másodszor jött a meghívásunkra Tatabányára, először még másfél évvel ezelőtt, amikor az *Irodalmi Szemlét* láttuk vendégül, akkor Balla Kálmán, Kulcsár Feri és Karol Tomiš társaságában.) S ami azt illeti, most is kimondottan örültem a jelenlétének, és azt hiszem, ő is fontosnak tartotta, hogy eljöhetett...

Aztán estig már elment valahogy az idő, amikor is hatkor a rádió költészet napi *Társalgójának* nyilvános felvétele a Közművelődés Házának dugig megtelt színháztermében. Elöl, a színpadon pedig mi, karéjban: Vekerdi Laci bácsi, Varga Imre, Fodor András, Varga Erzsí, továbbá Ravasz Éva, a megyei tanács elnökhelyettese, mellette én, balra tőlem Filippinyi Éva, a műsorvezető, majd főszerkesztőnk: Monostori Imre, a sor szélén pedig a két elsőrangú színész-előadó: Béres Ilona és Avar István. S mondhatni: egészen tartalmas, színes másfél órára sikeredett a fellépésünk (inkább *kiülésünk?*), mindegyikünk igyekezett különböző okosságokat megcsillogtatni – persze, a „leküzdhetetlen magyar életrevalóságot” hirdető, s köztünk a legtekintélyesebbnek számító Vekerdi Laci bácsi előadói lendületét azért nem tudta felülmúlni senki.⁹ Igaz, menet közben, Fodor Andrástól is feljegyeztem

⁸ A kiadó szerkesztői, saját tapasztalataikra alapozva, a néhányuk személyét és tevékenységét árgus szemmel figyelő és több ízben is feljelentő Halgašová elvtársnőt, továbbá Petrik Józsefet, Rácz Olivért és Sárkány Árpádot sorolták kínai mintára e díszes társaságba.

⁹ A műsor rádiófelvétele szerint, többek közt, így: „Amikor a hetvenes években megpróbáltam áttekinteni a honi folyóiratoknak a széles mezőnyét, akkor az lelkesített, hogy míg Pestből egyre inkább egy nagy, eleven, kitűnő, világvárosi színvonalú tartományi székhely vált, addig vidéken a magyar szellem itt is, ott is a maga olyan-amilyen fejét elődugdosta, és próbált a saját hangján beszélni. [...] A szellemi elvenségnek olyan intenzív sugárzása volt ez, hogy nem is tudták az ottaniak, akik csinálták, csak csinálták. Ebben az Új Forrásnak saját színe, saját arculata alakult ki, ami nagy dolog olyan óriások mellett, mint az Ilia Mihály szerkesztette Tiszatáj a hetvenes években...” Lásd Monostori Imre: *Az Új Forrás vonzásában. Dokumentummemoár 1969–1988*. Új Forrás Könyvek 33. József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya, 205–206. p.

„az emberi és szellemi értékek szétszóratásával szembeni” kiállásunkat, valamint a „konténeres szerkesztéstől” való következetes elhatárolódásunkat, mely alatt „a Pestről kapott írások kritikátlan átvételét” értette. Mellettük persze a kiültetettek mindegyike kapott valamennyi (műsor)időt az Új Forrás melletti kiállításának a demonstrálására, miközben Filippinyi Éva szigorúan ügyelt rá – néha-néha belénk is fojtva a szót –, hogy ne lépjük túl a megszabott másfél órás műsoridőt, míg a végére a menet közben elhangzott versek és prózák is tarka szöttevé álltak össze.¹⁰

Töprengés a szlovák történelemről

Most ért el hozzám a *Slovenské pohľady* márciusi száma Ladislav Kováč *Premýšľanie o vede a o našich dejinách* (Töprengés a tudományról és a történelmünkről) című rendkívül gondolatgazdag és mítoszokkal szembeszálló esszéje, mely egyúttal, véleményem szerint, a magyar–szlovák együttélés kérdését illetően az utóbbi évek/évtizedek egyik legjelentősebb hozzászólása/állásfoglalása. Mely már azért is meglepetésnek számít, mert írójának neve a humán szférában, illetve a közéletben eddig meglehetősen ismeretlen volt (nem utolsósorban az 1968 utáni megtorlások következtében is, amikor eltiltották egyetemi katedrájától, és mint vegyész a bazini Pszichiátriai Gyógyintézet biokémiai laboratóriumába száműzték), jóllehet tudományága nemzetközileg ismert és elismert tekintélye, akit alig negyvenkét éves korában Nobel-díjra is jelöltek. Szóban forgó, a történész szakma figyelmére is érdemes írásában nem kevesebbre, mint a szlovákság fogalmának, énképének, Európában elfoglalt helyének és történelmi szerepének az újraértelmezésére és átértékelésére tesz kísérletet. Nem rejtve véka alá például, hogy nem mindenben ért egyet Štúrék nemzetképével és törekvéseivel, és több ponton szembehelyezkedik Mináč ismert nézeteivel és romantikus szlovákság-konceptiójával is. Többek között abban sem ért egyet a jeles szlovák íróval és közéleti személyiséggel, hogy „a magyarok kisajátították volna a mi országrészeinket”, és a szlovákságnak semmit nem hagytak. Csakhogy szerinte az igazság inkább az, hogy a szlovákok fölöslegesen hagyták magukat a „modern és agresszív magyar nacionalizmus által sarokba szorítani”, aláhúзва, hogy „Mi saját magunk mondtunk le vidékeink történelméről, lemondunk a magyarországi királyokról, akik ugyanúgy a mi királyaink is voltak, mint a magyarokéi”. Majd hozzátette: „Nem az égből pottyantunk alá, génjeinket azoktól örököltük, akik előttünk éltek itt. Nekünk van történelmünk – a közép-európai történelem a mi történelmünk és a közép-európai kultúra a mi kultúránk.” Amihez aligha tehetünk hozzá bármit is. Talán csak annyit, hogy lehet, épp egy

¹⁰ Azt azért hozzá kell tenni, hogy az estről írt, *Jubileumi Új Forrás-est Tatabányán* című beszámolójában a *Dolgozók Lapja* 1989. április 10-i számának 1. oldalán Mórocz Karcsi joggal kifogásolta, hogy a helybéli Vaderna Jóska meg Faludi Ádám valahogy kimaradtak a válogatásból, pedig verseikkel mindketten megérdemelték volna, hogy szerepeljenek benne. A lap egyébként idézi Varga Erzsi nyilatkozatát, aki a magyar irodalom egy és oszthatatlan voltáról beszélt, s arról, hogy ennek felvállalásában az Új Forrás az elsők között volt, és már akkor közölte a szlovákiai magyar költőket és írókat, amikor azok „még nemkívánatos személyek voltak” Magyarországon, és „amikor még agyonhallgatták őket”.

ilyenfajta (ön)szemlélet vezetheti ki a szlovákságot is az elnyomottság-érzés és önsajnálát útvesztőiből, és indíthatja el, hogy fejlett és a többivel egyenrangú nemzetként keresse és találja meg helyét a 20–21. század fordulójának Európájában...

Április 11–12., kedd, szerda

* [*Délelőtt anyám jött...*] Délelőtt anyám jött egy napra, amint azt még szombaton megbeszéltük, ugyanis még akkor megérkezett Bpestre, de lerakva egy szem fiánál a magával cipelt *hazait*, már ment is ki hétvégére fiatalkori barátnőjéékhez: keresztanyámékhoz Rákoshegyre, a Melczer utcába. Ma viszont, ha jött is, a szokásos szaladozás mindenfelé, késő estig, így hát persze nem is értette, hogy mért nem érek rá, ha néha-néha meglátogat (hiszen most is tudhattam jó előre, hogy jönni fog), én meg azt nem, hogy mit nem ért. Hiszen nem lesz sokáig – mondogatta –, reggel már megy is... legalább addig... Persze, ha több időm lenne, néha-néha biztosan elgondolkodnék azon, hogy mennyire nem ismerjük és mennyire nem értjük egymást, meg azon is, miért alakult úgy és szükségszerű-e, hogy mintha külön-külön bolygón élnénk... s úgy látszik, a másikunkkal kapcsolatban most már életünk végéig marad mindkettőnkben az időről időre ránk törő kölcsönös hiányérzet... Hogy aztán miért van ez, s miért lett így ... na, ezt kellene valamikor megfejtenem! Hisz jó ideje már időt sem merünk egymásnak adni ahhoz, hogy legalább egy kicsikét is változtathassunk a dolgon...

Április 13., csütörtök

* [*A kora reggeli gyorsal...*] A kora reggeli gyorsal Pozsonyba (megkérve anyámat, a kulcsot dobja be majd a bejárati ajtó levélbedobó nyílásán az előszobámba), majd, egyéb szaladozások mellett – a Pohladyban Chmelhez, a Carltonban Štrpkával, s Tőzsérhez is a Madáchba, este meg egy ölelésre Dszerdahelyre a gyerekekhez – interjúzás a Balla–Mikula-duóval. Mindkettőjüket már bő másfél évtized óta, s mindkettőjükkel úgy, ha hosszú hónapokig nem találkoztunk is, mint ha csak tegnap álltunk volna fel az asztaltól... azaz akkor is egymás közelében, ha egyébként nem... annyira *egymáséiból* épülnek a gondolataink. S ha Valér harmincvalahány nappal fiatalabb is nálam, Kálmán meg öt évvel, mindketten bölcsebbek, s bevallom, nagyobb tudásúak is – s még szerencse, hogy ebből egyelőre, legalábbis remélem, semmit nem vettek észre. Legalábbis erre utal(hat) Valér mostani dedikációja is legutóbbi esszékötetében: „Lacimu Tóthovi, priateľovi a generačného rovesníkovi v nádeji na ďalšie príjemné rozhovory Valér Bratislava 13. 4. 1989.”¹¹

Április 16., vasárnap

Ki vagyok?

„...talán már nem is az vagyok, / kit magamból valaha szerettem” – Dobozi Eszter *Változatok ugyanarra* című versének meghökkenítő zárlata a *Forrás* áprilisi számá-

¹¹ Azaz: „Tóth Lacinak, barátomnak és nemzedéktársamnak további kellemes beszélgetések reményében Valér. Pozsony, 1989. 4. 13.”

ban. Igaz, számomra talán nem is az a kérdés, hogy ugyanaz vagyok-e még, akivel eddig úgy-ahogy jól elvoltam magamban, hiszen jól... nem jól... az ember kénytelen úgy-ahogy, vagy még inkább: úgy, ahogy... Szerettem-e viszont valaha is magamból valakit, vagy e vonatkozásban is elfogadtam azt, ami (aki) igazából akkor sem változik, ha időnként szent meggyőződésünk, hogy már más, mint aki?

Bogaras

Az áprilisi *Könyvvilág* Tóth László *Holyvák VI. – Staphyliniade VI.* című könyvét hirdeti, melyben e bogár család Xantholininae alfaját taglalja. Az a TL persze nem én vagyok,¹² még ha bogaras is néha. Viszont, ahogy nézegetem a kötet e több tízezernyi bogárfajunkról készült képeit, egyikük-másikuk mintha ismerős is lenne, mégsem tudnám megmondani, hogy láttam-e már ilyen bogarat, az azonban biztos, hogy nevük szerint egyáltalán nem ismer(t)em őket. S lehet, ezret már el is tapostam közülük anélkül, hogy tudtam, illetve észleltem volna, mire lép – akár véletlenül, illetve vétlenül is – a lábam... Pedig világom (világunk) teljességének ők is részei. S mától az én világomé is... Anélkül, hogy tudnám (tudnánk), mit is jelent egyáltalán a teljesség. Mely, ha van is ilyen, egyszerűen felfoghatatlan... s pusztán elméleti konstrukció – a számunkra...

* *[Tulajdonképpen az iménti feljegyzésemhez...]* Tulajdonképpen az iménti feljegyzésemhez kapcsolható mai legfontosabb antikváriumi zsákmányom. A Múzeum körúti Központiban ugyanis sikerült rábukkannom egyik, könyvtáramból valahogy máig hiányzó *művemre*, melyre most – meg kell mondjam –, mint zsákmányára a vad, úgy csaptam le, amikor megpillantottam fedelén, címe fölött, a nevem:

Tóth László

A nemzetközi kommunista mozgalom helyzete és tevékenysége

S azt sem hallgathatom el, mennyire örülök, hogy már tizenhét éves kori első, igaz, csak „Kéziratként”, a Magyar Szocialista Munkáspárt KB Pártfőiskolája Nemzetközi Munkásmozgalom Története Tanszékének kiadásában sokszorosítással készült *művem* egy példánya mától végre a birtokomban lehet, miként annak is, hogy ezzel is szolgálhattam anno a nemzetközi kommunista mozgalom és a szocializmus

¹² Miként persze a lap júniusi számában hirdetett, *A magyar fogathajtás* című könyv szerzője sem... S Orwell *Hódolat Katalóniának* című, a júliusi számban szereplő könyvének társfordítója sem... Miként mezőgazdasági, szociológiai, továbbá sakkszakkönyvek stb. szerzőjeként is találkoztam már néhányszor a nevemmel... Lehet, Kovács Sándor Ivánnak volt igaza a hetvenes évek elején, amikor a világért sem akart közölni ezen a nevelőapámtól tizenöt éves koromban örökbe kapott nevemen, s mindenáron arra akart rávenni, hogy változtassak rajta (miként anno a Kamondy nevet felvevő Tóth László is tette)... Amit azzal utasítottam el anno, hogy egyszer már megváltoztattam a nevemet (az édesapám utáni Vargáról), s többé ezt már nem szándékozom tenni... Aztán egyszer, de már az 1990-es évek elején mégis eljártam az írói név gondolatával, és megesett, hogy két-három fordításomat is – akkori kedvesem nevét is segítségül véve – *Tóth Erika László* néven közöltem...

építésének ügyét!¹³ Mely mellett – kétség nem férhet hozzá – még a Beatles együttes 1966-os (első) feloszlásának hírére a beat jövőjéért aggódó, *Milyen lesz a jövő zenéje* című, ugyanezen esztendő őszén az észak-komáromi Dunatájban megjelent kisdéd publicisztikai debütkém jelentősége is *jelentős* mértékben eltörpül...

Április 22., szombat

* [*Délutánra már itthon...*] Délutánra már itthon is Fonyódról, az irodalmi és kulturális lapok szerkesztőinek tanácskozásáról (*Irodalmi folyóiratok és társaságok szerepe a megújulásban*), ahol az Új Forrástól ketten Monostorival... S bár a *möszömöpös* Lendvai Ildikó főelőadása, valamint a glasznoszttyozások, továbbá az új szovjet irodalom jelenségei meg a lapkiadás nehézségeit felpanaszló, bár kétségtelenül jogos sirámok mellett azért volt néhány, melytől szerencsésen fel-felhorgadt kornyadozó életkedvem (mint például Imrée a Németh László Társaságról, vagy Kiss Dénesé, illetve Márkus Béláé). S itt tapasztalhattam meg előben, hogy milyen kiváló, szuggesztív előadó Pozsgay Imre, akit az Isten is ilyen szerepre teremtett, még ha éppen a *möszömöpöbe* is, s az ember még azt is élvezte tőle hallani, amit egyébként enyhe szkepszissel szokott fogadni... Bár ha utóbbiak nem is lettek volna, *kimozdulásnak* akkor is megtette ez másfél balatoni nap... Amire még, hazaérve, Bella Pista postaládámban talált levele is föltette a koronát a hírrel, hogy a nála levő versem „közlésre leadta” az Élet és Irodalomban...

Április 23., vasárnap

* [*Egy ismert szofizma...*] Egy ismert szofizma: Isten miért éppen azt az embert teremtette meg, akinek (egyik) első dolga volt, hogy megtagadja őt?

Szerkesztői intelmek (2.) – H. A.-nak

Kedves A! Megörültem, amikor Imre átadta új verseidet. Elszomorodtam viszont, miután elolvastam őket. Azt hiszem, nem a legjobb úton jársz. (Bár ki mondhatná meg teljes bizonyossággal, melyik a jó út?) Jelen szövegeid – megítélésem és ízlésem szerint – nem izznak verssé, nem szikráznak fel, megmaradnak a moralizmusok és egy erős retorika szintjén. A [...] ugyan mutatja az egyik lehetséges kiutat, s ez pedig az irónia felé vezet, ám az egyelőre csak nagyon messziről sejlik fel benne. S a másik? A többi? Neked kell megtalálni. Neked, aki olyan tehetséges vagy, s aki egyszer már jó irányba indultál el. (Mint azt az első kötetedről is megírtam.) Augusztusi számunkban mindenképpen szeretnénk közölni Tőled valamit.

Barátsággal üdvözöllek

Bp. 1989. április 23.

¹³ Miként a rákövetkező évben kiadott, ugyancsak főiskolai jegyzetként megjelent *A szocializmus építése a Román Népköztársaságban*-nal is...

Április 29., szombat

Lődörgős

Felszabadult, *hüléskedős* este után ma már tízkor az Urániában velük (szerencse, hogy itt, a közelben, egy kurjantásnyira), az *Esőemberre* (Dustin Hoffmannal és Tom Cruise-zal) – az elején, mivel magam már láttam a filmet, kicsit izgultam, hogy a lányaimhoz hasonló kiskamaszok mit tudnak majd vele kezdeni, de végül is nem bántuk meg, hogy megnéztük... s biztos vagyok benne, hogy az érzékenység olyan csatornáit nyitotta meg bennük a film (főleg Dustin Hoffman lenyűgöző alakításának köszönhetően), ami – hárommillió dollár nélkül is¹⁴ – gazdagabbá teheti az életüket... Délután pedig, háromtól, s kicsit talán e film komor oldalainak az ellensúlyozására, a Játékszínben, az elsősorban Udvaros Dorottya (Zilia) és Bubik István (Agárdi Péter) fergeteges kettősétől káprázatos, mindössze egy hónappal ezelőtt bemutatott *A néma leventén* is Katival és Julival. Utána pedig, ráadásként, felszabadult, csavargó órák a ligeti majális forgatagában... Így amikor nyolc-kilenc tájt holtfáradtan hazaértünk a Blahára, nem kellett, mint általában, az ágyba könyörögnöm őket... Meg aztán kicsit elszontyolodva gondoltunk mindhárman arra, hogy holnap vissza kell vigyem őket Dszerdahelyre...

Május 8., hétfő

* [*Hír a Nagyvilágból Kundera-...*] Hír a *Nagyvilágból* Kundera-esszém ügyében (*Vergilius Közép-Európában*). De ide is másolom Körtvélyessy Klára önbizalom-erősítő sorait: „Kedves Laci, a kritikai rovat vezetője – akárcsak jómagam – el volt ragadtatva a Kundera-írástól, szerinte ilyen világos, koncepciózus, gondolatgazdag dolgozatot régen nem olvastak a *Nagyvilágban*! Mivel sokkal jobbnak tartja a Dobossy-féle cikknél (amit már nem lehet visszautasítani), egy számban fog lejönni mind a kettő, Dobossy, Tóth sorrendben. (Ha jól emlékszem, az augusztusiban.)”

Hát így.

Ami, mondhatom, alaposan *megemelte* a napomat. S így akár fütyörészve is mehetnék délután a Tölgyfa utcai galériába Babi kiállításának a megnyitójára.¹⁸

Május 9., kedd

* [*Ezt a napomat is...*] Ezt a napomat is, mint mostanában többször, mintha minimum hárman *csináltam* volna végig. Bár nem biztos, hogy hármunk közül akár egy is igazából én voltam. Vagy már ennyire nem tudnék *egy* lenni? Mindenesetre a kevés pénzmag, amit ma az Életünktől meg a *Hiteltől* kaptam, *egynek* sem sok, hát még nekem...

¹⁴ Azaz a dunaszerdahelyi – ám itt, Bpsten végzett – Németh Ilonáéra, aki egészen fiatal kora óta otthoni baráti körünkbe tartozott, s anno az egyik főiskolai munkája is az *Alkony* című háromsorosomra készített „hajtogatós” kisgrafikája volt...

Május 23., kedd

Bohózat után dráma

Utcán a 168 óra legújabb száma, benne Tölgyesi Katalin és Varga Gyuri rádióinterjújával, melyet szabadulása másnapján, május 18-án készítettek a cseh ellenzék vezérével, Václav Havellel. Ui. mint tudvalevő, a bebörtönzése elleni széles körű tiltakozások hatására nyolc hónapos büntetését egyszerre csak megfelezték, s ahogy az író elmondta, ugyanúgy, ahogy az elítéléséről határozó, így a szabadon bocsátását kimondó bírósági tárgyalás is kész – tegyem hozzá: drámaíróhoz illő – bohózat volt, s azt sem az egyik, sem a másik esetben „nem a bíróság döntötte el”. Ezért, véli, egyszerűbb lett volna, ha az ellene meghozott ítélet, miként azt az utolsó szó jogán fel is vetette, csupán így hangzott volna: „Václav Havel, kezdesz az idegeinkre menni, ezért nyolc hónapra börtönbe zárunk.” Így, ezek után, természetesen az interjú készítői is joggal jegyezték meg, hogy feltehetően váratlan szabadon bocsátásának az oka is az lehetett, hogy „mint politikai fogoly is kezdett az idegeikre menni...” Mindenesetre a fogva tartása elleni kiterjedt tiltakozó akciókról úgy gondolja, hogy azok mintha egy új légkör, a „közép-európai együvé tartozás új légkörének” születését vetítenék előre: „Mintha felszakadoznának azok a gátak – mondta –, amelyek évtizedeken keresztül elválasztottak bennünket egymástól. Hiszen nagyon is jól emlékszünk arra, hogy amikor az egyik országban reformfolyamat indult meg, akkor az az átalakulás csakis abban az egy országban zajlott, és a többi ország közönyösen szemlélte. Mindebben mintha az áttörés jelei mutatkoznának, mintha valóban kezdenének átszakadni ezek a gátak. Egy olyan újfajta szolidaritás megnyilvánulásai ezek, amelyek átlépik a szovjet blokk egyes országainak a határait.” Amit pedig ezen kívül is fontosnak vél, az, hogy mialatt őt börtönben tartották, úgy látja, sok minden változott az országban. Így például, hogy húsz év után először indult el egy alulról kezdeményezett, s nemcsak az ő bebörtönzése, hanem a rendőrség januári prágai fellépésének brutalitása ellen is demonstráló tiltakozási hullám, amit úgy lehetne summázni, hogy a „teljesen demoralizált, atomizálódott társadalomban kezd felgyülemelni az erkölcsi tisztaság iránti igény”. Azazhogy most egyszerre tör a felszínre minden, amit eddig lefojtva cipeltünk magunkban, s elindultak a dolgok drámai végkifejletük felé...

Május 26–28., péntek–vasárnap

* [*Péntek reggel irány...*] Péntek reggel irány Dszerdahely, ahonnan, a gyerekek felpakolása után, azaz már velük, a párkányi busszal Izsára – anyámékhöz, ha egyszer folyton azt nehezményezik, hogy milyen ritkán lehetnek náluk az unokáik, s én is milyen ritkán hozzájuk... Jó, kössük hát össze, gondoltam, ami összeköthető, s legyen ez a hétvégénk az övéké. Hisz a lányok is szeretnek ott, mert olyankor természetesen ők a világ közepe (anyám szavával: Aranyvirág az egyikük, Gyémántvirág a másikuk), meg különben is így áll helyre a világ rendje. Így legalább én is körbekerékpározhattam velük egy kicsit a gyermekkoromat, közben persze le a Dunára is, ami külön élvezet a számukra, mert Dunaszerdahelyen legfeljebb a

Duna Áruház jut belőle nekik... Szombaton meg, 11-től nagy gyalogtúra le, egészen Patig (vagy öt kilométer oda, s ugyanannyi vissza), nagyrészt most is a Duna-parton (török híd, gátórház, szemben a túloldalon Füzítő, távolban az almási hegyek, meg mindenféle tücskök, bogarak, lepkék, madarak, virágok – a víz, sajnos, túl hideg volt még a lábunknak is)... hát persze hogy az anyám által bepakolt elemózsiánkból egy morzsányi sem maradt a hangyáknak. S bár tartottam tőle, hogy nem fogják bírni, de – közben mindenféle bohóckodások meg ökörködések is – majdhogynem jobban viselték, mint én... S ahogy a nap telt, nem kis megdöbbenéssel gondoltam arra, hogy talán mégiscsak ez (lenne) az élet, melyet pesti hétköznapijaim már kezdenek egészen eltakarni bennem... de hogy még ez se legyen elég, volt egy további tragikus felismerésem is... mégpedig amikor a lányaim olykor rákérdeztek egy-egy bogárra, madárra, fűszálra, virágra, egyébire, hogy ez mi... az mi... biz' isten, hogy a felére sem tudtam a választ... ami korábban egy esetben sem okozott volna gondot... azaz, hogy végzetesen kezd kiveszni belőlem nemcsak a gyerekkorom, hanem mindaz a tudás, aminek köszönhetően, amivel együtt én lettem én... azaz ezzel kicsit mintha magamat is kezdeném elveszíteni mostani életem állandó és mindent elszűrítő, átíró hajszájában... Anyámékhöz aztán e heti második láthatásos napunk végére, vacsoraidőre értünk haza holtfáradtan, aki egy ideg volt már akkorra, hogy nem történt-e valami bajunk, de a lányokkal együtt kinevettük őt: ugyan mi történhetett volna? És este, amikor holtfáradtan az ágyba zuhantunk, talán mindhárman egyszerre, ugyanabban a pillanatban gondoltunk arra, hogy holnap már ez a hétvégénk is véget ér...

Május 29., hétfő

* [Éjjel, a lányok leadása...] Éjjel, a lányok *leadása* után, megint Szigeti garzonjában a Malom u. 308.-ban a nyolcadikon, ahonnan a reggeli expressz járáttal irány Pozsony: ahol délelőtt mindenféle, többek közt a *Pohlady*ban is, itt kis trakták előbb Štrasserrel (aki a *Práca na ceste* című legújabb verseskötetét dedikálta nekem ez alkalomból) és Mikulával, majd interjúzás Chmellel és Zalabaival. Innen még egy ugrással a *Szemlébe* is rövid időre Balla Kálmánhoz, majd a másik épületszárnyban benézés Dubához, azután Grendelhez is, akitől – kis Gyuri kocsmái¹⁵ kitérővel, de már erősen délután – rohanás a komáromi buszra, majd vissza Bpestre a Blahára – a megszokottba. S ezzel, mondhatni, helyre is állt a világ rendje... Na erre most mit mondjak? Akinek ez a világ rendje, meg is érdemli...

¹⁵ A Mihály-kapu utcában levő Madách kiadóhoz közeli, Jiří Wolker utcai borozót – (egyik) törzshelyünket – nevezte el anno Varga Imre, az egyszerűség kedvéért „Gyuri kocsmának” (értsd: Jiří, csehül annyi mint György).

Mesék és mondák az Alsó-Ipoly mentén

(Magyar Zoltán könyveiről)

Magyar Zoltán 1967-ben született Kiskőrösön. Elemi és középfokú iskoláit szülővárosában végezte, 1987–1993 között a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen tanult, ahol történész-irodalmár-etnográfus diplomát szerzett. Ugyanott védte meg PhD disszertációját 2000-ben *Halhatatlan és visszatérő hősök. Egy nemzetközi mondatípus kárpát-medencei redakciói* címmel. Dolgozott a Pécsi Tudományegyetemen, a Magyar Nemzeti Múzeumban, ösztöndíjasként pedig a londoni The Grail Centre-ben, valamint a Habsburg Történeti Intézetben. 1997 óta az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, a Folklór Osztály tagja. Eddig 87 önálló kötete és közel kétszáz egyéb tanulmánya jelent meg magyar és idegen nyelven. Magyarországon kívül tíz országban végzett néprajzi terepmunkát. Alapító szerkesztője a Magyar Népköltészet Tára, a *Documentatio Folkloristica* és a *Documentatio Epica* című szövegfolklorisztikai könyvsorozatoknak. 2011 óta szerkesztője a kutatóintézet évkönyvének (*Ethno-Lore*) is. Fő kutatási területei: folklórszövegek tudományos rendszerezése, történeti mondák, magyar néphit és szentkultusz, mesemondók repertoárja.

A Börzsönyvidék sorozat hetedik köteteként jelent meg *Népmondák az Alsó-Ipoly mentén* című terjedelmes munkája.

A szerző a Börzsöny tövében meghúzódó Ipoly magyarországi oldalán fekvő tíz településen (Szob, Ipolydamásd, Letkés, Ipolytölgyes, Nagybörzsöny, Vámosmikola, Perőcsény, Kemence, Bernecebaráti, Tésa), továbbá a vízgyűjtő területén található Kóspallagon és a népiségtörténetileg és kistáji értelemben javarészt szintén ide sorolható Márianosztrán összegyűjtött mondákat dolgozta fel. A kétszázhatvan oldalon olvasható 753 történet felöleli a monda műfajának teljes spektrumát, tematikáját tekintve mindazt, amelyről az Ipoly völgyének alsó szakaszán, a Pest megyei településeken az utóbbi száz évben meséltek az ott lakó emberek.

A régóta esedékes és hiánypótló gyűjtés 2017 májusában indult perőcsényi néprajzi interjúk formájában. A szerző 2019 júliusáig összesen tizenhat alkalommal járt mondagyűjtési céllal az Alsó-Ipoly menti falvakban. E gyűjtés anyagából állt össze a kötet.

Magyar Zoltán gyűjtésének természetesen vannak előzményei, amiről a kötet Bevezetésében olvashatunk. A szerző szól a felföldi régió több tájegységén végzett és publikált gyűjtéseiről, amelyeket e kötet tesz teljessé az Alsó-Ipoly mente mondavilágának feltérképezésével, és röviden bemutatja az ezen tájegységen történt korábbi kutatásokat is. Ezek közül a lejelentősebb a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága által összehangolt kutatás volt, amelynek főbb eredményeit a *Studia Comitatus* 5. kötetében (1977) olvashattuk. De több neves kutató (Együd Árpád, Diószegi Vilmos, Csáky Károly, Dömötör Ákos, Hála József) 20. századi gyűjtései és kutatásai is előzményeknek tekinthetők a téma egy-egy részterületén.

A szerző a Bevezetésben szól a gyűjtés elvi és módszertani dilemmáiról is. Mindenekelőtt leszögezi, hogy a vizsgált terület népi kultúrája – noha „palócosnak” tűnik – több vonatkozásban eltér a palóc centrumétól, és ezt természetföldrajzi körülmények, a Ipoly folyó közelsége, az által létrejött életmód határozták meg. További kutatásokat igényel az, hogy milyen azonosságok és eltérések mutathatók ki a Nógrád és Hon megyei tájegységrészek, illetve az Ipoly jobb és bal partján élők népi kultúrája között, az hogyan változott az idők során, milyen hatással volt rá pl. a Trianon utáni új országhatár, mennyire maradt meg és élő ma a 19. században még eleven, a palócoktól elhatároló *huntyiak* tudat és megnevezés. És mindez milyen hatással volt a térség prózaepikai hagyományára.

A közreadott recens gyűjtés lényegében lefedi a kistáji mondaregiszter teljes spektrumát. És bár az anyag jóval töredékesebb és tipológiailag kevésbé változatos, mégis, a gyűjtés idején, a 21. század második évtizedében még „minden faluban akadt egy-két olyan adatközlő, akiknek vonatkozó ismeretanyaga kimagasló volt, és akik esetenként esztétikailag is releváns, epikus kifejtéssel tudták felidézni a többnyire még fiatalokukban hallott történeteket.”

A gyűjtőutak során közel félszáz adatközlő agyagát rögzíthette a szerző, köztük több, a „19–20. századi értelemben vett autentikus, jó elbeszélő képességgel megáldott adatközlőre is” rálelt. Legjelentősebb adatközlője, mesemondója a nagybörzsönyi Glázer Lászlóné Freml Erzsébet (szül.: 1935), akinek tudásanyagát külön monográfiában adta közre a szerző (lásd lentebb).

A közreadott gyűjtés tipológiája a következő: történeti mondák, helyi mondák, legendák, hiedelemmondák, falucsúfolók. A gyűjtés hagyományanyagának egy része tájspecifikus folklórjelenség. Vannak csak egy, adott településen ismert, de folklorisztikailag különleges elbeszélések is. Ilyenek pl. a nagybörzsönyi templom eredettörténete, az ahhoz kapcsolódó, helyi Szent István-mondák, vagy a Márianosztrán pálos kolostort alapító Nagy Lajos király emléke, a II. József ott jártát megörökítő nagybörzsönyi mondák.

Számos történeti hagyomány mondák formájában szélesebb térben, több faluban is élt és fennmaradt, mint a török idők emlékezete, a 16–18. századi vallásküzdelmek a nagybörzsönyi evangélikusok és a perőcsényi reformátusok között, a II. világháború helyi eseményeinek máig elevenen élő folklórja.

Az anyag kutathatóságát a folklórszövegek jegyzetei, a gyűjtési helyszínek és az adatközlők ismertetése, tájszójegyzék és 24 tételes irodalomjegyzék segítik. A kötetet 30 oldalas, 68 színes fotót tartalmazó Képmelléklet teszi teljessé.

*

A másik kötet – *Szent Miklós országa: Freml Erzsébet történetei – Nagybörzsönyi mesék, mondák és egyéb népi elbeszélések* – az Európai Folklór Intézet és Nagybörzsöny Község Önkormányzata közös kiadásában jelent meg a *Dokumentatio Folkloristica* III. köteteként.

A 148 oldalas kiadvány a magyar folklorisztikában nagy múltra visszatekintő egyéniségkutató iskola legújabb darabja. A kötet összeállítója az Alsó-Ipoly mente mondavilágának feltérképezése közben a 2010-es évek második felében ismerkedett meg azzal az idős nagybörzsönyi asszonnyal, aki a tájegység legnagyobb tudású elbeszélőjének bizonyult, és akitől a folklórgyűjtő az elkövetkező években közel másfélszáz prózaepikai alkotást és számos egyéb helyi folklórhagyományt jegyzett fel.

Glázer Lászlóné Freml Erzsébet népi mesemondóként 2024 augusztusában részesült a Népművészet Mestere kitüntetésben. A mesemondó adatközlő egy ma már sok tekintetben párját ritkító folklórhagyomány ismerője. A róla szóló népköltészeti egyéniségmonográfia azonban nem csupán az ő történetmondói alakját és epikus repertoárját örökíti meg, hanem emléket állít mindazoknak is, akik kulturális örökségként megőrizték és továbbadták Nagybörzsöny, e rangos múltjára máig büszke, német eredetű bányászközség szájhagyományozott szellemi hagyatékát generációról generációra, máig hatóan.

A gyűjteményben olvasható mesék, mondák, tréfás népi elbeszélések és igaz-történetek regionális tekintetben az utóbbi évek egyik legnagyobb szabású és esztétikai szempontból is figyelemre méltó népköltészeti korpuszát alkotják. A kötet műfaji és tematikus rendben közli a 2017 és 2024 között Freml Erzsébet-től feljegyzett elbeszéléseket.

A gyűjtött anyag 3 tündérmesét, 12 legendamesét, apokrifet, 12 tréfás mesét, 3 hazugságmesét, 23 történeti mondát, 19 helyi mondát, 12 vallásos témájú mondát, 7 bűn és bűnhődés típusú mondát, 10 hiedelemmondát, 13 népi anekdotát, 9 viccet, 7 falucsúfolót, 3 igaz történetet, 2 szólást, közmondást, továbbá Freml Erzsébet önéletírását és 2 versét tartalmazza. Figyelemre méltó, hogy a három tündérmese mellett 71 különböző mondát tartalmaz az adatközlő repertoárja. Továbbá, hogy a három tündérmese közül kettőt az adatközlő gyermekkorában könyvből olvasott (*Az égigérő fa*, MNK 317; *A repülő bunda*, MNK 571 + 575). „Freml Erzsébet gyerekkorában (1935–1950 között) tündérmeséket már alig meséltek a szülőfalujában, vagy ha mégis, már elfelejthette azokat, ugyanis mindazokat, melyekre emlékezett, könyvekből olvasta/hallotta nyolc-kilenc évtizede.” A közölt anyagban 30 mese (22%) képviseli a különböző mesetípusokat, mellettük 71 mon-

daszöveg (53%) szerepel, jelezve, hogy ez utóbbi műfaj a nagybörzsönyi népi epika egészében belül meghatározó súllyal van jelen. Ez a műfaji megoszlás egyébként tágabban az egész 20. század végi, 21. század eleji palócföldi gyűjtésekre igaz.

A könyvet részletes néprajzi tanulmány vezeti be, amelyben a szerző kitér Nagybörzsöny, e Börzsöny-vidéki német nyelvsziget múltjára és néprajzi jellegzetességeire, rövid összegzést ad azon mesemondókról, akik a 20-21. században Nagybörzsöny tágabb földrajzi környezetében, valamint a Palócföld keleti részében éltek, és repertoárjuk publikálásra került, áttekinti Freml Erzsébet életét és hagyományőrző tevékenységét, valamint népköltészeti szempontból elemzi szövegfolklor repertoárját, elhelyezve azt a magyar prózaepika egészén belül is. Magyar Zoltán megállapítja, hogy: *„Legalább ennyire fontos szempont a nagybörzsönyi mesemondó repertoárjának elemzése kapcsán annak mérete, ugyanis folklórtörténeti szempontból is jelentős szövegkorpusról van szó. (...) Szembetűnő és egyszerűs mind továbbgondolásra is érdemes, hogy több olyan népi mesemondó esetében, akiknek epikus ismeretanyaga az ezredfordulót követő években, hivatásos folklórkutatók által komplex módon lett megörökítve, a repertoár nagysága valahol 130–140 szöveg körül állapotodott meg – tegyük hozzá, éveken át tartó gyűjtés eredményeképpen. Az itt jelzett féltucatnyi adat pedig arra, az egyes hagyományőrzők példáján túli következtetésekre sarkallhat, hogy a nagy tudású mesemondók történetrepertoárja valahol másfélszáz szöveg körül állapotodik meg, és ennél nagyobb szám már csak a legkiemelkedőbbek, illetve egyes folklór specialisták esetében dokumentálható.*

A kötet végén a folklórszövegek jegyzeteit találjuk típuszám mutatóval. Továbbá a Függelékben a tájszavak magyarázatát olvashatjuk, és gazdag irodalomjegyzéket kapunk. Végül 52 tételes színes képjegyzék zárja a könyvet, amely a mesemondó életének legfőbb mozzanatait és szülőfalujának egyes helyszíneit mutatja be, továbbá a könyv megszületéséhez és az állami kitüntetéshez vezető út egy-egy stációját is megörökíti.

(Magyar Zoltán: Népmondák az Alsó-Ipoly mentén. Börzsönyvidék 7. Börzsöny Múzeum Baráti Köre, Szob, 2024.)

(Magyar Zoltán: Szent Miklós országa. Freml Erzsébet története. Dokumentatio Folkloristica III. Európai Folklór Intézet – Nagybörzsöny Önkormányzata, Budapest – Nagybörzsöny, 2024.)

„A kulcs a napfényes ablakban van”¹

Petőcz András Dadog és Az anyáért, aki alszik című versesköteteiről

Petőcz András két kötetében (*Dadog*, Tiszatáj Könyvek, 2024; *Az anyáért, aki alszik*, Fekete Sas, 2024) irodalmi és eszmei párhuzamokat mutat fel. A versszövegek intelmek, sugallatok, érzések, de mindenekelőtt üzenetek. A távolság és jelenlét, az otthon és az otthontalanság, a pusztulás és a szomorúság, majd a kaddis mindent átható és átfogó kategóriája formálódik meg Petőcz beatköltészeti párhuzamain keresztül.

A *valahol lenni* kérdései a költőt folyamatosan foglalkoztató létkérdés (*Az elmaradt pezsgő emlékirata*). „Üzenet, ahova, messze [...] Szeretnék elmenni innen. / Örökké abban hittem, / valahol² mesze, jobb. [...] Ócska egy hely, nem épp haza, / omladozik folyton a talpzata, / s mindig a rossz oldalon áll. / Egyedül vagyok. Tudod, a hajnalok, / keservesek. Miközben ragyog / a korai nap – és *sunnyog* a halál. / *Messze, ahova – üzenet*” (*Ahova messze*). Az otthont a már meglévővel, a belakottal ellentétben azonosítja meghatározott, fontos helyszíneként (Portugália, Amerika, Párizs). Az én számára az életút mentén szinte már nélkülözhetetlen állomások ezek (*Cascais messze van*). Irodalmi felvetéseiben és asszociációiban (példa)képei által visszatér korábbi kötetei inspirációihoz, költészeti-irodalmi és eszmei intencióihoz, többek között a beatköltészet alakjaihoz (Charles Bukowski, Allen Ginsberg, Gregory Corso, Jack Kerouac), amelyek meghatározóak Petőcz lírafelfogásának egészét tekintve. Az otthontalanság és a beatnemzedékhez visszakapcsolt időbeli és poétikai relációk egységes világot teremtenek, és alakítják mindezt az én-világot egyben menedékké, bástyává is.

¹ Allen Ginsberg: *Kaddis Naomi Ginsbergért (Kaddish for Naomi Ginsberg)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 129.

² A hely(szín)ek anonimitása megmarad a ráutalás és a szemiotikai játék keretében, az itt és az ott kapcsolatában. A *valahol*-ban az én megtalálja egy különleges természet közegét, amely az abszolút fokra emelt *el innen* jelentését is hordozza. Ennek megértetése, versbe kölcsönzése Petőcz egyik költői szándéka, tiszta szövegalkotása. „Egyedül vagy. / Egyedül vagyok. / Talán nem kellett volna, hogy. / Talán lehetett volna másképp. [...] Volt a kezdet. / Van a vég. / Minden pillanatban.” (*Annyira maga*).

Corso véleményével élve: „Mi a költészet, ha nincs Hatalom”³. Ezt követi Petőcz is, és teremti meg a poétikai és szellemi közös talajt.

Az egyik kulcsmotívum az öregember alakja, az öregség, az elmúlás szimbolikája és vizualitása. A halál(ozás) közelhozása, perszonalifikálása, és annak alak-ként való definiálása egyszerre foglalja magában a sajátos elidegenedettséget, az ott-hontalanságot, a félelem és szorongás kettősét, amely nem a szabadságnak és az elmúlásnak a kötöttségét, elkerülhetetlenségét, ezáltal a szabadság abszolútfokra soha nem engedett mivoltát jelenti. A halál a szabadság korlátozása, amely átfogja a földrajzi és pszichikai távlatokat. „Csak ők tudják, / mennyire nem vagy itt.” (*Üres szoba*). A félelem (*Egyedül*) a tavasztól, a Másiktól, és valamiért valamitől való félelem is egyben, amely Petőcznél a misztikumnak és a történelem ismeretének egyfajta kettős játékában, kettős funkcióval jelenik meg, kifejezve a félelemmel együttjáró, stagnáló létállapotot („Félek tőled. / Nincs is jogom – semmihez [...] Tavasz a télben, / Szürke fényben fürdesz, és magad vagy” *Egyedül*). A magaság (*Egyedül; Magam, magamban, Öregember-szonett*) a nyugalomvágyásról, az idő kívárájáról, a halálig való eltevékenykedésről is szól, de „valami történik, mégis. / Szinte észrevétlen” (*Távolság*). A valami történik a folyamatosságot, a reményt fejezi ki, amely összhangban áll Csokonai Vitéz Mihály *A Reményhez* című versével, az előhívott „égi tünemények”-kel (*Az öregember verse – a reményhez*), a boldogtalansággal („Kit teremt magának a boldogtalan” Csokonai: *A Reményhez*, 1803).

A szabadságeszme igazi eszméje, de valódi hiánya miatt a lírai én Allen Ginsberg alakját „istenségnek látszó, csalfa, vak Remény”-ként ábrázolja („*Ameddig kecsegtetsz, suttogom, addig vagyok.*” *Az öregember verse – a reményhez*). Ezzel Petőcz nyit a beatköltészet nagyszabású területe felé, amelyben néhány beatköltő kiemelt párhuzamba kerül. Lawrence Ferlinghetti a költészetet, a költő lényét és intencionalitását kapcsolja össze az öregember alakjával: „és ő nemcsak egyetlen költő / és ő öreg ember ki folyvást verset ír / egy öreg emberről / akinek minden harmadik gondolata Halál / és aki verset ír / egy öreg emberről akinek minden harmadik gondolata Halál / és aki verset ír / Mint kép zabpehely-dobozon / melyen egy alak felmutat egy dobozt / melyen egy alak felmutat egy dobozt / melyen egy alak képe látható / aki felmutat egy dobozt / és az alak mind kisebb és kisebb / és minden alkalommal távolibb / maga a zsugorodó valóság látható itt / Ő a visszatért próféták közül való”⁴ A költőiség és a költői én kifejezése (ön-reprezentáció) a zsugorodó valóságban és a zsugorodó énben, az öregedés folyamatában tételeződik. Petőcznél és Ferlinghettinél az önreprezentáció a halált megérező, profetikus figura: „Ő egyfejű és szája üregében / egy nyelv csüng csak / és állati nyelven magyaráz / és az ember kiagyalt egy nyelvet / melyet más állat meg sem ért / és nyelve lát és nyelve beszél / és saját füle hallja szavát / s a fejéhez tapad /

³ Gregory Corso: *Hatalom (Power)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 188.

⁴ Lawrence Ferlinghetti: *Ő (He)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 28-29.

és hallja *Halál halál* / és van nyelve hogy kimondja / amit más állat meg sem ért / Ő ágobogas sétáló gyökér / göblyuk-szemmel feje közepén / és szeme kifelé s befelé fordul / és lát és örült / és örült és lát [...] És ő magáról meg a holtakról beszél / és halott anyjáról [...]”⁵

A *Dadog* című kötetben jelenik meg a belakható, ám mégis otthon-talan tér, az üresség, a meg- és kiüresedő tér. Budapestet Petőcz egyaránt érzékelteti és érzékeli (a szó filozófiai és konkrét értelmében) otthonnak és a térben lévő tárgyak (lakás és lakhatás tárgyai, elemei, a tükör, a szobák, bútorok, párna, ágy), valamint a saját tárgyiasság (eltárgyasult) test és psziché, a bezártság, elszeparálás és elkülönülés, valamint a teljes költészetet is átható (ön)reprezentáció eszközeként⁶ (*Hárman – ülök itt, A konyhából a nappaliba, Meglassult mozdulatok*). A költő elbeszéli életét, a mindennapjait. Beavat saját közelségbe, mond: „*életnek a felén már régen túl*, mondom magamban, / közben hagyom, hogy elringasson a gépelésem.” (*Hárman – ülök itt*). „Ez itt a ház, van terasz, és a kert is, / látod, igaz csak hosszan nyújtózik el, / itt vagyok nap nap után, itt ér az este, / itt ér minden, ami mostanság körül- / vesz, félni sem kell már semmitől. [...] Mondom, ez a ház, van terasz, kert is, / a teraszról *messzire*, majdnem odáig, / ahol, még mások is, itt ér az éjszaka, / és beburkol az, ami mostanság körül- / vesz, félni nem tudok, *nem érdemes*.” (*Magadban*). Elérkezik egy ponton a félelemmentes állapothoz, illetve ennek illúziójával kíván együttlétezni, *bebeszélni* magának a rendet és teljességet. Létmagánya, becsomagoltsága, ittléte keretezi a (szoba- és konyha)jeleneteket (*Éjszakai időszámítás*). Kosztolányi Dezső Budapestjén van jelen a költő. „De fent, a magasban! / Vendége lehet – valakinek. / Itt is, ott is – átutazó.” (*Átutazó*). Buda és pest és a lakás, a benne levés és tevékenykedés bemutatása válik fontossá, mint a semmittevésnek is egyfajta ábrázolása, az életben levés megbecsülésének jeleként, jelképeként. Lawrence Ferlinghetti is hasonlóképpen ábrázolja *az* utcát, annak bejárását, mintha egészen más világban tenné meg útját: „Miközben a tiszta eufória állapotához közeledem / minden várost az utca / féloldalára építenek csak / és cipóm a falakon fölsétálva ablaknyomokat hagy / repedezni vágyó üveg a talpa [...] és arcom mint valami ingán / leng a spárgaszáron / gúzsba kötött lábú játékkártya-kép / lábánál fogva felakasztott Villon”⁷

A beatköltészetre is jellemző a dekadencia és a szomorúság⁸, amely Petőcz líráját is áthatja, benne állandósul és megtestesül (*Az elmaradt pezsgő emlékirata*,

⁵ Lawrence Ferlinghetti: *Ő (He)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 30.

⁶ „Bennem nincs vadság / Szép vagyok óvatos bölcs és nevetséges [...] Hatalmas emberség vagyok részvét-keresőben [...] Be kell számolnom nektek Isten különféle kudarcairól / Isten oktalanságáról [...]” Gregory Corso: *Hatalom (Power)*. Eörsi István ford. In: Ferencz 2004: 184.

⁷ Lawrence Ferlinghetti: *Eufória (Euphoria)*. Eörsi István ford. In: Ferencz Győző (2004) szerk.: *Beatköltők*. Budapest: Sziget Verseskönyvek, 22-23.

⁸ Petőcz András József Attila *Levegőt!* (1935) című költeményének áthallása jelenik meg (*A lelk meg test*) a szomorúság fogalmához, jelentéstartalmához. József Attila szövegének „Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott / hazafelé menet? / A gyepre éppen langy sötétség szállott, / mint bársony-permeteg /

*Az örült*⁹ – szomor, aki szomor), az ember sajátjává válik. Petőcz perszónifikálja is mindezt: „csontsovány részeg a bánat” (*Nem tudni, hova*). A fokozatos pszichikai sorvadás mellé az elgépiesedő és eltárgyasuló testet rendeli. A szomorúság Petőcznél – és a beatköltők hangvételésében is – szinte kinőtt, új szervet, kis dagasztatot, új lélegzőt is jelent, ebben is perszónifikálódik (*Az erek, ahogy, A szív szerel*). A test és a lélek elsorvadását Petőcz a megkövüléshez, az elcsontosodáshoz, csonttá váláshoz, elhasználódáshoz, majd magához a halálhoz igazítja. „Csak a csont, / meg a hús, meg a vér létezik, semmi / egyéb, csak a csont, a hús és a vörös / hullámhab, a megsápadt tekintet” (*Boca do inferno*) és a *megvéhnéd Isten*, a keresett belső társ. Hogy „jöjjön végre pír, pirosság / a megsápadt arcra” (*Nem tudom, mi ez*). „Tudod, hogy nincs jogod örülni a látásának [...] a tekinteted sem a régi, *benned van az idő*, és / benned van a múlt, mindaz, *ami volt*. [...] Öreg vagyok, mégis gondolkodok rá, [...] öreg vagyok¹⁰, nem lehet jogom már semmire, / örüljek, hogy vagyok úgy, ahogy vagyok, és ne / akarjak többet.” (*Az öregember verse*)

A verselés és a zene, zeneiség, a líra *en soi* és *pour soi* csendessége, megilletődöttsége, egyszerre expresszív és fegyelmezett volta a petőczyi manifesztáció-jelleget is körvonalazza. „Ahogy a sokmillió mikroprocesszorból, az agyamból és / a gép agyából előlépnek a hangok: az anyanyelv biztonsága, / a tevékenység öröme, a *győzelem*, ahogy megszületik a vers. / *Ülök itt hárman*: a gép, a szöveg, és saját tétova önnönmagam.” (*Hárman – ülök itt*) A zeneiség másik kifejezése a hangok, a csend, a kiabál(ás) és elhallgat(ás) szintézise, ahol Petőcz kettősséget állít fel. Írja, „Kiabálni itt nem szabad! / Hangok nem bújnak elő.” (*Valahova, el*). A szavak és a beszéd, a harag, elégedetlenség, a megijedés, megriadás az elhallgatást és elhallgattatást, megfélemlítésből is adódó kiabálást eredményez, amely összefügg a jövőképpel, a háború fenyegetettségével (*Átutazó, Nem tudom, mi ez*).

és lábom alatt álmatlan forogtak, / ütött gyermekként csendesen morogtak / a sovány levelek [...]” sorai költői párhuzamot képeznek, megidézik a „falevél-szomorúságod”-at (*Valami pákk*). „Épp azt gondoltam, rám törhet, ki érti, / e táj oly elhagyott. / S im váratlan előbukkant egy férfi, / de tovább baktatott [...]”, a férfi, aki a valaki van mögöttem (*Futásom*) metaforája, jelképe is lehet. A József Attila-vers: „mint szívemben a halál. De jogom van / és lélek vagy agyag / még nem vagyok s nem oly becses az irhám, / hogy érett fővel szóltanul kibírnám, / ha nem vagyok szabad! / Az én vezérem bensőmből vezérel! / Emberek, nem vadak – / elmék vagyunk! [...] Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet [...]”

⁹ A Ferlinghetti által megformált párhuzamot Petőcz is tételezi; az örültnek és az örült alakjában sejlő szörnyeteg képébe saját alakját helyezi-gondolja bele, a költészet művelése és az anyáról való beszélés alaptalaján: „Ő egyfejű és szája üregében / egy nyelv csüng csak / és állati nyelven magyaráz / és az ember kiagyalt egy nyelvet / melyet más állat meg sem ért / és nyelve lát és nyelve beszél / és saját füle hallja szavát / s a fejéhez tapad / és hallja Halál halál / és van nyelve hogy kimondja / amit más állat meg sem ért / Ő ágobogas sétáló gyökér / göblyuk-szemmel feje közepén / és szeme kifelé s befelé fordul / és lát és örült / és örült és lát [...] És ő magáról meg a holtakról beszél / és halott anyjáról [...]” Lawrence Ferlinghetti: *Ő (He)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 30.

¹⁰ Allen Ginsberg hasonlóképpen fejezi ki az öregség és az útonlevés kapcsolatát: „I’m an old man now, and a lonesome man in Kansas / but not afraid / to speak my lonesomeness in a car, / because not only my lonesomeness” Allen Ginsberg (1966): *Wichita Vortex Sutra* 3. In: Allen Ginsberg (1968): *Planet News 1961-1967. The Pocket Poets Series* 23. City Lights Books. Ginsbergtől a vers háború-ellenes megnyilvánulás is volt, az egyik válasz a vietnámi háborúra.

„Nincsen kiabálás ott, / ami mostanság körül / Nem kiabál, mert nem. / Agresszív üresség mindenfelé” (*Átutazó*). Allen Ginsberg *Üvöltés* (*Howl*, 1956) című versében ábrázolja a kortárs iszonyatot: Láttam¹¹: „Láttam nemzedékem legjobb elméit az örület rom- / jaiban, hisztérikusan lemeztelenedett éhezőket [...] kik körbe-körbe járkáltak éjfélkor a vasút mentén / töprengve merre menjenek és elmentek és nem / hullatott könnyet utánuk a kutya se, [...] kik magukban battyogtak, végig Idaho utcáin vizio- / nárius indián angyalokat keresve kik vizionárius indián angyalok, [...] kik röhögni próbáltak de csak csuklottak szünte- / nül és a zokogásig ingerelték magukat [...] mikor a szőke és meztelen angyal megérkezett hogy szét-szabdálja őket a kardjával [...] kik egymás után háromszor vágta fel ereiket sikertelenül, végül is hagyták a fenébe, régiségkereskedést nyitottak, ahol is azt hitték majd megöregszenek, és bőgtek, [...] kik hetvenkét órát autóztak árkon-bokron át / hogy kitalálják nekem van-e látomásom vagy neked / van-e látomásod vagy neki van-e látomása / mely megfejtí az Örökkévalóságot [...] de még ez is csak képzelődés, semmi más csak, re- / ménytéljes töredéke a hallucinációnak, [...] az örült csavargó és az angyali *betanik* az Időben, / ismeretlenül és mégis ideírva, ami még el- / mondható a halál utáni időben, [...]”¹² Petőcz mindemellett ábrázolja azt is, hogyan keletkezik a negatív eredetű csendből egy másik minőségű csend, amelybe(n) (át)létezni képes az én: „Ülök melletted, és arra gondolok, / mindig ezt akarom. ezt a csöndet, / ami bennem, ezt a nyugalmat, itt, / mindig csak ezt” (*Csőnd*). A csend, a hozzá társuló ünnep és templom megteremti a pillanatot szabadságát, lényegét, kontemplációt indukál: „*Tanulni kell mindazt, ami akkor*” (*Csőnd*). Az ünnep ritka és fontos a mindennapokban. Az egykor volt emlékekből találkozást, fogadást, köszöntést, beszélgetést és (meg)emlékezést formál meg, mely mind ünneppé válik, a pillanat, a perc méltóságának megragadásában. „Ha lehet még ünnepelni, koccint / a halandó az ilyesmi beszélgetésre [...] a színpad / egyetlen baráté akkor” (*Az elmaradt pezsgő emlékirata*).

A szövegek értelmezési kerete a nyelvi-fogalmi különbségeket, szókapcsolatokat is érinti, jelentésbővüléssel és jelentésszűküléssel. A meghatározatlanság kifejezése, a *valahol, valami, valaki, aki, ilyesmi, úgy, minden, talán* és *mintha* szavak megközelíthető, de konkrétan ki nem mondható, körül nem írható és meg nem határozható jelentés(tartalmaka)t generálnak: „És van erre valami futás. / Valami hallgatás és csend. / Van erre *minden* ilyesmi. [...] Szeretném, ha másképpen lenne. [...]” (*Valami futás*). A nyelvi keretben a szavak hiánya – és ezáltal a jelentés hiánya is – dominál, amely továbbengedi az olvasói interpretációt nemcsak az immanens

¹¹ Petőcz is alkalmazza a (szem)tanúság ginsbergi példáját, a kijelentő módú, objektív hangvételi *láttam* szóval: „Láttam a hűséget követelő fiút [...] üvöltözött, / és remegett.”, „Láttam a hűséget követelő lányt [...] remegett ő is, / és folytak a könnyei.” (*Értekezés a hűségéről*). Megfogalmazza az örület motívumát több helyen Georg Trakl is: „Mohón visong az örület, / s ellepnek házat, [...] csűrőket. / Sötétben jeges szél nyivákol”. Georg Trakl: *Patkányok* (*Die Ratten*). In: Georg Trakl (2002): A magányos össze. Budapest, Fekete Sas Kiadó, 48.

¹² Allen Ginsberg: *Üvöltés* (*Howl*) I. Orbán Ottó ford. In: Ferenczi 2004: 74-84.

világ felé, de a Petőcz által képviselt és kifejezett világszemléleti alakzatok irányába is. A nyelvi és képi kettősség megteremti az értelmezés és a nyelv alkalmazásának a szabadságát is. Összekapcsolódik az eszmei mondanivaló a vizualitással, a modern és avantgárd a szemantikai hagyománnyal, ennek kognitív vonalával. „Magához, magához, feltétel nélkül, / Nem is tudom, nem is tudom.” (*Talán újra – és itthon is*). A jelentéscsökkenés és jelentéstöbblet (*Minden, aki; Az idő – talán egy pillanatra*) a tartalmi és formai törésekkel, szándékos elválasztásokkal fontos verbális eszköz, amely Petőcz versszerkesztésében jellemző elem: „Van a minden, *aki* csak / éppen van. [...] Tudom, hogy / immár semmit / sem tudok. / Csak *van*, és / akarom is, / hogy legyen. / Valahogy / a mosolya / az, ami. / Ránézek, / és vagyok val- / lamiért. / Kora reg- / gel, amikor / semmi se. / Mert néha / van ő, *aki* / a minden.” (*Minden, aki*) A „minden” a teljességet magába foglaló szó, a filozófiai-eszmei és a megszemélyesített értelemben vett minden (*Minden*).

Petőcz írásművészetében a csend az időbeliséggel is társított: „magamban, csak a hallgatás, az idő / ebben a csendben telik, ha csendnek / mondható egyáltalán, azt, ami erre. / Elhallatszik idáig, igen, valami zaj / onnan, ami nem is annyira messze, / ahol történik mindaz, ami történik, / s aminek nem lenne szabad, ahogy / mondod, nem lenne szabad ma már.” (*Magadban*). A történés a háborút és a „sunnyogó” (*Ahova messze*) halált is jelenti, magába foglalja mindvégig a saját test, a környezet és az idő megváltozását is (*Meglassult idő, Éjszakai időszámítás, Az idő, ami van*). Az idő lelassulása megállása (megállítása) a megfelelő intervallumban történik meg, ami otthonosságot, nyugalmat, komfortot teremt: „Az őszi nap az arcomba, bele, olyan, [...] ahol *otthon, neked*, különös növények, [...] mondhatod, boldogság, mert úgy, ahogy. [...] őszi nap, elvagyódás, rosszkedv és harag, / annyi marad, nem éppen sok, a múltból [...]” (*Az őszi nap*). Az immanens távolságok átvitt értelművé teszik a tisztaság, a lélektisztítás, és az elme tisztulásának folyamatát is. A lélek *megmosakszik*, amely jelenti a rituális, víz általi és szellemi megtisztulást, a sajátos megkeresztelkedést is: „Kezet, arcot mosok [...] Homlokom / a tükörnek feszül: így nézek bele a szemembe. [...] csend, hűvös és sík felület, / bezártság, majdnem szomorúság, ahogy itt –” (*Hárman – ülök itt*). A kötetben megformált „idő valóban mozdulatlan. / A kezed sem remeg már, / valami végképp véget ér, / bár lélegzik még körülöttem / az idő, valamiféle csend / fedi el, csend, majdnem / némaság, szinte némaság / a csend helyett, de a csend? / *mi a csend?, múlik-e így?*” (*Idő, újra – Európa*). A csend és a hang kapcsolata maga Európa, a szabadság és a(z érték)rend mentén Petőcz András hangja és igazsága is, a poétika manifesztációja.

Ez a csend és idő-állapot teremti meg a kontempláció, a környezeti megfigyelés cselekményét is. Petőcz kontrasztba állítja a világ és a lélek külső és belső háborúját a kontempláció eszközeivel: „a *semmit* nézed [...] nem látsz, de bámulsz / magad elé, ha éppen ott, a parton. [...] belefolladsz a fénybe. [...] Erőszak, pusztulás magad / körül az, ami *itthen*, szétesik minden, [...] Megállsz a parton. Nézed a vizet. / A tekinteted üres, mint a *halottnak*, [...] lesznek majd nyugodtabb napok? / Amikor örülhetünk a változásnak?” (*Vízparton*). Az elmúlás kifejezésében rokonítja a

saját verselését Petőfi Sándor *Szeptember végén* (1847) költeményével, Petőcz versvariációja ugyancsak a befelé fordulást, az elhullást hozza. „Magam vagyok. A téli világot itt, / mindenfelé, körülöttem, nézem [...] *Elhull!* A világ, a test, meg mind-az / ami volt” (*November végén*). A költő makacsul, elhatározottan ragaszkodik az elkerülhetetlen folyamatos hangsúlyozásához. A halált itt ikonként mutatja fel, mindvégig kijelentő módban fogalmazva meg a versszöveget. „Fé- / lek olykor, ilyenkor gondolkodok reád.” (*November végén*), valamint mondja és gondolja a jelent és a már megismert és megismerttetett távolságokat. Kérése: „*Ilyen halált adj, suttogom. Nem / kell vér, semmi erőszak nem kell [...] rémület se, nem kellenek eltorzult / arcvonások, semmi ilyesmi, nem!*” (*Ágyban, párnák között*). Az én ebben a kontemplációban egyszerre valós és fiktív víziót vázol: „Csak bámulod, ahogy, / Lábuk alatt dübörög a. / Lábuk alatt beomlik a. / És nem tudod, merre a [...] Mondjuk, hogy haza és szabadság? / Aztán csak szunnyad a nép [...] Fekszel a földön, bámulod. [...] Fehér inged férgeknek világít.” (*Katonák menetelnek*).

A kontempláció, a danse-macabre-jelleg¹³ (*Futásom*) és az ima az *akart* nyugalom, a halálba vezető út tisztasága, az útra felkészülés joga felé vezet („Nem akarom a remegést, [...] nem akarom a zsibbadást, [...] nem, nem akarom, soha többé.” *Meglassult mozdulatok*). Az ilyen típusú, negatív és eleve a pusztulást hordozó élet fokozatos elutasítása meghozza magának a temetkezésnek, az ön-eltemetésnek is a vizualizációját, a „deszka-földes” (*Ezekbe a sorokba, A szomorú nem, Vagyunk, akik, Valahogy minden*) létállapot akarását. A fokozatosságot Petőcz nyelvi megoldással illusztrálja: „Nem mozdul, aki nem, csak *feksz*, / és maga elé, ha néz, csak ippeg így, / nem tudja, minek, hogyan, és mit, / az *üz*, mit üzen, ha van még *üz*, / de nincs már *üz* se, a semmi volna / ha volna még bármi is, üres az utca [...] mindenfelől a *háb*, a *háb* az üzen, / vagyis *üzen se*, csak legyen a *hal*, / legyen a *puszt*, mindenki *puszt*, az / a jó [...]” (*A szomorú nem*). Ez megteremti az *üzenet* és a *háború* kettősfogalmát, dadogást indukál (hangsúlyozva a *Dadog* kötet címadását is). Petőcz ezt a nyugtalan-ságot, veszteséget csonkolással, szintagmaelhagyással alkotja meg, és mutatja meg jelentéskereteket, a nyelvi határokat és interpretációs lehetőségeket is, ugyanakkor nyomatékossítja a szimbolikus tartalmú deszka-zártságot: „Bezárom magam, ide, hogy mégis / *hogy mégis*, mondom, *hogy mégis* / *rendben van minden*, bezárom, nem / akarok semmi egyebet, magamra / csukom az ajtót, és nem leszek el- / érhető, nem leszek már senkinek, / elérhető” (*Ezekbe a sorokba*).

A szorongás, fulladás, a beszűkülő, légüres tér (*Igencsak táv, Nem tudom, mi ez, A konyhából a nappaliba*), az üresség („*Nincsen levegő*, mondom, és / csak tátogok, tátogok egyre” *A konyhából a nappaliba*), a hermetikus elzártság, a becsomagolás vagy becsomagolódás egyszerre a bent és kint (zárt és nyitott) dimenzióit tárja fel:

¹³ Az expresszionista Trakl is megfogalmazza a danse macabre-jelleget: „Isten színnel álmodik, / érzi tébolykőnnyű szárnyát. / Dombon körben árnyak járnak, / zord enyészet táncait” Georg Trakl (2002): *Délutánba suttogón* (*In den Nachmittag geflüstert*). In: Georg Trakl (2002): *A magányos ősze*. Budapest: Fekete Sas Kiadó, 49.

„megfulladok, / suttogod magadnak, csakis ön- / magadnak. Ezt így *nem!* [...] Mondom, valami van körülöttünk / ami *nem*, az istennek se úgy, ahogy / kellene, *itt*, ahogy *épp.* Mondom.” (*Nem tudom, mi ez*). A tátogás és dadogás összekapcsolódik. Petőcz akarja „a zuhanást¹⁴: „takarjon, be, *ott*, a tenger, habozzon / felettem, elfedve mindazt, amivé én, / ami az évek alatt, *amivé én* magam, / lezárni mindent: csak egyetlen lépés.” (*Boca do inferno*). A „zuh” (zuhanás) maga lesz az átlényegítés, az átlépés, a metamorfózis, a viszonylagosság: „kicsinke lennék, amikor lefelé, oda, / kicsinke, ha még léteznék egyáltalán” (*Boca do inferno*), a Petőcz által már korábban megfogalmazott *egészen kicsi kis létező*, aki eléri a „felette mélységes” (Prédikátor könyve 7:24) állapotát, ezzel együtt a mélységek és magasságok távlatait, amelyek (horizontális) lokalitásokat jelölnek, és vertikális értelemben a földi és égi létet szimbolizálják.

A dimenzióátlépés tér-felfedezése és tér-felfedése Petőcz-nél egyszerre jelenti a menekülést és a távlatok megnyitását. A magánterület (magánszféra) és a köz(tér) elhatárolt zónák. „eljön / a perc, és megtapasztalod, / milyen is keresztülmenni, / átkelni végre a zöld gyepen” (*Átkelni a zöld gyepen*). A zöld gyepterület mint egy egységes tér, szín, elvezet egy másik tudattérbe. Az átlépés lehetőségének kifinomult és egyértelmű ábrázolása ez (*Átkelni a zöld gyepen, Útközben – a túlsó partra*), ami azonban veszélyt is hordozhat magában: „Annyira fél, aki annyira, hajnalban, [...] annyira vége minden, / annyira szét, annyira más, vége és / szét és más és csak így, annyira ne- / gatív, igen, ez a jó szó, annyira *ne*, / hogy a szorongás benne, annyira úgy, / ahogy eddig soha, nem itt, nem vele, / hanem messze, ott biztonság, vagy / ott se, semmi, ezt így nem lehet so- / káig [...]” (*Annyira fél*). Kikristályosodik, hogy ez a (nem kézzelfogható) szubjektív *valami út* sorsszerűségében nem kizárólagosan determinált, hanem változható és változtatható, szabad útvonal (*Aki el, Nem tudni, hova, A születés misztériuma*).

A kötetekben megjelenő szemiotikai-szimbolikus keret és a dőlt betűtípussal szedett szavak a jelentéstöbbletet, a jellé alakítását mutatja meg (összeolvasva külön jelentéscsoportot képeznek az adott strófán belül is), amelyen keresztül a megfogalmazások törzsi nyelvhez, jelszóhoz, jeladáshoz válnak hasonlónak („hadi utu reá” *Igencsak táv*). A szavakkal („szerel”, „töred”, „szomor”, „háb”, „üz”, „elhatár”, „működ”, „bátr”) önmagában is új nyelvet teremt, szintetizál, vagy szóátjárásokkal játszik (*Konzerv, Lehetne így*) Petőcz („kíváncsi tekintet, *ki vagy?*, kérdezi / újból, *kivagyok*, mondom, aztán azt, / ki is?, hogy nem tudom, *mit is.*” *Konzerv*), vagy a

¹⁴ Gary Snyder (1930): „*Le kell zuhannom.* / Egy pillanat zavarultság, majd élettelenül / Puffanva-cső-römpölve hullok a szirtől / Az ürbe, le a gleccserre.” 8. John Muir a Mt. Ritter-en. *Mitoszok és szövegek (Myths and texts)*. Jánosy István ford. In: Ferencz Győző (2004) szerk.: *Beatköltők*. Budapest: Sziget verseskönyvek, 210. Allen Ginsberg is megfogalmazza a zuhanás *megszentségesülését*: „Valóságos szent nevetés a folyamatban! Mind lát- / ták! a vad szemek! a szent ordítások! Búcsút / intettek! Leugrottak a tetőről! a magányba! in- / tegetve! felvirágozva! Le a folyamba! az utca / közepére!” Allen Ginsberg: *Üvöltés II*. In: Ferenczi 2004: 86.

„Nem találok a szavakat, / hiába keresem, a szekrény / alatt is néztem, nem, nem / nincsenek sehol.” (*Lehetne így*) megoldásokkal.¹⁵

Az anyáért, aki alszik kötet egyik jelentős analógiája a beatköltészet. A Petőczöt a kassáki poétika¹⁶ mellett jellemző líra az intertextualitás jegyeit is mutatja. Petőcz a beatköltészetet forrásként is alkalmazza. Ezen belül Gregory Corso világát Percy Bysshe Shelley *A Defence of Poetry* (1840) című művének hangvétele, mondanivalóját is megképzzi Petőcz a szövegekben, a költészet Shelley-i manifesztációjának védelme (defense) jelentéstartalmával. A költészeti vagy esztétikai instrukciók helyett inkább a költők és a költészet romantikus mozgalmaként demonstrálódik Shelley munkája, a megközelítésé, feltételezésé filozófiai olvasatát kínálva. Az értelem és képzelet felé fordul az intenció, az értelmet logikaként, a képzeletet észlelésként meghatározva. Shelley hozzáteszi, hogy ezt kiegészítve a nyelv maga meg képes mutatni az ember szándékát, készítését a rend és a harmónia felé, amely a szépség egységének megbecsüléséhez vezet.¹⁷ Shelley és Corso az erkölcsi és társadalmi fejlődést, az etikai¹⁸ (moral) és társa-

¹⁵ Petőcz a nyelvi-verbális játékba, keretbe (*Szerintem bátr, A lelk meg test, Aki el, A szomorú nem, Ha majd el*) az „érthetetlen szöveg, ami van, ami itt” (*Ha majd új*) tudatos funkcióját építi be. Ez nemcsak a tartalmi, de formai jegyek sajátosságára is felhívja a figyelmet. A csonka szavak csoportja által alkotott hiány-metaphora a világ és az egzisztencia hiányosságainak és csonkaságának a jelképe is. A szonettforma (10, 26), illetve 5-5-1 soros strófa-kép a szemantikai-szemiotikai összefüggést is feltár (zár és nyit meg egyszerre). Az elképzelt szavak hosszát megadja a rajzolt vonal hosszúsága, a jelentést a beírt (berajzolt) kérdőjel és a felkiáltójel segíti. Ezzel Petőcz a konstruktivista költészetéhez és annak vizuális megoldásaihoz is visszatér. A nyelvi kerethez folyamatosan és szervesen adódik hozzá a dadog(ás), az életet lezárni vagy lerázni akaró én megnyilvánulásaként („Csak dadog, mint a szélütött, tudod, / tudod, milyen az, már nem beszélhet, / már nem tud megszólalni, [...] jelzi, hogy / még él, és élni akar, hogyha engedik. [...] Csak dadog, aki dadog, aki itt, errefelé, [...] jelzik, még élnek, mert élni akarnak, [...]” (*Dadog*)).

¹⁶ Kassák Lajos és Petőcz András költészeti munkásságára jellemző „hogy az avantgarde művészet élet-szemléletéhez hű maradt [...] a magány és a bánat témaköreiben is megőrizte az avantgarde poétikájának némely elemét. Kassák a világ szerkezetét próbálta verseiben felidézni, nagy gondot fordított a tárgyak és a tények rajzára, s az ember és az élet viszonyának általános törvényszerűségeit iparkodott formába önteni. Az egyedi, a véletlen, a rendkívüli helyett az egyetemes jellemzők versbe foglalására törekedett. [...] A képzőművészeti konstruktivizmus formaelveiből ösztönzést merítő irodalom az ember életének és környezetének állandó jegye iránt érdeklődött; az ember sorsából a fő vonalakat, az ismétlődő helyzeteket, az örök motívumokat emeli ki. [...] a Kassák által kiformált [vers]változatban, rendszerint nem folyamatok, hanem állapotok rögzítésével találkozunk, az öröm és az idill, a szomorúság és a lemondás időtlenné tágításával. Kassák arra törekedett, hogy a költészetet megtisztítsa az elbeszélő és anekdotikus elemektől, az időre és a helyre utaló tényektől s pusztán magát az érzelmet, az érzélemhez fűződő észlelési és gondolati reflexiót szolgáltassa meg.” Arcanum Kézírókönyvtár: *A konstruktivizmus mint közvetítő eszme és módszer*. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Spenot-a-magyar-irodalom-tortenete-1/viii-kotet-a-magyar-irodalom-tortenete-19451975-ii-a-kolteszet-81D8/az-avantgarde-utoelete-88D8/kassak-lajos-18871967-dioszegi-andras-beladi-miklos-88DF/a-konstruktivizmus-mint-kozvetito-eszme-es-modszer-88E0/>

¹⁷ Percy Bysshe Shelley (1823): *A Defence of Poetry*. Poetry Foundation, 2009. október 13. Chicago: Poetry Foundation, 2009. <https://www.poetryfoundation.org/articles/69388/a-defence-of-poetry>. Shelley eredeti művének címe, amelyben az esszé később megjelent: Percy Bysshe Shelley: *Essays, Letters from Abroad. Translations and Fragments*. Mary Wollstonecraft Shelley szerk. London: Edward Moxon, Dover Street, 1840.

¹⁸ Az etikai és társadalmi kerethez fejt ki Shelley, hogy „a költészet erkölcstelenségének ellenvetése annak a módnak a megítélésén alapul, ahogyan a költészet az ember erkölcsi fejlődését szolgálja. Az

dalmi törvényekre vonatkozó (civil laws) alkotói és védelmezői funkciót kívánta (meg) a költőktől. Corsót mindez inspirálta a beatköltészet új poétikai irányának elméletének kidolgozására, hogy maga is a költészetet forradalmi, változást hozó kontextussá alakítsa¹⁹. Shelley mellett Corso az angol romantikus költészet felé általánosságban is nyit, és mutat érdeklődést, tudatosan alkalmazva ezt a versirodalmat a kortárs beatköltészetben. Corso és Shelley költészete és felfogása közötti hasonlóság a tehát a nagyfokú váltásban, lázadó jellegben, a közösségvállalásban nyilvánul meg.²⁰ Corso-nál kialakul a confessional poetry és a beat literature két releváns kategóriája, amely Petőcz szövegeit, verseit is meghatározza.

Allen Ginsberg Petőczöt a *Howl* című verseskötete (1955) által inspirálja és vonzza Petőczöt. A howl (üvöltés, ordítás, kiabálás) és a „mondom”²¹ gesztusára („Mondom, nem kapsz levegőt” *A túlsúlyos vers*; „Mondom, álmodom olykor” *Álmomban olykor*; „kinek a kora mit üzen nekem” *Álmomban olykor*) mindkét költő épít. Petőcz részben visszatér *A látogatás emléke* című kötetben megjelenő kiabáláshoz, Ginsberg kapcsolódik Lawrence Ferlinghettihez is. Allen Ginsberghez Petőcz arcot komponál és formál („benne sokféle arc” *Álmomban olykor*). Leírja, milyenek a költő vonásai, a(z össze) hasonlítás akaratóval, amely egyben a beat szellemiséggel való azonosulás szándéka is. Petőcz intencionalitásának talán két legfontosabb fogalma a szabadság és a rend, amelyből a szabadság eszmeisége és gyakorlati lehetőségét bontakozik ki, melyekkel a költő azonosulni akar: „Irgyelttem a szabad-

---

etikai tudomány elrendezi az elemeket, amelyeket a költészet teremtett, és sémákat mutat a polgári és a családi élethez [...] az emberek gyűlölik, megvetik, elmarasztalják, becsapják és leigázzák egymást. De a költészet [...] Magát az elmét ébreszti és tángítja ezáltal, és ezernyi felfoghatatlan gondolatkombináció befogadóivá teszi.” (‘The whole objection, however, of the immorality of poetry rests upon a misconception of the manner in which poetry acts to produce the moral improvement of man. Ethical science arranges the elements which poetry has created, and propounds schemes and proposes examples of civil and domestic life [...] men hate, and despise, and censure, and deceive, and subjugate one another. But poetry [...] awakens and enlarges the mind itself by rendering it the receptacle of a thousand unapprehended combinations of thought.’) <https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/01/A-Defense-of-Poetry.pdf>

¹⁹ Corso írja: „A gyönyörhöz dermedek kezeim, / ahogy a Halált elérték és megfeszültek! [...] és én, mint-ha feldönténék egy tejeskorsót, / titkokat öntök a haldokló papírra.” (‘ My hands did numb to beauty as they reached into Death and tightened! [...] and I, as though tipping a pitcher of milk, pour secrecy upon the dying page.’) Gregory Corso (1955): Shelley kéziratát tartva (I Held a Shelley Manuscript). Gócz Adrienn ford. In:

²⁰ Sanders, Andrew (2004): *The Short Oxford History of English Literature*. New York: Oxford University Press, 2004, 386). Idézi: Ondrej Thaisz (2010): *Poetry of the Beat Generation*. Tomas Bata University in Zlin, Faculty of Humanities. 44. https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/13460/thaisz_2010_bp.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²¹ A „mondom” Petőcz lírájának általában vett fontos eleme (*Magadban, Nem tudom, mi ez, Konzerv, A házmester okoskodik*), hasonlóan az ismételt vagy iker-szókapcsolások („maga-magam”, „csakis-csakis” A tisztaság verse, „Azután, azután, azután” Az idő, ami van, „neked, neked, neked” A szív szerel) megoldásával, ezek repetitív jellegével. A mondás tilalma, korlátozottsága a *mondom* kifejezés többrétegű jelentéstartalmában, a(z el)hallgatás ellenében is megjelenik. Analóg a beatköltészetben is megjelenő példa, Lawrence Ferlinghetti egyik versében a *fény* és a *halál* fogalmainak kiemelése is: „és látja a fény fény és hallja halál halál” Lawrence Ferlinghetti: *Ó (He)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 31.

ságodat, / a magabiztosságodat [...] 1980-ban találkoztam veled, / 21 éves voltam, / két szót, ha váltottunk, / kezemben a frissen megjelent kötetteddel. / Minden annyira más volt akkoriban. / Költő akartam lenni, / és meg akartam változtatni a világot magam körül [...] Most már alig tudok csak lélegezni is.” Majd azonban elszomorodva teszi hozzá, Ginsberghez kapcsolódó hitében megrendülve: „és a mosolyod elhitette velem, / hogy minden oké, / minden rendben lesz, / szabadok és boldogok leszünk [...] Azt hiszem, átvértél, / Allen Ginsberg, / és emiatt / most nagyon szomorú vagyok.” (*Találkozásom Allen Ginsberggel*). Ginsberg, mint a beatköltségzetnek (nyugati, amerikai típusú költészetnek) egyik vezéralakja csalódást okoz, a költői és poétikai hitvesztés a petőczyi lírai ént tovább formálja. Érvényre jut ebben a verskategóriában is József Attila *Levegőt!* (1935) című verse, inspirációja, eszmei jellege, intertextualitása (*A túlsúlyos vers, Álomban olykor*, „Álomban olykor / megpillantok / valami különös, / nem éppen e világi / csodát” *Álomban olykor*). A *Beat* és a *Keserű óda* ciklusokban megírt szabadság és rend („mert ahol / a szabad a rend, ott a végtelen, / írva vagyon, és ez a lényeg” *Valami futás*), valamint az írás cselekménye a verset (mint egyfajta szent-írást) jeleníti meg, igazságértékkel, érték- és eszmeszinttel. József Attila vagy Petőfi Sándor költészetét és kettejük személyiségét – Petőfi alakját kiemeli, megformálja, megszólítja (*Merre vagy, Petőfi Sándor?; Szabadság, szerelem*) – Petőcz a befogadáson keresztül kombinálja, és a belehelyezkedéssel Ginsberget még közelebb hozza. Időbeli, nyelvet érintő, felidéző és jelenbe hívó vissza- és belehelyezkedés is ez Petőcz részéről („danolgat”, „énnekem”), ahol a szabadság és szerelem petőfi-i ikerfogalommá válik (*Szabadság, szerelem*), és ahol a vers nyelvezete, stilisztikája József Attila vagy Petőfi letisztult, kimondó jellegű verselését tükrözi, ezt követi (Petőcz Ginsberghez hasonlóan ebben hisz, ezt tartja követendőnek).

Ebből az útkeresésből, az úton levés egzisztenciális módjából, az út és utak kereséséből alakul ki a rátalálás (nemcsak szövegi és szövegalkotási) öröme, a lényeg és az értékek megtalálása. Jack Kerouac *Useless!*²² című versének ciklusmottóként, paratextusként való alkalmazása és fel-*használása* sokat mond: a haszontalan(ság), hasznavehetetlenség, a használatlanság, a használaton kívüliség sugallata az esőtől („heavy rain”) a tengerig („into the sea”) vezet. Petőcz összébb vonja a magyar (történelmi) vonatkozásokat a nyugat-európai beatköltségzettel, vagy egyéb újító jellegű poétikával manifesztumköltségzettel. Kerouac *Úton*²³ című regényből indított saját vonal az elindulás és megérkezés, az elindulás és úton levés kettősségét ábrázolja: „Elindulni Deannel, / az volna jó. / Hej, Jack! / Végig Amerikán. / Vagy éppen végig Európán, / szabad hazában, / szabad földeken által / óceántól / a tengerig.” (*Úton*). Az úton-levés mesejellege, napló-szerűsége az egykor volt beat-

²² Jack Kerouac (1971): 'Useless! Useless! / —heavy rain driving / into the sea'. In: Jack Kerouac (1971): *Scattered Poems*. City Lights Books.

²³ Jack Kerouac (1983): *Úton*. Bartos Tibor ford.: Budapest: Európa.

nemzedék társaságával és helyszínekkel egészül ki, mint Párizs, Bécs, Berlin, Budapest, Bukarest (illetve többek között Cascais portugál település) megjelölésével. Az én maga velük együtt válik a versekben megjelenő akarattá, szabadságeszmévé, úttá. „Útközben boldog lennék” (*Úton*), írja. „csakis ott vannak határait, / abban a határtalan világban, / ami mára itt van velünk, / és amivel, / láthatóan, / nem tudunk mit kezdeni” (*Úton*). A *valami* és *ilyesmi* szavak a szabadságnak már eszmei-szellemi-filozófiai jelentőségét, nyelvvel kifejezhetetlen, körülírhatatlan voltát is jelzik („az igazat mondd, ne csak a valódit” értelmében), amelynek elgondolhatósága a tapasztalattal szervesen egy egységet alkot. A (nyelvi, értelmi és jelentést nyomatékosító) szabadság jelenik meg Iggy Pop *The Passenger* (1977) című dalában is. A (jelentés)ismétlések Pop dalszövegében ugyanazt az útonlevést, a tapasztalat- és élményszerzést, a kalandot tárják fel: „I am a passenger / And I ride, and I ride / I ride through the city’s backsides / I see the stars come out of the sky / Yeah, they’re bright in a hollow sky / You know it looks so good tonight / I am the passenger / I stay under glass / I look through my window so bright / I see the stars come out tonight / I see the bright and hollow sky / Over the city’s ripped back sky / And everything looks good tonight [...] And everything was made for you and me [...] So let’s take a ride and see what’s mine [...] So let’s ride and ride and ride and ride [...]”²⁴ Ezt idézi meg Petőcz Gregory Corso mottójával („Last night I drove a car / not knowing how to drive / not owning a car”).

A szabadság empirikus jellege a szabadság eszmei-ideológiai elgondolhatóságát, a lírai én saját maga számára igazolható jellegét, bizonyítékát teremti meg. Petőcz ezt köti a szabadságot másként megélt és megélt beatnemzedék empirizmusához. Ebben tételeződik a szabadág – Kosztolányit, és konkrétan a *Hajnali részegség* verset is idéző – otthonossága is (Budapest, Donáti utca, Logodi utca, „messzire indulok / – vár rám a Logodi – , / a Tóth Árpádon át” *Álmomban olykor*). Petőcz alapvetően és folyamatosan tartja fenn a beatnemzedékkal, beatköltőkkel a szoros interszubbjektivitást is. A költők jelenléte (nem-léte, megidézett eszmei-szellemi jelenléte) fontos kapcsolat, és rámutat a Petőcz által kifejezett mindenkori hiányra, hiányesztétikára, szorongásra, a barátság(ok) hiányára²⁵ vagy a megfelelő mi-

²⁴ Iggy Pop (1977): *The Passenger*. <https://www.azlyrics.com/lyrics/iggy/pop/thepassenger.html>. A dal Iggy Pop és Ricky Gardiner közös, *Lust for Life* című albumán jelent meg 1977-ben.

²⁵ Petőcz kimondja, hogy „Hűséges vagyok / a hűségképtelenséghez” (*Értekezés a hűségről*). Ebben a „magad vagy” kifejezése az elmagányosodás, az egyéniséget és identitást is szinte veszélyeztető ellentét, a kollektívizmus ideológiájával. Az egyedüllét a magányt, ám az erős személyiséget, a kívülállást is kifejezi („Nem akarok senkitől se függeni” *Értekezés a hűségről*), sőt egy sajátos rezisztenciát is képvisel: „engem hagyjanak elmenni, / ne akarják teletömni a fejem / mindenféle hamis ideológiával” (*Elegem van*). A „magad vagy” eszmeiségében a saját útbejárás, költészeti inspirációk, példaképek segítségül és esz-közként szolgálnak, az útkeresés (szinte) másodperceinek (szinte) pillanatfelvétélhez hasonló képével: „Nézem, miképpen int / búcsút a nyár. / A tél majd megtalál.” (Keserű óda). A nyelv megragadásában („Nem tudom elmondani szebben, / hogy a hiányod éppen / miféle kín” *Keserű óda*) Petőcz Ady Endre versének első részéhez hasonlóan ábrázolja a hiány megfogalmazhatóságát: „Homlokomra várom puha kezét / És a szívem tájára, hogy itt fekszem, / (Mondd csak, hogy a Te nagy várásodat, / Édes Senkim,

nőségű emberi kapcsolatok hiányára is. Petőcz lírája itt a beat alapjaiból épül fel illetve merít, de tudatosan az eszmei-szellemi kapcsok és összeköttetés hiányát is felmutatja: „Hogy valaki majd vigyázzon rám [...] *Annyira jó lenne megölelni valakit. / Gondtalanul, szorongás nélkül.*” (*Házasság*). A szorongást és a félelmet, a szomorúságot megerősíti Ginsberg *Üvöltése*, a társadalomkritika, a városkritika mentén, ahol a kiterjedő pusztulást Ginsberg isteni-emberi alkotói-teremtői-konstruáló talajra helyezi: Moloch, Főnícia istene, az alvilág istene. „Moloch, kinek szeme ezer megvakult ablak! Mo- / loch, kinek felhőkarcolói mint végtelen Jeho- / vák állnak a hosszú utcákon! Moloch, kinek / gyárai álmodnak és hörögnek a ködben! Mo- / loch, kinek kéményei és antennái megkoro- / názzák a városokat!”²⁶

Petőcz megformálja a kaddis, az apához és anyához írt, a halál jelenléte köré felépített emocionális-émlékezeti, tapasztalati keretbe foglalt verscsoportot. A kaddis a meg nem született szabadságért, az anyáért szól, megteremtve a belső retorika sajátosan intenzív és impulzív műfajiságát is, a gyásznak (erősebben emocionális) és az objektivitásnak a határmezsgyéjén, amely Ginsberg *Kaddis Naomi Ginsbergért*-ben megfogalmazott sorait („hogyan itt voltál, és változtál, mint megtört fa vagy virág – / a földet táplálta – de megőrült a szirma, tarka, / gondolkodó Nagy Világegyetem, megrázva, nyesett / koronával, lombjafosztottan, zsúfolt kórházba dugva”²⁷) is elhúzza a narratív-objektív elbeszélés felől az éteribb, szépséggel telt mondatig: „magányos szemedtől / szemedtől / szemedtől / Virágokkal teli Halálotól.”²⁸ Az emlékezet („ócska, hibás, beteg krumpliból, valami zsírból, / két szem tojásból / süttőtél nekem valami ennivalót, és annyira ízlett.” *Kaddis az elfeledett apáért*) és felejtés legfontosabb alanyainak, az apának és anyának megírt két kaddis (*Kaddis az elfeledett apáért*, *Kaddis az elfeledett anyáért*) nemcsak a költészeti-poétikai, de Petőcz családi vonatkozású útjainak bejárását is tükrözi. A gyerekkori majd a kórházban tett felnőtt látogatás mellett a verselés cselekménye a bűnbánás és bűnbocsánat kettősében is íródik. „és azt hiszem, / hogy valami fohással, / verssel, / mindez rendbe hozható, / azt hiszem [...] dehogy lesz jobb, / dehogy hiszem.” (*Kaddis az elfeledett apáért*). A homályosodó, elmosódó, egy idő után már pontosan fel nem idézhető képekre (*valami fohász, valami zsír*) is utalnak ezek a motívumok. Az imajelleg erőteljes: „legyen békés a földed, / legyen békés és nyugodt, / veled vagyok, / itt, / ahol velem voltál, / és velem leszel, / mindaddig, / ameddig lehet, / az időnek végezetéig.” (*Kaddis az elfeledett apáért*). Az anya alakját a költő *elmondja*: „Azt mondom, boldogtalan voltál, / azt mondom, nem tudtál

---

sírták-e már szebben?)” Ady Endre (1912): *Az angyaloknál becsületesebben*. Nyugat, 1912/18. Országos Széchényi Könyvtár – Elektronikus Periodika Archivum. <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00112/03570.htm>

²⁶ Allen Ginsberg: *Üvöltés (Howl) II*. Orbán Ottó ford. In: Ferenczi 2004: 85.

²⁷ Allen Ginsberg: *Kaddis Naomi Ginsbergért (Kaddish for Naomi Ginsberg)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 104.

²⁸ Allen Ginsberg: *Kaddis Naomi Ginsbergért (Kaddish for Naomi Ginsberg)*. Eörsi István ford. In: Ferenczi 2004: 131.

minket elviselni, / azt mondom, nem szeretted az apámat, / azt mondom, másik életet képzeltem magadnak [...] azt mondom, volt benned valami végtelen szomorúság, / azt mondom, magányos maradtál egész életedben.” (*Kaddis az anyáért, aki alszik*). A haláltól való félelem és a vele való megbékélés, szembenézés motívuma lesz a „Ne félj tőlem” (*A misztérium [havas táj, éjszaka]*), valamint a Charles Bukowskitól (*hello, how are you?*) vett mottóban szereplő „this fear of being what they are: dead” (*Ne félj*) sorában, amelyek egyaránt szólítják meg az Én és a Te személyét. A létezésről (is) való félelem, Ginsberg *Kaddish* (*Kaddish for Naomi Ginsberg*, 1956) című költeményében is megjelenő Halál, amelyet édesanyjához, Naomi (lánykori nevén Levy) Ginsberghez írt. „And you’re out, Death let you out, Death had the Mercy” (*Kaddish for Naomi Ginsberg*), „S te kívül vagy, a Halál kieresztett, a Halál / irgalmas volt,” (Eörsi István fordítása). Petőcz továbbmegy: „s miféle terve / van az Istennek veled. / Vagy bárki másnak. / Tétlenkednek a falak / nem értik, miféle / alak, / aki az ajtódon benyit” (*Üres szoba*).

Petőcz András lírája, poétikája, énje „szürke fényben” (*A misztérium [havas táj, éjszaka]*, *Egyedül*) fürdik. (Ön)megszólításai folyamatos párbeszédben állnak, egyszerre önmagával és az olvasóval, valamint megteremti az időbeli-költészeti viszapillantásokat a magyar (József Attila, Petőfi, Kosztolányi, Csokonai) költészet és az egyetemes, azon belül a beatköltészet között. Petőcz saját megfogalmazásában *Az anyáért, aki alszik* című kötet „egy szomorú könyv. És mégis: egyfajta boldogság.”²⁹ Ahogyan Gary Snyder is megfogalmazza: „Hol hát a pokol? / A holdban. / A hold változásaiban,”³⁰ Petőcz is kiemelten kezeli a világromlás, világpusztulás morális és fizikai jegyeit, ezek manifesztációját. Ebben a manifesztációban jelenik meg olykor egy-egy reményteljesebb, derűsebb sor vagy gondolat, ami átmeneti, temporális megoldást képez a lélek és a psziché számára, ám Snyder gondolata mintegy győzedelmeskedik a felismerés(ek) és összefüggések józanságát, realizálásán, és végeredményként Petőcz is elérkezik a végső felismeréshez: „De hiszen a Nap csak egy hajnalcsillag”³¹ Petőcz András csendes imái, verssorainak egyszerre belső és külső expresszivitása a halálra térbeli és időbeli jelenlétére fókuszál, és a dekadenciával átítatott beatköltők szellemiségével együtt érzi magáénak Allen Ginsberg ezirányú gondolatiságát is: „Áldassék a Halál / valamennyiünkön!”³²

²⁹ <https://konyv.de/termek/az-anyaert-aki-alszik-petocz-andras/#>

³⁰ Gary Snyder: *Beteg nők dicsérete* (*Praise for Sick Women*). Jánosy István ford. In: Ferenczi 2004: 206.

³¹ Gary Snyder: *A mítosz – Mítoszok és szövegek* (*Myths and Texts*). Részletek. Jánosy István ford. In: Ferenczi 2004: 212.

³² Allen Ginsberg: *Üvöltés – Himnusz*. In: Ferenczi 2004: 128.

Nini, tükör!

(Bartalos Tóth Iveta Helé című kötetéről)

December elején jelent meg a pozsonyi Womanpress Kiadó gondozásában a dunaszerdahelyi származású Bartalos Tóth Iveta új kötete *Helé* címmel, mely negyven novellát tartalmaz. Sokan vártuk a megjelenést. Már csak azért is, mert a megannyi nivós lapban publikált (Szlovákiában és Magyarországon egyaránt) irományok remek sorokat tartalmaztak, melyek közül a legtöbb be is került a szóban forgó kötetbe.

Kevesen vannak, akik nem ismerik a (szlovákiai) Felvidéken a kifejezést: *helé*. Kevesen vannak, akik nem egy vidám kis vakond integetésére asszociálnak általa. Viszont sokan lesznek, akik megértik, hogy a vakond alatti üreg, és Iveta legújabb kötete miben hasonlít. Mindkettő sötét, de szórakoztató tartalmat rejt, ám más-más aspektusban. Ugyanis, míg a klasszikus vakond fiktív, vidám világba kalauzol minket, addig a *Helé* című könyv realiztikus, szinte zavarba ejtően őszinte tükröt tart elénk, amiről inkább a homályos, kényelmetlen hétköznapi szorongások jutnak eszünkbe, mint az előbbi milióje; szóval majdhogynem tökéletes a kontraszt a két élmény között.

Az olvasónak azonban nem kell megrettennie a sötét hangulat hallatán, mert legtöbbször nagyon is kellemes környezetbe csöppenünk. Igen, csöppenünk, hiszen nekünk kell a környezet, a párbeszéd, a történetek, de olykor csupán egy testrész által rájövünk, hogy miről, kiről van szó, és mit akar közölni pontosan a novella – természetesen nem meglepő, hiszen a rövid prózáknak ez az egyik eszenciája. Azonban amint összeillesztjük a szegmenseket, megérkezünk, és megérkezik a konzekvencia, ami leggyakrabban úgy „oda van téve”, hogy bár nem túl hosszúak ezek a történetek, mégis időt kell adnunk a feldolgozásukhoz, befogadásukhoz, mert meg kell rágni rendesen a falatokat, hogy úgy tudjuk lenyelni azokat, hogy minden ízt kiélveztünk, átérezünk benne. Ebből kifolyólag három-négy novellánál többet nem olvastam egy nap. Volt, melyet azért, hogy teljesen megértssem, a legtöbbet pedig azért, mert elmélyültem a gondolataiban, üzenetében.

Voltaképpen nem teljesen *dark* (sötét) a hangulat, hiszen remek humora is van a könyvnek, pontosabban intelligens humora, ettől pedig keserédes az összhatás, ami kellőképpen támasztja meg a kemény cselekményeket; melyek között szerepel a bántalmazás, a megfelelési kényszer, az abúzus vagy az elmagányosodás, hogy csak párat megemlítek az izgalmas és egyben fontos témák közül.

Fentebb már olvasható volt, hogy a kötet rövid novellákat tartalmaz, összesen 40 darabot. A kurta terjedelmük révén gördülékenyek, ami arra készíti az olvasót, hogy minél többet elolvasson, azonban mégis érdemes megállni napi néhány után. A sok mini–novella, afféle prózai haiku hatását idézi, legalábbis a hosszúsága, sűrűsége és az utóhatás rezgései által számomra abszolút ez a típusú párhuzam volt tapasztalható több darabja után is.

Három részre tagolódik a könyv: Pillangós, Te se, Páros bérlet.

Az első a gyerekkorra fókuszál, bár a gyermeki nézőpont a többi ciklusban is visszaköszön. Az író elmondása szerint azért, mert elemi tisztaság van abban, ahogy a gyerekek látják és érzékelik a világot, ebből kifolyólag nem helyezkednek, taktikáznak, csupán remélik, vágyják a békét, a nyugalmat és a szeretetet.

A második rész a felnőttkor dilemmáit veszi górcső alá. A legtöbb novellát ez a blokk tartalmazza, mintha ezzel is jelezné a szerző, hogy ebben az életszakaszban tapasztalunk általában a legtöbbet.

Az utolsó blokk pedig értelemszerűen az időskori kihívásokat tárgyalja, pontosabban az elmagányosodást – mind másoktól, mind önmagunktól –, mert előfordul az is, hogy nemcsak az a kérdés az ember számára, ki volt, hanem az is, ki lett belőle.

Rég szippantott be egy próza ennyire, mint Bartalos Tóth Iveta műve. Vitt, hol a szavak, hol a mondanivaló hátán, de nem akart letenni, és én sem őt. Szeretem ezt a fajta világot, amit képvisel, és itt egyben a nyelvi stílusra is gondolok, ugyanis remek ritmusban adagolja a könnyebb és bonyolultabb mondatokat, hasonlatokat, valamint témákat.

Sok olvasónak ajánlom a kötetet, viszont nem mindenkinek, csupán azoknak, akik nem a könnyen befogadható, és kikapcsolódásra szánt könyveket kedvelik, mert ezekkel a novellákkal nekünk is van dolgunk, de pont ezért értékesek, és adnak számunkra mélyenszántó gondolatokat, akárcsak a kombájnok a földnek a remek minimalista borítón.

(Bartalos Tóth Iveta: Helé, Pozsony, Womanpress, 2024)

Ragyogva haldokolni

A mező nem egy varázslatos hely. Persze aki csupán messziről figyeli, vagy elhalad mellette, annak gyönyörű növények színes sokasága. Egy világ, ahol megpihenhetsz a zümmögő méhek és a csinos pillangók társaságában. Ahol a virágok legszebb pompájukban nyílnak, majd hervadnak el újra és újra, minden évben. De valóban ilyen csodálatos hely ez? Mert számomra inkább maga a földi pokol.

Mezei virágnak lenni pompás érzés, barátkozhatsz a melletted nyíló virágokkal, körbevesz a barátságos, zöld fű, a rovarok csak úgy versengenek, hogy rád szállhassanak. Mégis, én sosem éreztem itt jól magam. Mindig is kicsinek és jelentéktelennek tartottam az életemet. Én voltam az, akit senki sem szeretett, de még csak nem is kedvelt. Nem volt kivel beszélgetnem. A kedves Cickafark, aki mellettem nyílt, mindig próbált szóba elegyedni velem, de tudtam, hogy valójában csak alakoskodik. Pedig szívesen cseverésztem volna vele. Időnként elképzeltem, ahogy mindenféléről csacsogunk, ami egy mezei virág életében történhet. Mégsem válaszoltam neki soha. Az érdeklődése amúgy is mindig csak addig tartott, amíg oda nem fordította valaki más a szirmaikat. Amint felénk pillantottak, a Cickafark egyből mással elegyedett beszélgetésbe, mintha ott sem lettem volna. Kérdezhetnéd ugyan, hogy akkor miért tartottam őt kedvesnek. De számomra az a pár érdeklődő szó felért egy világgal. Hiszen ki akarna szóba elegyedni a Bujdosó mákkal? Még a nevem sem szép. Nem vagyok más, csak a mesés, kirívó Pipacs unalmas, vézna, színtelen unokatestvére. Így hát inkább szótlánul hallgattam a körülöttem zajló eseményeket és arról álmodoztam, hogy egy napon engem is káprázatosnak tartanak majd.

Szívesen jártak a rétre különféle szerzetek, a kisegerektől kezdve egészen a ravaszhórákig. Mégis, a legvártabb vendég az ember volt. Amikor arra járt, mindig magával vitt pár virágot. Titkon mindenki arra vágyott, hogy ez a furcsa élőlény kiválassza őt. Lehet a dajkamesék miatt, amit hajtás korunkban meséltek nekünk az öregebb növények, miszerint ha az ember magával visz téged és csokorba szed más szerencsés társaiddal együtt, az azt jelenti, hogy te vagy a leggyönyörűbb teremtettség az egész világon. Éppen ezért, a mezei virágok reménykedve várták minden alkalommal, hogy leszakítsák őket, hogy ők lehessenek a legtüneményesebbek. Természetesen én is erre vágytam a szívem mélyén. Hiszen ki ne akar-

na a legpompázatosabb lenni mindenki közül, még ha csak egy pillanatra is? Ki ne szeretné, hogy rajongva imádják a szépségéért? Persze mindig vannak, akik mélyen a földre döngölnek a vágyaink miatt. Elég volt csupán egyetlen egyszer elstutognom, hogy milyen jó lenne, ha engem választanának, a Vadmurok rögtön odakapta a fejét, és megjegyzéseket tett rám a mellette nyíló Mezei aszatnak.

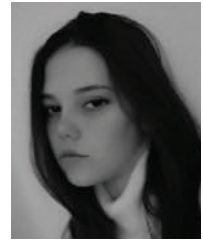
– Hallottad a Bújdosó mákot? Ő is szeretne kiválasztott lenni.

– Tessék? – kérdeztem felháborodva a Vadmuroktól. Talán ez volt az első alkalom, hogy hallattam a hangom, így a rét növényei egyként fordították felém virágjukat. – Miért beszéltek ki engem?

– Ne butáskodj, miért tennék ilyet? – válaszolt tettetett meglepődéssel a Vadmurok – Hiszen nem is ismerünk.

De én hallottam, ahogy egymással sugdolóztak a hátam mögött. Persze nem telt el sok idő, hogy az összes körülöttem ragyogó virág rajtam nevesse. Amint feljött a nap, a Vadmurok és a Mezei aszat lázas sutyorgásba kezdtek. Csatlakozott hozzájuk lila szirmaival a Mezei szarkaláb és a fenséges Piros mécsvirág, majd a csinos Kaporlevelű ebszékfű és a szerény Apró szulák is. Még a kedves Cickafark is néha-néha elejtett a vágyamról egy-egy viccet a többi virágnak, és a mindenki által utált Libatop is rajtam kuncogott.

Egy hét után már szívből gyűlöltem a Vadmurkot. Nem bírtam elviselni még az erőteljesen fölém magasodó árnyékát sem. Izzott bennem a harag és az utálat, amiért az egész rét előtt nevetség tárgyává tett. Ez az erőteljes indulat, amit az irányába éreztem, méregként hatott törekeny szirmaimra. Először szinte fel sem tűnt, lefoglaltak az érzéseim és a sértettségem. Aztán lehullott fehér virágomról az első szírom. Nem sokkal utána követte még egy, majd még egy, és végül ott álltam csupaszon, megfosztva a szirmaimtól, egyedül hagyva a szégyenemmel és a dühömmel. Még mindig hallottam a nevető virágokat körülöttem, holott már mindenki elfeledkezett rólam. Ahogy szirmaim után magjaim is elhullottak, úgy aludt ki velük a remény utolsó szikrája is, hogy valaha kiválasztanak. Idővel száram meghajlott, majd végleg a földre rogyott, és ott feküdtem, csupasz fejemben a visszhangzó nevetéssel és a tudattal, hogy sosem sikerült elég szemet gyönyörködtetővé virágzanom. Ahogy szállt ki gyenge száramból az élet, nem járt más a fejemben, csak a Vadmurok és a gyűlölet, amit remegő szívemben hordoztam iránta. Mert ő volt az oka annak, hogy a gúny keserves árnyékában hervadtam semmivé.

Szerelmes haiku

Alkohol íze,
marja az ajkam, mint a
régi csókjaid.

Haiku a városról

Ködös reggelen
cigaretta füstje száll
a levegőben.

Haiku egy téli meséről

A tél királya
fagyos csókot lehel rá
egy szűz leányra.

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

TAKARD BE A MÚLTAMAT. Egy különleges esttel ünnepelték Hodossy Gyula 65. születésnapját Dunaszerdahelyen: a „Takard be a múltamat” című zenés irodalmi esemény egyszerre volt kötetbemutató, tisztelgés és személyes emlékezés. A költő munkássága előtt tisztelgő esten neves írók, költők és zenészek léptek színpadra, hogy versekkel, dalokkal és gondolatokkal idézzék fel a felvidéki magyar közösség múltját és fogalmazzák meg a jelenre gyakorolt hatását.

MÉDIASZTÁROK. Május 7-én rendezték meg a Médiasztár országos tehetséggon-
dozó diákújságíró- és diákfotós-verseny döntőjét a gútai Közös Igazgatású Ma-
gániskolában. A verseny végső megmérettetésén öt kategóriában versenyeztek az
alap- és középiskolás diákok. A zsűri tagja volt Hodossy Gyula József Attila-díjas
költő, a Szlovákia Magyar Írók Társaságának elnöke.

GYÖRGY NAPJÁN. A dunaszerdahelyi Szent György Napok keretén belül a Csalló-
közi Népművelési Központ programrendezvényén vettek részt az SZMÍT tagjai.
A György Udvaron, azaz a központ udvarán Tóth László József Attila-díjas köl-
tő és Ravasz József költő is fellépett, valamint Nagy Iván etnológus, a Csallóközi
Múzeum igazgatója és Nagy Attila helytörténész előadását is meghallgathatták az
érdeklődők.

GARAMKÖVESDEN. 2025. április 11-én pénteken került sor Gyurcsó István és Dr.
Hubik István tiszteletére rendezett megemlékezésre és koszorúzási ünnepségre.
A rendezvényen beszédet mondott Morva Mátyás prózaíró, a Szlovákia Magyar
Írók Társaságának választmányi tagja.

VÁMBÉRY NAPOK. Március 26-27 között zajlott a XXV. Vámbéry Napok rendez-
vénysorozata Dunaszerdahelyen. A három nap során eszmecsere folytattak az
orientalista életéről, a dunaszerdahelyi iskolákban és a Country Pubban bemu-
tatták Felföldi Szabolcs és Vér Márton Vámbéry Albumát, megkoszorúzták Duna-
szerdahely jeles személyiségének ülőszobrát, valamint megrendezték a Vámbéry
Árminről elnevezett földrajzverseny döntőjét.

MÁRCIUS 15. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kitörésének évfordu-
lóján délben Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeum kertjében álló Petőfi-szo-
bornál ünnepi beszédet mondott Lövétei Lázár László, József Attila-díjas költő,
műfordító, szerkesztő. Az ünnepségen az SZMÍT nevében Hodossy Gyula, József
Attila-díjas író, költő, szerkesztő, a társaság elnöke helyezte el koszorúját.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Csóka Zsófia (Galánta, 2001). A pozsonyi Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének ötödéves, kiadványszerkesztés szakos hallgatója. Versei megjelentek a Kalligram folyóiratban. A Vasárnap magazin zenével és gasztronómiával foglalkozó külsős munkatársa.

Fülöp Antal (Budapest, 1943). Komáromban érettségizett, volt újságíró és bányász. A *Piszkos ember* című regénye 1992-ben Madách-díjat kapott. Prózáin kívül verseket és drámákat is írt. Megjelenés előtt álló kötete: *Az elszabadult harsona*.

Grendel Lajos (Léva, 1948 – Pozsony, 2018). Kossuth-díjas író. Legutóbbi kötetei: *Összegyűjtött elbeszélések* (MMA Kiadó, Budapest, 2023), *Naplók könyve* (MMA Kiadó, Budapest, 2024). Megjelenés előtt: *Vallomásos könyve* (MMA Kiadó, Budapest, 2025).

Hajdú László (Csongrád, 1964). Kétklaki életet élő író, költő és szerkesztő. Csongrádon és Köveskálon él, alkot. Civilben vállalatirányítási szakértő, több könyvkiadót is ügyfelének tudhat. Művei irodalmi lapokban, antológiákban jelennek meg. Több életrajzi ihletésű könyv megszületésénél szerkesztőként bábáskodott.

Haver Márta (Pódafa, 2001). Végzős egyetemista. Leginkább fantasy novellákat ír, de szívesen kipróbál más műfajokat is. A *Cserkész* című online újság munkatársa.

Hörcher Eszter (Budapest, 1984). Kortárs magyar irodalommal foglalkozik, recenziókat, tanulmányokat ír. Válogatott írásaiból *Tükörzódések és kölcsönhatások* címmel kötete jelent meg 2023-ban.

Kartali Zsuzsanna (Budapest, 1970). Kézműveskedik, dobol és ír. Novellái megjelentek antológiákban és folyóiratokban. Legutóbbi kötete *A mendegélő menedék*. Csáládjával és állataival Keszthelyen él.

Klein T. László (Budapest, 1959). Író, dráma- és forgatókönyvíró, filmproducer. Rendszeresen publikál. Jelenleg első kisregényén dolgozik. A Pannoni Irodalmi Kör Budafok-Tétény tagozatának tagja. Budafokon él.

Kovács Marianna (Kacorlak, 1955). Biológia-kémia szakos tanár, minőségügyi mérnök. Az ELTE-n végzett egyetemi tanulmányai kezdetétől Budapesten él. Művei antológiákban, nyomtatott és online művészeti magazinokban, folyóiratokban jelennek meg.

Kürti László (Vásárosnamény, 1976). Költő, író, A Vörös Postakocsi folyóirat főszerkesztője. Vácott él.

Lazarev Oleg (Szimferopol, 1983). Orosz származású, verseit magyarul író költő. Magyarországon 1996 óta él, tanulmányait itt fejezte be. Alkotásai online és nyomtatott folyóiratokban jelentek meg. Jelenleg első verses kötetét dolgozik.

Nyilas Atilla (Budapest, 1965). Költő, kollégiumi nevelőtanár. Kilenc kötete jelent meg. A legutóbbi a *Szerelmyermek* (2010).

Rásó Attila (Dunaszerdahely, 1986). Hungarológus, recepciós, költő, szerkesztő. Versei folyóiratban jelentek meg. Jelenleg egy gyerekrovat kialakításán, szerkesztésén dolgozik a Kaleidoszkóp folyóiratnál. Budapesten él.

Šereš Rebeka (Galánta, 2005). A Pozsonyi Comenius egyetem diákja, prózát ír. Az íráson kívül művészettörténettel foglalkozik. Írásai az Opus és Előretolt Helyőrség irodalmi lapokban és különböző antológiákban jelentek meg.

Szabó Zoltán Attila (Budapest, 1972). Kölcsey- és Krúdy-díjas író, költő, film- és színházi rendező, dalszerző, a Nyugat Plusz folyóirat alapító főszerkesztője, az Újnyugat Irodalmi Kör vezetője. Legutóbbi kötetei: *A Tabán a világ közepe* (2024), *XXI. század, 21 női sors* (2024).

Szegedi Kovács György (Szeged, 1959). Vörösmarty-díjas költő, Sárszentmihályon él. Teológiát végzett. 1987 óta közöl verseket, novellákat. Legutóbbi kötetei: *Fehér* (2020), *Enyhítő körülmények* (2019).

Szolláth Mihály (Kecskemét, 1955-; születéskori nevén Kircsi Mihály). Tanár, lektor, szerkesztő, író, költő. Magyar szakos tanár, emellett 1994-től rádiós szerkesztő, kiadói és irodalmi lapszerkesztő, magazin-főszerkesztő.

Tóth László (Budapest, 1949). Író, művelődéstörténész, szerkesztő. József Attila-díjas, az MMA rendes tagja. Legutóbbi kötete: *Wittgensteinűv mluvcí* (válogatott versek Tomáš Vašut fordításában, Nakladatelství Malvern, Praha, 2024). Megjelenés előtt: *Időző* (válogatott versek 1968–2024, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2025), *1989, avagy Egy év a hetvenötéből* (naplókötet, Gondolat Kiadó, Budapest, 2025).

Törő István (Nagydobos, 1949). Magyar Arany Érdemkereszt díjas és Művészi életpálya elismerés tulajdonosa. Író, költő, újságíró, mezőgazdász, 1970 óta publikál. Legutóbbi könyve *Bánatos, piciny madárka* címmel látott napvilágot, mely felnőtt és gyerekverseket is tartalmaz (2023). Dióson él.

Vasvári Zoltán (Budapest, 1958) etnográfus, művelődéstörténész, a balassagyarmati Palóc Múzeum ny. főmuzeológusa. Eddig 14 kötete és 4 tankönyve jelent meg. Legfrissebb publikációja: *Érsekvadkert népmesekincséről. A Dornay Béla Múzeum Évkönyve* (Salgótarján, 2025).

Z. Németh István (Komárom, 1969). Forbáth-, Talamon- és Simkó-díjas költő, prózaíró, szerkesztő, pedagógus. Csicsón él. Legutóbbi kötetei: *A hengegő óriás és más mesék* (2022), *Éjszaka a szaunában* (versek, 2023).

Zirig Árpád (Győr, 1940). Költő, pedagógus. Kismaroson él. Legutóbbi kötete a *Tűzhányó bánata* (Orpheus, 2022), megjelenés előtt álló kisregénye a *Remény Hordozója* (Vörösmarty Társaság 2025).

Zsille Gábor (Budapest, 1972). József Attila-díjas költő, műfordító, publicista, szerkesztő. A Magyar Írószövetség Műfordítói Szakosztályának elnöke, a Parnasszus folyóirat olvasószerkesztője. Lengyelből és angolból fordít. Legutóbbi kötete: *Tranzit Felvidék* (versek, 2022).

„ Remegve jdzatunk
kopogva
koporszuk jaldm
karcoltuk azt hogy
jeltdmadunk
talaln))
(Lazarus Oly)

ISSN 1338 - 0265

9 771338 026000 >